COMMENTARIVS VTILIS IN RVBRICAM DE IVDICIIS.

Ad Sanctißimum D. N. Gregorium XIII.

ET RELECTIO SVBLIMIS in cap. nouit. eod. tit. ad Inclytum, & Serenißs. Portugalliæ Regem Don Sebastianum huius nominis primum.

A V T H O R E

Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro,

SACRI ORDINIS RONCÆVALLIS Commendatario, Gymnastaquè primæ functionis sacrę Canonum facultatis in Inclyta Lusitaniæ Conymbricensi Academia, iampridem rude donato siue iubilato, & comitatu ornato; cùm priùs fuisset eiusdem functionis in celeberrima eademquè antiquissima Salmanticensi, & in præsentia in Romana Curia S. D. N. GREGORII XIII. ad quam ob quandam magnam causam senex venit, eius in foro conscientię Pænitentiariæ obsequijs inseruiente.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ, In officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Bericchiæ. M D LXXXV.

Inſignis forma, doctrina inſignior vnus:
At ſuperat ſummi cultus vtrunque Dei.

AVTHORIS INSIGNIA GENTILICIA.

SANCTISSIMO
D. N. GREGORIO XIII.
PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA
DOCTOR NAVARRVS

In iſta mira gubernandi vigilantia perpetuam perſeuerantiam.

HVNC etiam Commentarium humilem in Rubricam de iudic. recognitum, emendatum, & auctum audeo, Beatiſsime Pater, iſti tuæ ſublimitati, quæ poſt diuinam in terris prima eſt, dicare. Tum quòd iam pridem decreui ſingulos commentarios meos antehàc editos nouiſsime recognoſcere, & ſingulariter eos eidem offerre, vt poſtea omnes ſimul manu eſtrema donatos, & in ſuos Tomos diuiſos tibi ipſi conſecrem. Tum quòd is ſolus ſine vllo protectore remanſit, eo quòd ille ſereniſsimus Chriſtianæ fidei propagator Don Sebaſtianus Luſitaniæ, & multorum aliorum regnorum Rex potentiſsimus, cui Relectionem cap. nouit. ſub ea-

dem rubrica ſitum dicaueram, cuique ob id dicandus erat, prius ad cæleſtia Regna vocatus fuit, quàm is naſceretur, & eidem potuiſſet offerri. Tum quòd, quædam in eo ſatis nouè tanguntur, quæ multis Iudicibus (quorum maxima, æquiſsima, & eruditiſsima ſacroſanctam Sedem Apoſtolicam copia exornat) ad viam ſalutis æternæ inſeruire poſſent. in gloriam D. N. IESV CHRISTI, qui tibi ſuas vices in terris gerenti, & de altiſsimo tribunali vtriq; communi eaſdem iudicanti, inſpiret; quò digneris de more reſpicere clemens ſolio de iſto ſancto vultu ſereno humilia, & in ijs hanc opellam, & eius Authorem omnium humillimum; qui, vt ſperat, viuus, & mortuus dulia te ſemper, & hiperdulia colet, adorando latria, & orando eundem Jeſum Opt. Max. vt te quàm diutiſsimè ſacroſanctæ Eccleſiæ ſuæ ſeruet incolumen. Amen.

GREGORIVS XIII.

AD Futuram rei memoriam. Cum à fœl. recordat. Pio Papa Quinto prædecessore nostro emanauerint literæ tenoris subsequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorũ Doctori Pius Papa Quintus. Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Dudum à fœl. recorda. Paulo Papa Tertio prędecessore nostro emanarunt literæ tenoris subsequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorũ Doctori, primariam cathedrã Iuris Canonici in vniuersitate studii Conimbricẽsis actu regẽti Paulus Papa Tertius. Dilecte fili salutẽ, & Apostolicam benedictionẽ. Cum sicut nobis exponi fecisti, vt aliis iuxta traditum tibi à Deo talentum prodesse posses, nonnullas lecturas super voluminibus Decreti, & Decretalium non sine maximis laboribus & vigiliis, ad laudẽ diuini nominis, cuius ope literariæ rei, & Christianæ Reipublicę cõsuluisse, & profecisse credis, scribẽdo composueris, & compilaueris, easque de proximo tuis propriis expensis in lucẽ edere, & imprimi facere intendas, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, vt tibi, quòd lecturæ huiusmodi absque tuo cõsensu imprimi non possint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos volẽtes te specialis gratiæ fauore prosequi, huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi quòd ad septennium à die, quo tu lecturas prædictas imprimi feceris cõputandum, nullus alius per vniuersum orbem Christianum cõstitutus lecturas ipsas, vel illarum partem aliquam imprimere, seu imprimi facere, vel impressas in sua domo, aut alibi habere, & tenere, nec illas vendere, seu mutuo, aut ex dono, vel aliàs donare possit auctoritate Apostolica tenore pręsentium de speciali gratia indulgemus: districte inhibẽtes in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, eoipso si contrafactũ fuerit incurrenda, omnibus & singulis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quauis Apostolica authoritate, aut facultate fungentibus per vniuersum orbem constitutis, ne lecturas huiusmodi, vel earum partem aliquam absque tuo expresso cõsensu, & licentia, septennio prædicto dumtaxat durante imprimere, seu imprimi facere, aut vẽdere, seu donare præsumat. Non obstãtibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quarũcunque prouinciarũ, & locorum statutis, & consuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, necnon priuilegiis, indultis, & literis apostolicis quibusuis prouinciis, & illarum personis, ac vniuersitatibus, & collegiis, etiam per nos, & Sedem Apostolicam sub quibuscũque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam derogatoriarum derogatoriis, vel aliàs quomodolibet concessis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus innouatis. Quibus omnibus, etiam si de illis, eorũque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbũ, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut exquisita forma ad hoc seruanda foret tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum insererentur pręsentibus pro expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romę apud S. Petrum sub annulo piscatoris. die viii. Ianuarii. M. D. X L IIII. Põtificatus nostri anno nono. Et deinde. Cum sicut nobis nuper tu exponi fecisti, sicut asseris, rogeris à multis, vt opera tua tam prius edita, quàm nondum edita, quæ super iure Põtificio, & ad declarationem illius pertinentibus habes composita, typis excudi faceres, idque facere proponas vita comite, & Deo iuuante impensis tuis, & te pręsente quo correctiora, auctiora, & pientiora prodeãt, nobis humiliter supplicare fecisti, vt in pre-

missis opportune prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos te amplioris gratiæ fauore prosequi volētes, huiusmodi supplicationibus inclinati Apostolica auctoritate tenore præsentium declaramus, intentionem nostram esse, vt prædicti Pauli prędecessoris nostri literæ, quę de lecturis loquuntur, habeant etiā locum in aliis Commentariis, libris, & tractatibus, quos tu edideris super iis, quæ pertinent ad prædicti iuris Pontificii declarationem. Non obstantibus omnibus supradictis, quæ idem Paulus prædecessor in dictis præinsertis literis voluit non obstare. Datum Romę apud S. Petrum sub annulo piscatoris, die xviii. Maii. M D L X X I. Pontificatus nostri anno sexto. Ac cum postmodum, videlicet nonis Nouembris, Pontificatus nostri anno primo. eundem Martinum specialibus fauoribus & gratiis prosequi volentes statuerimus, prædictoque Martino concesserimus literas fœl. record. Pauli Tertii, & Pij V. prædecessorum nostrorum præinsertas locum habere, & se extendi in his, quæ de lecturis, & aliis loquuntur in quibuscunque Commentariis, & tractatibus, quæ idem Martinus ediderit, super prędicti iuris Canonici declaratione, & interpretatione, & præsertim super Manuali Confessariorum, a b eo prius lingua Hispanica edito, nunc recognito, aucto, latinitateque donato. Cum autem, vt accepimus, in obsequiū Dei, sacrosanctæque Sedis Apostolicæ non sine magno labore duobus annis proxime præteritis idem Martinus intenderit, & in præsentia intendat recognitioni operum suorum tam editorum, quàm non editorum, quo emendatiora, defæcatiora, auctiora, & vtiliora effecta typis excudantur. Nos eundem Martinum amplioribus fauoribus & gratiis prosequi volentes, Motu proprio, non ad dicti Martini, aut alterius pro nobis desuper oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa nostra scientia, indultū, Inhibitionem, declarationem, decretum, derogationem, aliaque omnia in præinsertis litteris apostolicis, & earum singulis contenta ad decem annos à Data præsentium computandos, ita vt quis ea, vel illorum partem aliquam sine suo expresso ad id inscriptis consensu imprimere, vel alibi impressa dicto decennio durante vēdere, aut venalia tenere, donare, aut premutare non possit Apostolica auctoritate tenore præsentium prorogamus, extendimus, & ampliamus, & quemlibet contrauenientem, censuras, & pœnas in præinsertis litteris cōtentas eoipso & absque alia declaratione incurrere. Sicque per quoscunque Iudices, & Commissarios quauis auctoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, vbique iudicari, & definiri debere, irritumquoque & inane decernimus, si secus super his à quoquā quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac omnibus illis, quæ in omnibus supradictis litteris concessum est non obstare, cęterisque cōtrariis quibuscunque. Insuper quia difficile foret, præsentes litteras ad quæcunque loca deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus ipsarum transumptis & exemplis, & in eisdem exemplis, lecturis, Commentariis Manuali, & aliis operibus huiusmodi impressis plenam & eādem prorsus fidem vbique in iudicio & extra adhiberi, quæ originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensę. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die xxi. Nouembris, Pontificatus nostri Anno Nono.

Cæ. Glorierius.

Cum priuilegijs amplissimis Regum Christianiss. & Catholici Neapoleos; Senatus Veneti, & omnium fere Potentatuum Italiæ.

DVO EPIGRAMMATA ILLORVM DVORVM INSIGNIVM VIRORVM,

Quos Regia Maiestas ex Gallia Conymbricam magnis honorarijs duxit, primis Authoris operibus ante triginta annos Conymbricæ adiecta.

Alterum illius eruditissimi, qui tunc insignis Collegij bonarum artium Conymbricensis professor erat primarius.

AD AVTHOREM.

MACTE animi, Venerande senex, qui pectore sancto
Abdita secreti referas penetralia iuris:
Et veras recludis opes: vitijque rebellis
Sæpè renascentem resecas rationibus herbam.
Non tu Dictæo mendacia callidus antro,
Authoremque Iouem fingis, luco ne Capeno
Auia nocturnæ simulas commercia nymphæ:
Nec tripodas Phœbi mentita oracula fundis:
Sed liquida veri puris de fontibus vnda
Pectora nostrà rigas: moresque in praua fluentes
Corrigis: & iustis legum compescis habenis,
Spes nimias, animosque feros moderamine flectis.
Pontifices tu purpureos, dominumque potentis
Ausoniæ, ducesque doces discrimine certo
Nosse modum iuris, flexuque obliqua doloso
Exigis ad Canones interpres commodus æquos.
Ergo velut dubijs Phebœa oracula rebus,
Aut lybicas sortes, aut Dodonæa petebant
Templa inopes veri, trepidoque instante tumultu:
Sic cum perplexis mentes ambagibus error
Implicat, & iuris sinuoso tramite fallit
Semita, tu dubios regis, errantesque reducis:
Confirmas trepidos, reuocasque in cæca ruentes,
Et mala ne serpant rabiosæ semina litis,
Ante caues: & iustitiæ præceptor inermis
Aurea compositis instauras secula bellis.

ALTERVM IACOBI TEVII I. C. ELOQVENTISSIMI AD EVNDEM.

MENS, lingua, ingenium, naturæ dona parentis
Sint licet, artificis munere cuncta nitent.
Pura quidem, & minimis mens candida sordibus vt sit
Natura, arte eadem purior esse potest.
Linguę itidem sonitum prębet natura suauem:
Suauior, vt fiat, postulat artis opem.
Quis neget ingenium nostra magis arte iuuari;
Vt solet assiduo vomere cultus ager?
Hæc data diuino triá sunt tibi munere dona,
Mens pia, & ingenij lumen, & oris opes.
Purius illa tamen studijs exculta nitescunt,
Et rude si quid erat, sedulus arte dolas.
Sydera ceu claro debent sua lumina Phœbo;
Sic sua virtutum lumina terra tibi.
Sermo fluit facilis, sapienti ė pectore manans:
In sene doctiloquo Nestore qualis erat.
Testis erit linguę, & mentis latissimus orbis;
At quale ingenium sit tibi scripta docent.

COMMENTARIVS VTILIS IN RVBRICAM DE IVDICIIS.

AVTHORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Opt. Max.

SVMMARIVM.

1 *Author quid noue addit repetitioni cap. nouit. de iudic.*
2 *Iudicialis strepitus aliquantula cælestium memoria saliendus.*
3 *Continuationis huius tituli ratio multiplex, & quę vtilior.*
4 *Argumentum de præparatorio ad pręparatum non valere simpliciter; & vt potest valere. num. 7.*
5 *Matrimonia quæ non valeant, & sponsalia sic hodie.*
6 *Adulterio vxor perdit dotem, sed non eius præparatorijs; quæ licèt sint peccata mortifera, non æquantur illi. num. 8. licèt ex eis cum alijs circunstātijs pręsumatur illud, num. 9.*
10 *Dos proprior vxori, quàm feudum vassallo.*
11 *Iudex præparatorij quis sit iudex causę pręparatæ.*
12 *Iuramenti ratione quando quis nouum sortitur forum. & 13.*

1 MVltorum rogatu edituro mihi nouè hic in Vrbe anno 1575. repetitionē in cap. nouit. de iudic. iam pridem anno 1548. editam Conimbricę, visum fuit sequi morem Antiquiorū, qui cum repetebant aliquod cap. cuiuspiam tituli præmittebant nonnulla super ipsius rubrica ad eiusdem declara-

 tionem

tionem pertinentia: & ideò prælusimus aliqua super hanc rubricam, sub qua situm est præfatum cap. nouit. desumpta ex illis multis, quæ disputaueram personam Gymnastæ, qualis tunc eram, agendo, prælegendo illam in prædicta Conimbrica anno 1538. quæ nemini dicaui. Nũc autem recogni turi tam ea, quæ tunc prælusimus, quàm præfatam totam repetitionem multa emendando, addendo, demendo, & mutando redigimus primo in epilogum, & summam ea, quæ de iudicio prout sumitur pro processu iudiciali post alios in eandem rubricam fusius eodem anno scripsimus, quæ nondum sunt edita: adiectis tamen aliquot, quibus mens quadantenus cælestia moneatur pro persona censoris, siue pænitentiarij minimi, quam præfato anno 1575. agebamus, & nunc agimus.

2 Secundo addemus multa de iudicio, prout sumitur pro actu iudicandi, quibus pius lector præmoneatur ea, quę de iudiciis est, doctrina non solum doceri qualis debeat esse ordo processus iudicialis externi; sed etiam qualis esse debeat tranquilla animi cuiuslibet determinatio, & definitio. quod est auctarium dignum, ni fallor, quod omnes tam interni, quàm externi fori Iudices, & tam priuata, quàm publica auctoritate iudicantes semper prę oculis habeamus.

3 Primùm igitur redigendum est in epilogum, quod Decius in vtraque lectura, & Ripa eruditè, subtiliter, & laboriosè quidem, sed parum vtiliter videntur de ratione continuandi, & subordinandi hunc titulum pręcedentibus disputare, & planius, ac vtilius tironibus pręsertim est dicere, quòd ratio, qua Gregorius motus fuit ponere hunc titulum in principio huius libri, est, quòd totum hoc volumen Decretalium digessit in quinque libros: quorum materias designant illa quinque verba illius Senarij antiqui,

Iudex, iudicium, clerus, sponsalia, crimen.

Quorum primum, scilicet Iudex, designat, quòd in primo principaliter tractatur de personis Iudicum, & de pertinentibus ad eos. & secũdum, scilicet Iudicium, quòd tractatur principaliter in secundo de iudicijs, siue processibus Iudicum, siue pertinentibus ad ea. Tertium vero scilicet clerus, quòd in tertio principaliter agitur de clericis, & ad eos pertinentibus. Quartum autem, scilicet, Sponsalia, quòd in quarto tractatur principaliter de sponsalibus, & matrimoniis, & ad ea pertinentibus. Quintum denique, scilicet, Crimen, significat, quòd in quinto principaliter agitur de criminibus, & ea tangentibus: & ita in principio secundi libri pręmittit titulum generalem de Iudiciis.

4 Secundùm quòd illatio illa Pan. & omnium posteriorum, quòd valet argumentum de pręparatoriis ad præparata, quam excerpunt ex illa continuatione Ioan. And. videlicet, *Supra dictum est de pręparatorijs Iudiciorum, nunc de ipsis Iudicijs est videndum.* non est efficax: quandoquidem

dem innumera sunt præparatoria, de quibus non dicuntur verè illa, quæ de præparatis: Nam sponsalia præparant ad matrimonium; sed nõ sunt indissolubilia, vt illud cap. quemadmodum. de iureiur. & qui contrahit illa cum consanguinea, vel religiosa, non excõicatur, vt qui contrahit illud clem. 1. cum glos. de consang. & hodie valent sponsalia absente Parocho contracta, non tamen matrimonium, iuxta cap. 1. Concil. Trid. sess. 24. de reform. matrim. adiunctis, quæ nos addimus in Manual. Confess. cap. 22. num. 25. & melius cap. 25. num. 144. Et probatio est præparatoria ad sententiam, non tamen transit in rem iudicatam, sicut illa, & non est necesse appellare ab illa, sicut à sententia: nec est exequenda sicut sententia, vt palam est toto tit. de probat. de testib. & de re iud. & appella. Prima item tonsura præparat ad ordines maiores, sed nõ est ordo sacer, sicut illi, cap. à multis. de ætat. & quali. Ius item patronatus non est beneficium ecclesiasticum, potestque cadere in laicum, & potest donari, & legari. cap. cum autem. cap. cum secundum. de iure patrona. non autem beneficium. cap. 1. de reg. iur. lib. 6. & alia innumera. Quare illud Barth. in l. qui proprio. §. item quęritur. ff. de procurat. quòd procurator constitutus ad præparatoria, tenetur defendere dominum in pręparatis, alio quidem textu, vel alia ratione est verum, non tamen illa, quòd idem sit iudicandum de præparatoriis & præparatis, vnde & ipse ibidem asserit, procuratorem primę causę non teneri ad defendendum causam appellationis; licèt prima sit præparatoria ad secundam.

6 Tertium, quòd minus infertur illud Baldi in cap. tuę. de procurat. in versi. quid si absque carnali copula, nempe, quòd sicut mulier priuatur dote propter adulterium, cap. plerunque infr. de donat. inter virum & vxor. ita etiam debeat priuari propterea, quòd passa sit manus alterius ad mamillam, argum. à pręparatoriis ad pręparatum: Tum, quia licèt inter pręparatoria & pręparata debeat, aut possit esse aliqua subordinatio, conuenientia, aut cohęrentia, non tamen tanta, vt de virisque eadem dici queant; presertim quando necessariò non esse inferunt, vt in casu 7 proposito; non enim necessariò infertur, tetigit mamillas, igitur habuit rem cum illa. Tum, quia longè maius est peccatum adulterium, quàm 8 passio manus in mamillas, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 151. art. 4. dum ponit differentiam inter castitatem, quæ est circa ipsum actum carnalem, & inter pudicitiam, quę versatur circa alloquia, tactus, & oscula turpia; & meliùs q. 154. art. 4. quatenus ait, alloquia, tactus, & oscula, sua natura, siue absolutè cõsiderata, vt ait ibi Caiet. non esse peccata mortalia: Tum, quia alioqui etiam propter visum, alloquium, vel solius manus tactum libidinosum, deberet perdere, quia etiã hęc sunt peccata mortalia, & præparatoria adulterij. cap. nec solo. 32. q. 5. tradit S. Thom. in d. q. 154. art. 4. quod tamen nemo dicat: Tum, quia pœna

non debet extendi de vno casu ad alium, cap. penę. de pœnit. dist. 1.
9 pręsertim ipso iure imposita, glos. solen. cap. fin. de iure patron. saltē, quando non est eadem ratio, vt hic per præfata; imò neque quando est eadem ratio, nisi interuenerit aliquid aliud de illis, quæ Domini. & Franc. ponunt in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. & nos nuper posuimus clarius in cap. interpretatione. de pęnit. dist. 1. à num. 3. per quod soluuntur rationes, quibus Ripa hic adhæret Bald. Tum, quia §. 1. quib. mod. feud. amitt. qui loquitur de feudatario ponente manus ad mamillas vxoris domini, non rectè arguitur ad vxorem, quæ patitur illam impositionem. Partim, quòd reuerentia feudatarij maior debeat esse ad dominum cui vasallus est per iuramentum solenne astrictus, & dono
10 feudi obstrictus, quàm vxoris ad maritum, quę creata est ei socia, Genes. 2. Partim, quòd feudum quod perditur, minùs sit illius, quàm dos, vxoris: quia non est nisi quoad vtile dominium. Tum, quia si excommunicatio ferretur ipso iure in eum, qui adulteraretur, qui prędicta impudica faceret abstinendo se à copula, non esset excommunicatus. Tū, quia licèt ex his actibus impudicis colligatur aliqua præsumptio; non tamen illa est pręsumptio iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio; & ita probato contrario non iudicaretur adultera, nec consequenter priuata dote. Quare resoluendum est primo, dicto Baldi non esse locum in foro conscientię. Secundo neque in foro exteriori probato contrario, quòd cessat pręsumptio. Tertio, quòd neque esset locus illi etiam non probato contrario in solo tactu mamillarum; imò nec in solo osculo, nisi probarentur aliquæ alię circunstantię loci, temporis, vel personarum, ex quibus pręsumenda esset adulterij rea, quo casu nō perderet dotem ex eo solo, quòd passa est tāgi vel osculari; sed quia probatur, & iudicatur esse adultera.

11 Quartum, quòd non infertur etiam ex prędictà continuatione, quòd iudex Ecclesiasticus aditus ab aliquo pro absolutione à iuramento à se præstito, ad effectum agendi aduersus contractum, quem iurauit, fiat Iudex super ipso contractu; si aliàs non erat competens ad cognoscendum de illo: quia, vt prędixi, cohęrentia pręparatorij ad pręparatum, non est tanta; vt quicquid dicitur de altero, sit de altero dicendum: nec consequenter efficit, vt iudex ecclesiasticus ex eo solo quòd est Iudex pręparatorii, fiat Iudex præparati, vt contra Bald. tenuit Castr. in l. ordinarii, C. de rei vend. quem sequitur & confirmat Decius hic, quem in prędicto anno 1548. sequuti confutauimus Baldū ea ratione, qua Ripa hic defendit communem. Tum quia, illud Baldi in d. l. ordinarij. C. de rei vendic. scilicet, Iudex causę pręparatorię debet esse pręparatę, restringendum est, quando esset competens præparatæ; etiamsi non cognouisset de præparatoria; de tali enim loquitur illa lex ordinarii. in qua ipse
12 se fundat, Tum, quia cap. fin. de foro compet. lib. 6. quod habet cogni-

tionem de iuramento spectare ad iudicem ecclesiasticum, etiam inter laicos, restringendum est, ad casus, in quibus agitur de obseruantia iuramenti, & ad cogendum iurantem seruare illud: non autem cum prætenditur contrarium. Procederet etiam dictum Baldi, cum iudex absolues esset competens in materia, in qua Ecclesiasticus esset competens alia ratione quàm iuramenti; qualis est vsurarum, sacrilegii, &c. Tum, quia Alex. III. in cap. causam quę. qui fil. sint legit. noluit cognoscere de spolio partis in præiudicium iurisdictionis regis Angliæ, licet cognosceret de legitimitate eius. Tum denique, quòd nullo iure, neque vlla efficaci ratione probatur, quòd iudex incompetens super vna causa, fiat competens in illa eo solo quòd cognouit de præparatoria ad illam, imò videtur casus in contrarium in l. 1. C. ad exhib. & hanc partem seruat vsus & praxis Hispanię, & etiam Gallię, & decis. Tholos. 51. definit iudicem ecclesiasticum, qui cognouit de legato pio, non posse cognoscere de interesse; & quòd multi authores classici citati per Dec. & Ripam id tenent, quod ipsum etiã post nos tenuit eruditissimus iuxta ac piissimus

13 Didacus à Leyua siue Couarruuias, lib. 1. var. resolut. cap. 4. num. 8. tametsi plus rationibus præfatis, quàm authoritati omnium præfatorum fidam.

SVMMARIVM.

14 *Iudicium significat quindecim, sed nullum eorum originario significatu.*
15 *Iudicium pro discussione, siue processu iudiciali definitur sic paulò cautiùs.*
16 *Iudicium inquisitionis propriè dicitur iudicium, & quodlibet aliud etiam ante litem contestatam.*
17 *Iudicium est duplex, ordinarium, & extraordinarium; quorum vtrumque hactenus non definitum sic definiri potest.*
18 *Iudiciorũ inquisitionis absolutè extraordinarium; secundum quid ordinarium.*
19 *Iudiciorũ aliud spirituale, aliud temporale, & vtriusque definitio.*
20 *Ius patronatus est spirituale, & annexum spirituali.*
20 *Annexum alicui non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere.*
22 *Disputatur male, an hoc sit illud, priusquam sciatur quid sit illud.*
24 *Spiritus multa significat, & ideo spiritualia multigena.*
25 *Spirituale definire non facile, sed definitur sic quoad propositum.*
26 *Dona Dei non omnia esse spiritualia, & quæ talia.*
27 *Sacramentalia & beneficia, qua ratione sunt spiritualia, eadem est & ius patronatus.*
28 *Spiritualia quædam alijs spiritualibus spiritualiora, & ideò alijs alia annexa.*

29 *Sacra non omnia spiritualia.*
30 *Spiritualibus cur dicantur annexa beneficia, & ius patronatus.*
31 *Iudiciorum aliud criminale, aliud ciuile, aliud mixtum; & omnium definitio, & num. 34.*
32 *Iudicium ad remouendum quem ab officio criminale est.*
33 *Intellectus cap. per tuas. de simon.*
35 *Crimina non semper omnino extinguuntur morte.*
36 *Causa criminalis quare interdum vocatur pecuniaria.*
37 *Pœna criminalis quare interdum vocatur ciuilis.*
38 *Pœna pecuniaria legalis, vel conuentionalis cui applicanda.*

14 QVINTVM quod hæc vox, iudicium, quindecim Iurisperitis significat, secundum Ioan. Monach. in hoc eod. tit. lib. 6. contenta iis tribus senatiis.

Actio, lis, author, forus, arbiter, vltima velle,
Quæstio, discre. sen. instan. discussio, posse,
Pernicies, pœna, processus iudicialis.

hoc est, significat Actionem, ff. de iudic. l. in tribus inf. de procur. cap. ex litteris. Litem, ff. de pecul. l. quod debetur. ff. ad Trebel. l. 1. 2. respon. Authoritatẽ, infra eod. cap. decernimus. Forũ, infra eod. cap. quãto. Arbitrium, 2. q. 6. cap. à iudicibus. & ff. qui satisd. cog. l. arbitro. de offic. deleg. lib. 6. cap. ab arbitris. ibi enim arbiter dicitur Iudex, ergo & Arbitrium dicetur iudicium, Vltimam voluntatem, C. de sacrosan. eccles. l. 1. & cap. licet. de sepult. lib. 6. Quæstionem, C. de ordin. iudic. l. quæstionum, infra qui fil. sint legit. cap. per venerabilẽ. §. rationibus. Discretionem, ff. de iudic. l. cum prætor. infra de præb. cap. graue. Sententiam, de offic. deleg. cap. de causis. de appell. cap. si duobus. circa fi. de præscrip. cap. fi. ff. de legat. 3. l. qui concubinam. §. si hæres. & Ecclesiast. 18. cap. ibi. *Ante iudicium iustitiam tibi para.* Instantiam. C. de iudic. l. properãdum. §. 1. cap. venerabilis. inf. eod. Discussionem, vt hic & C. & ff. eod. tit. & inf. de verb. signi. cap. forus. in princ. Posse vel potentiam ff. de iudic. l. iudicium soluitur, id est potestas iudicandi. Perniciem, 1. ad Corinth. 11. ibi. *Iudicium* idest perniciem *sibi manducat & bibit*, sic exponitur 4. sent. dist. 9. in fin. Pœnam, Matthæi 4. *Qui occiderit reus erit iudicio*, id est pœna sicut Ioa. iij. ibi. *In resurrectionem iudicij*, hoc est pœnæ æternę. Processum iudicialem, infra eod. cap. 1. & cap. 1. de except. lib. 6. in princ.

Addo tamẽ omnibus, quòd verbum, iudicium, nihil horum significat secundum suam proprijssimam & originariam significationem, vt infra n. 39. monstrabitur. Dixi originariam, quia secundum propriam etiã 15 illa satis propriè significat. Porrò iudicium prout significat discussionem, vel processum iudicialem, vt hic sumitur, definitur esse actus trium personarum, iudicis, actoris, & rei in discutiendo contendentium

vel contendere parantium, in qua definitione verbum, actus, videtur accipi singulariter vel collectiuè pro vno, vel multis actis momentaneis, vel successiuis præfatarum trium personarum, vt accipi potest iuxta doctri. Barth. in l. si pluribus. sub fin. de legat. 2. & verbum, trium, pro triplicis generis, & verbum, personarum, vt comprehendat etiam personas fictas: quoniam in iudiciis inquisitionis, & denunciationis, & aliis, quæ ex officio fiunt, pro actore vel accusatore, interuenit fama vel notorietas, aut Reipub. vtilitas, vt colligitur ex cap. super iis. & cap. inquisitionis. de accusat. imò & pro reo interuenit damnum publicum, sicut & pro actore vtilitas publica in iudicio inquisitionis generalis, quæ fit iuxta l. congruit, ff. de off. præsid. & cap. 1. de offic. iud. ordin. Dixi, in discutiendo, pro, in indicio, quod ponitur cōis, & pro in loco Iudicii quod ponit Decius & Ripa, ne definitum in definitione repetatur. Addidi, vel contendere parantium, ad comprehendendum principium iudicii, quod est citatio. §. fin. Instit. de pœn. tem. litig. & libelli oblationem, recusationes, interrogationes, confessiones, probationes, & alia quæ passim fiunt ante litem contestatam. Per quas expositiones longè

16 planiùs, breuiùs, & vtiliùs, quàm ab aliis potest defendi definitio communis, ex qua infertur, quòd iudicium inquisitionis, vel denunciationis est propriè iudicium, & quod iudicium non solum inuenitur post litem contestatam, sed etiam ante illam; licèt integriùs post illam, sed integritas & magnitudo non mutāt speciem. l. fi. ff. de fund. instr. & licèt multa liceant post litem contestatam, quæ non licent antea. cap. quoniam frequenter. vt lit. non contest. & è contrario multa licent antea quæ non licent post. l. post litem. ff. de procur. & licèt ob id quoad quædam Iudicium dicatur incipere à litis contestatione, l. vbi cœptum. ff. de iudic. vnde & multæ cautiones & prætoriæ stipulationes præstitæ ante litem contestatam, propriè dicuntur iudiciales, l. 1. & 2. ff. de præt. stipul. & quidem omnia, quæ fiunt coram Iudice ad contendendum, imo & ad concordandum, ad incipiendam litem, vel ad impediēdum eius initium dicuntur esse Iudicium, vel aliqua pars eius, vnde rectè Dec. in 2. lectio. num. 3. sub fin. quem sequitur Ripa, discedit à Signor. de Homod. in cons. 163. incipie. Statuto ciuitatis Mediolani. quatenus determinauit, non posse fieri præceptum de soluendo minori 25. annis, tanquam confesso in Iudicio, ante litem contestatam; etiam si illud fecisset post octodecim annos, & stante statuto, vt minor 25. annis modò sit maior octodecim, habeat legitimam personam standi in iudicio.

17 Sextum, quòd diuiditur iudicium primo in ordinarium, & extraordinarium. Quoniam autem Innoc. communiter recep. tenuit in cap. cum oporteat. de accusat. iudicium inquisitionis dici extraordinarium, & in cap. dilecto de sent. excom. à multis etiam recep. tenet esse ordinarium, & super eo relato hic per Panor. magna tempestas orta est inter

omnes

omnes posteriores, non est facile ita definire membra huius diuisionis, vt non remaneant aliquot scrupuli. quò factum esse suspicor, vt nemo illorum videatur ausus vllum illorum definire. Arbitror autem posse definiri iudicium ordinarium, esse iudicium, in quo proceditur mediante actione, vel accusatione vera. Dixi, Iudicium, pro genere, &, cum actione, ad comprehendenda iudicia ordinaria ciuilia. &, cum accusatione, ad comprehendenda ordinaria criminalia: actio enim & accusatio propriè sumptæ sic differunt iuxta glos. recep. in princ. Instit. de actio. & in rubr. ff. & C. de actio. iunct. rubr. ff. & C. de accusat. Dixi, vera: quia & infamia, vel aliquid ei æquipollens, ob quæ inquiritur, quidam accusatores ficti sunt, vt post S. Tho. & alios infra nu. seq. traditur. Iudicium autem extraordinarium est, in quo sine actione, vel accusatione vera proceditur. Dixi, iudicium, pro genere, reliqua pro differentia, qua differt ab ordinario. Tum, quòd extraordinarium, illud esse dicitur, quod officio Iudicis expeditur, l. pecuniæ verbum. §. persecutionis. ff. de verb. sign. l. cum filius. ff. si cert. pet. & in l. si cui legatum. in fin. princ. ff. de cond. & demonstr. in l. 1. §. si solent. ff. de exerc. Tum quia ex-
18 traordinarium dicitur illud, quod contra regulas iuris communis conceditur, l. in causæ. la 2. in princ. ff. de minor. Ex quibus definitionibus clarè infertur, iudicium inquisitionis esse simpliciter & absolutè extraordinarium, vt affirmauit Innoc. in d. cap. cum oporteat. pro quo facit etiam, quòd iudicium in tres partes principaliter diuiditur, vt not. Bart. in l. 2. ff. de furt. nam habet principium, medium, & finem, & in principio inquisitionis sine accusatione vera proceditur d. cap. qualiter. quod est contra corticem regulæ l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mune. & honor. In secunda parte, scilicet in medio, testes recipiuntur lite non contestata, cap. quoniam. §. sunt & alii. inf. vt lit. non contest. in vltima parte, scilicet in fine, non imponitur pœna determinata à Iure; sed condemnatio alteratur, & arbitrio Iudicis pœna imponitur, cap. inquisitionis. infra de accus. licèt possit dici secundum quid ordinarium, quatenus etsi non interueniat in eo accusator verus, interuenit tamen fictus, scilicet, infamia vel aliquid ei æquipollens, vt prædictum est, quale dicit esse Innoc. in d. cap. dilecto. de sent. excom.

Secundo infertur, iudicia super beneficiis, vsuris, matrimoniis, & decimis esse ordinaria; licèt in eis procedatur simpliciter, & de plano sine figura & strepitu iudicii. clem. 2. de iudic. & ita in multis contra ordinem causarum vel iudiciorum plenariorum; clem. sæpe. de verb. sign. quia in eis proceditur mediante actione vera nata ex aliquo iusto, vel colorato titulo, vel ex lege diuina, vel canonica.

Tertio, quòd iudicium per viam denunciationis, vel officii Iudicis sine actione vel accusatione contextum, est extraordinarium: quia proceditur sine actione, vel accusatione vera. Quarto, quòd statutum lo-

quens

quens de iudicio ordinario, non habet locum in iudicio inquisitionis, & aliis præfatis, vt tenuit Pan. hic communiter recept.

Septimum principale, quòd iudicium secundò diuiditur in iudicium 19 spirituale, in quo tractatur de rebus spiritualibus, cap. exhibita. inf. eod. & in temporale, in quo tractatur de temporalibus, cap. venerabilis. inf. eod. an autem iudicium in quo tractatur de iure patronatus dicatur spirituale, an temporale, an mixtum, videtur pendere ab illa quęstione, An 20 ius patronatus sit spirituale, temporale, an mixtum? in qua post longam eandemque eruditam concertationem Doctorum præsertim Decii & Ripæ, tenui olim communem opinionem, videlicet, non esse spirituale, sed annexum spirituali.

Qua in re nunc addo primo; quòd ratio Decii, quæ olim firma visa fuit, nunc non videtur firma: ratio enim est illa, quòd nullũ annexum est idipsum quod id, cui annectitur; sicut nec simile est idem cum eo, cui assimilatur, iuxta l. quod Nerua. iunct. glos. ff. depos. & cap. capitulum Sanctæ Crucis. iunct. gloss. de rescript. & iuspatronatus est annexum spiritualibus, cap. quanto. inf. eod. & cap. de iure. inf. de 21 iur. patron. Ratio autem quare non est firma, est, quòd licèt nihil sit idipsum, quod est id cui simile est, in specie, siue in indiuiduo; potest tamen esse idem in genere: si quid enim est simile Ioanni, non est idem quod Ioannes in specie; potest tamen esse idem in genere: vt si quod est simile Ioanni, sit alius homo. Virtutes item infusæ similes sunt septem donis Spiritussancti, & ita non sunt eadem quæ illa in specie, & indiuiduo; sunt tamen eadem in genere: quia sunt spiritualia vt illa. Sic quamuis iuspatronatus sit simile & annexum rei spirituali, & non sit in specie & indiuiduo idem quod illa res spiritualis; potest tamē esse idem in genere scilicet spirituale.

22 Secundo addo, quòd magna incogitantia præfati Doctores, & ego disputauimus, An iuspatronatus sit spirituale nec ne? non præmissa & constituta prius definitione rei spiritualis, sicut & eadem incogitantia tractauimus omnes, An iudicium inquisitionis sit ordinariũ, vel extraordinarium, non præmissa & constituta prius definitione, vel quiditate iudicii ordinarii vel extraordinarii: quomodo enim quis probare potest aliquid esse, vel non esse tale, vel tale; nisi præsupposito quale sit illud: & an sit, an non sit homo, nisi præsupposito quid sit homo? & consequenter, an sit spirituale, nisi pręsupposito quid sit spirituale?

23 Tertio, q̃ ideò hoc videtur contigisse: quia, vt nup dixi in nostro Manual. Confess. latinitate donato cap. 23. nu. 99. post Maiorem in 4. dist. 25. q. 1. col. 2. non est facile definire quid sit spirituale, cuius ratio, licèt eam ipse non reddat, potest esse; quòd cum spirituale, siue spiritale dicatur omne quod pertinet ad spiritum, spiritus autem propriè dicatur ha- 24 litus siue flatus, iuxta illud Iob. 17. *Spiritus meus attenuabitur*, & per

 transla-

translationem, nunc anima, Ioan. 19. *Tradidit spiritum.* nunc ventum Actu. 1. *Tanquam aduenientis spiritus vehementis.* nunc omnino incorporeum, iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus est Deus.* nunc omnis inuisibilis substantia, vt ait S Thom. 1. par. q. 41. art. 3. ad 4. necesse est, vt spirituale quoque multipliciter dicatur.

25 Quarto, quòd in d. Manual. vbi supra ea de re in hæc verba scripsimus, *Omisso stilo, quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus, sequuti Ioan. Andr. Panor. & communem in cap. consulere. de simon. adiunc. quæ S. Thom. & communis ait in 4. dist. 25. Spirituale, vt huc pertinet, & communiter accipitur in iure Pontificio, definiri potest esse donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ad eam efficiendam, vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum illa vel annexa eis. Quæ definitio facile colligi potest ex cap. gratia. & cap. qui studet. 1. q. 1. & cap. quam pio 1. q. 2. & Duran. dist. 25. q. 1. & ex S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Dixi, donum Dei, pro genere: quia omne spirituale est donum Dei, non contra omne donum Dei est spirituale: nam omnia*

26 *bona temporalia sunt dona Dei, iuxta illud Apost. 1. ad Corint. 4. Quid habes quod non accepisti? & illud princ. Authen. quomodo opor. episc. Maxima dona Dei sunt à superna collata clementia, sacerdotium & Imperium. Dixi, supernaturale, ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi, ad salutem animarum, ad excludendum insignia seu arma, dotes, & victorias Regibus & Principibus aliquot, vel aliis in alium finem, quàm salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam, ad includendum spirituale per causam: qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam, vt dictum est cap. 22. num 1. & 2. Dixi,*

27 *vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data, ad includenda spiritualia statuta, vt loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. consulere. de simon. siue facta & constituta ab Ecclesia: qualia sunt sacramentalia, & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruātur, consecratio & benedictio ecclesiæ, vel altaris, vasorum, ornamentorum, aquæ baptismalis, vel benedictæ, exorcismus, catechismus, iuspatronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renunciationes, & id genus alia.* hæc ibi.

28 Quinto addo ex hac definitione inferri primo, quòd aliqua spiritualia sint aliis spritualibus spiritualiora: illa enim quæ sunt per essentiam talia, vel à solo Deo immediatè creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritussancti, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & potestas Ecclesiastica supernaturaliter primùm à Christo data, vt diximus in cap. nouit. infra eod. notab. 3.

29 Secundo infertur, quòd non omne sacrum est spirituale, vt hic accipitur; bona enim mobilia & immobilia ecclesiastica, sunt sacra, iuxta S. Thom. recep. 2. 2. q. 99. art. 3. & probatur in cap. nulli. & cap. prædia.

12. q.

12.q.2. quæ tamen non sunt spiritualia: quia definitio eis non conuenit: nam licèt dedicentur ad sustentationem spiritualium, vt ait S. Thom. vbi supra; non tamen per benedictionem sacri constitutiuam, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resoluimus in cap. non liceat. 12.q.2.§.17. à num. 7. quamuis dedicatio illa satis possit dici spiritualis.

Tertio infertur, quòd altiùs & rectiùs loquutus est Antonius, quàm Panor. & nos omnes posteri eius, qui eum sequuti sumus; nempè, quòd iuspatronatus est spirituale origine: quia per præfatam definitionē constat, quòd non humana & naturali, sed diuina & supernaturali potestate à Christo Petro, & Ecclesiæ tradita, vt in cap. nouit. notab. 3. à nu. 81. dicetur, inuentum & creatum est. Et hac ratione irrefragabili confirmatur, quod nec Panor. nec Aret. nec Felin. nec Decius, nec vlli alii catholici negare possumus, sacramentalia instituta ab Ecclesia, potestate illa diuinitus ei à Christo data, esse spiritualia: & nulla ratione alia sunt talia, quàm quia in salutem animarum sunt constituta ab Ecclesia potestate præfata supernaturali. Cum ergo negare non possimus beneficia ecclesiastica, & ius conferendi ista, & eligendi, ac præsentandi, esse ad illa inuenta & instituta ab Ecclesia, eadem potestate supernaturali, qua alia sacramentalia, consequens est nec posse nos inficiari esse spiritualia, sicut illa. Nec quicquam obstat, quòd hæc dicantur annexa spiritualibus antecedenter vel dependenter, vt dicit S. Thom. in d. art. 4. quia nil repu-
30 gnat, vt vnum & idem sit spirituale, & annexum alteri spirituali; sicut nec repugnat vnum & idem esse temporale, & annexum alteri temporali: multæ enim ecclesiæ spirituales sunt annexæ ecclesiis cathedralibus, & aliis collegiatis regularibus, & secularibus, cap. extirpandæ. §. qui verò. de præb. cap. super eo. eod. tit. lib. 6. & beneficia ecclesiastica secundū omnes sunt iura spiritualia, imo etiam præbenda, quæ saltem est Canonicatui annexa, per cap. dilecto. de præb. q; in hoc reputat sing. Panor. ibid. & Feli. in cap. cum M. de constit. col. 7. & alii alibi. At ipsemet S. Tho. recep. ab omnibus in d. art. 4. dixit, beneficia ecclesiastica esse annexa spiritualibus dependenter; sicut iuspatronatus est annexum antecedenter. ergo nihil desinit esse spirituale eo solo, quòd sit annexum spirituali, quod supra num. 21. clariùs probauimus. Ratio autem quare beneficia Ecclesiastica, monachatus, religiones, & alia sacramentalia dicantur annexa spiritualibus, illa est, quòd sunt inuenta, & statuta ab Ecclesia ad paranda, conficienda, conseruanda, & exercenda alia illis spiritualiora; qualia quæ sint supra dictum est. Cum ergo per superiora constet iuspatronatus esse spirituale, licèt sit annexum aliis spiritualioribus, consequitur iudicium de illo habendum, vel habitum esse spirituale; quę est solutio quęstionis propositę.

31 Octauum principale, quòd iudicium tertiò diuiditur in criminale &

ciuile, quæ eruditè, & curiosè definit hic Ripa; discedens tamen multum à communi modo loquendi, à quo non discedendo videtur definiri posse, iudicium criminale esse iudicium, in quo agitur principaliter de crimine, & principaliter ad vtilitatem publicam. Quæ definitio satis colligitur ex glos. l. 5. ff. de sepul. viol. & Bart. Bald. & aliis in eam scribentibus, ex Panor. & omnibus aliis hic, & aliis locis citatis per Dec. & Ripam. Dixi, principaliter, ad excludenda iudicia, in quibus incidenter & obiter tantùm agitur de crimine; vt cum agitur de crimine via exceptionis, cap. super iis. de accusat. & cum fiscus petit aliqua bona sibi cōpetentia ratione alicuius criminis, non tamen agendo principaliter de illo puniendo, vt colligitur ex l. 1. ff. de iur. fisci. Per quas duas declarationes cessat necessitas recedendi à communi modo loquendi, vt Ripa recedit. Dixi etiam, principaliter ad vtilitatem publicam, ad excludenda iudicia, in quibus de crimine agitur quidem principaliter, sed ad vtilitatem priuatam, vt cum agitur ciuiliter de furto, ad duplum vel quadruplum parti applicandum. Iudicium autem ciuile est iudicium in quo non agitur de crimine saltem principaliter, vel saltem agitur principaliter ad vtilitatem priuatam.

Ex quibus infertur primo id, quòd Anton. à Butrio dixit hic, quòd finis iudicij criminalis est vtilitas publica; finis autem ciuilis vtilitas priuata.

Secundo, quòd glos. l. 5. ff. de sepul. viol. quatenus habet, quòd cum pœna etiam pecuniaria applicanda est fisco iudicium est criminale; cum verò parti, ciuile, est intelligenda de iudicio, in quo agitur principaliter de crimine: nam si ageretur ad pœnam ex contractu partium, vel alia de causa quàm criminis principaliter intenti applicandam fisco, vt frequēter accidit, non esset iudicium criminale: quia non agitur de crimine principaliter.

32 Tertio, quòd iudicium, in quo agitur ad remotionem ab officio publico est criminale: quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad vtilitatem publicam, & efficaciter probat l. 3. §. pæna. ff. de crim. stellion. Nec obstat cap. per tuas. de simon. quatenus videtur probare, quòd cum agitur ad remotionem Abbatis ab administratione, causa est ciuilis, non criminalis: quia verè id ibi non probatur: non enim habet simpliciter, ibi non fuisse actū criminaliter, sed cū adiectione, non fuisse actū criminaliter; ita vt deponeretur ab ordine; quòd ideò dr ibi ciuiliter agi: quia non agebatur ad pœnam naturalem & summam, ad quam poterat agi, vt ibi dicit Panor. Ex qua tamen expositione non est inferendum, quòd iudicium definit esse criminale ex eo solo, quòd non agatur in eo ad pœnam naturalem, & maximam crimini de quo agitur debitam: iudicia enim in quibus proceditur per inquisitionem ad castiganda delicta criminalia sunt; in eis tamen regulariter non imponitur pœna-

33 na maxima crimini debita, sed arbitraria, cap. inquisitionis, de accusat. sed solùm infertur, quòd aliquando dicitur ciuiliter agi, eo quòd non agatur ad maximam pœnam crimini debitam; licèt propriè criminaliter agatur; quem intellectum omnium, quos plurimos hic reddit Ripa, arbitror esse germanissimum. Nec obstat, quòd aliqui sentiant contrarium: & quòd Decius videtur variare in 1. & 2. lect. cap. quoniam magis causa disputandi, & ostentandi acumina ingeniorum, quàm solida definitione videntur id facere.

34 Quarto, quòd videtur posse dari iudicium mixtum, idest tale, quod sit criminale & ciuile simul; illud scilicet, in quo agitur de crimine principaliter tam ad priuatam, quàm publicam vtilitatem; exemplum est in l. lege Cornelia, §. fin. quam Decius in hoc citat, ff. ad Sillan. de iudicio, in quo quis agit populari actione aduersus eum, qui aperuisset testamentum occisi, antequam de familia quæstio haberetur, in quo dimidium pœnæ, quæ est 100. aureorum applicatur patri, & dimidium fisco: illi enim iudicio conuenit vtraque definitio; criminalis quidem: quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad publicam vtilitatem; ciuilis autem: quia licèt agatur principaliter de crimine; agitur tamen etiam principaliter ad vtilitatem priuatam, quod sufficit.

35 Quinto, quòd nil obstat præfatis l. Caius. ff. ad Sillan. quatenus vocat causam pecuniariam illam, in qua pœna applicatur fisco; quia aliud est dicere pecuniariam causam non extingui morte delinquentis, quod ibi probatur; & aliud dicere non esse criminalem: nam licèt regulariter crimina extinguantur morte quoad alias pœnas; quoad tamen pœnã bonorum, quæ ob illud ipso iure confiscantur, non extinguntur, l. ex iudiciorum. ff. de accusat. & glos. l. 1. C. ne ex delic. defunc. & ita ibi appellatur causa pecuniaria: quia ad pœnam pecuniariam agebatur: & quia illa erat applicita fisco, dicetur causa criminalis, & non ciuilis, per prædicta.

Sexto infertur verus intellectus cap. item cũ quis. infra de restit. spol. scilicet, quòd non significat criminaliter agi, eo quòd de crimine excipiatur; sed quòd per exceptionem criminis non repellitur agens de spolio.

36 Septimo infertur intellectus verus authen. sed hodie. C. de episc. & cler. scilicet, quòd per illa verba, *In causa criminali uel pecuniaria*, non significatur causam, in qua pecunia applicatur fisco, esse ciuilem; sed potius quòd est duplex causa criminalis; altera in qua imponitur sola pœna pecuniaria; altera, in qua etiam pœna corporalis.

37 Octauo infertur id quod pulchrè de more Decius ait Salic. dicere in l. 1. C. de sepul. viol. vers. ex ista glos. quòd glos. & iura abutuntur his vocabulis, secundum diuersam considerationem: nam pœna pecuniaria; quæ fisco applicatur potest dici ciuilis habito respectu ad pœnam

 cor-

corporalem, & remotio ab administratione, respectu depositionis ab ordine, vt in d.cap.penultas.

38 Nonum principale, quòd illa conclusio, quam post Panor.& alios latè declarat Decius in 2.lect.scilicet, quòd pœna legalis est applicanda fisco, intelligẽda est in dubio; quia si lex aliud exprimat, illud est seruandum: quia in certis non est locus coniecturæ, l.continuus.§.cum ita.ff. de verb.oblig. exprimere autem potest lex dupliciter, scilicet, expressè, vel tacitè. Expressè quidem, cum habet, cui, quomodo, & quota pars, an tota sit applicanda. Tacitè verò, si lex inducit accusationem videtur in dubio pœnam applicare fisco: & si inducit actionem, vel dicat, iudicium dabo, videtur applicare parti: quia cum accusatio tendat ad vtilitatem publicam, & actio ad priuatam, iuxta glos. recept. in princ. Instit.de actio.inducendo accusationem, videtur tacitè pœnam applicare fisco, & inducendo actionem, parti: cum item pœna apponitur ad resartiendum interresse, vel damnum partis, vel per verba multiplicatiua, quæ respiciunt acceptum vel damnum datum, puta, vt soluat duplum, triplum, quadruplum, &c. videtur velle applicare parti damnum passæ: quia ex fine prætenso conijcitur mens prætendentis, l.fin.ff.de hæred. Instit.& cap.constat.cum glos.1.q.1. Dixi, de pœna legali: quia pœna conuentionalis in dubio applicanda est parti, secundum Bald. in l.si quis maior.17.not.C.de transact.& meritò: quia contractus principaliter respiciunt contrahentes, cap.contractus. de reg. iur. lib.6.l.1.§.si conuenerit.ff.depos. vnde stilus habet, applicare aliquam partem pœnæ fisco, vt contractus firmitati consulatur, quo casu pars illa fisco debetur; quamuis iudicium, in quo illam petierit, non erit criminale, per dicta supra num.31.

SVMMARIVM.

39 Iudicium originaliter significat actum, quo Iudex ius dicit, & alia figuratè.
40 Iudicium plus pertinet ad virtutem iustitię, quàm prudentię.
40 Iustitia est virtus, & habitus ex actibus ius reddendi, vel reddere volendi frequentatis ingenitus.
40 Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant.
41 Iudices qui dant vel confirmant, quas in eis virtutes requirant.
42 Iudicare non licere hæresis est Valdensium.
42 Iudicare nolitè vt intelligatur.
43 Iudex iudicans in mortali qui mortaliter peccat, & qui venialiter.
43 Iudicium pro actu iudicantis quintuplex scientia, &c. prima quatuor incompatibilia. quintum alijs compatibile.

HACTENVS de primo, scilicet epilogo eorum, quæ olim de iudicio sumpto pro processu iudiciali scripseramus. Nunc verò facturus secundum, auctarium scilicet promissum de iudicio sumpto pro actu Iudicantis, dico primùm, quòd nescio quare nulli tot in hanc rubricam scribentium venit in mentem, quòd verbum, iudicium, non significat ita propriè, & originaliter discussionem vel processum iudicialem, pro quo 39 hic, vt supra dixi, sumitur, neque aliquid aliud ex quindecim quæ supra num. 14. diximus significare; sed figuratè per translationē, synedochen, metono-

metonomiam, & alias figuras: nam iudicium deducitur à iudico, id est, ius dico, exerceo, vel decerno: & ita propriè & originaliter significat dictionem iuris, id est, actum Iudicis, quatenus est Iudex, & dicit siue decernit ius inter litigantes, vt colligitur ex cap. forus. de verb. sign. & ex S. Thom. communiter recep. 2. 2. q. 60. art. 1. & ex aliis latinè precellenter callentibus. hinc est, quòd minùs impropriè, quàm quindecim prædicta, videtur significare omnem existimationem & opinionem, siue actum, quo quicquam, etiam ab alio quàm à Iudice definitur, vel determinatur; vt in illo Aeneid. 1. *Iudicium Paridis manet alta mente repostum.* & in illo Cicero. pro Claro orat. *Gloriam quam nemo iudicio meo est consecutus.*

40 Secundum, quòd iudicium, prout est actus Iudicis, potiùs procedit à virtute iustitiæ, quàm à virtute prudentiæ. Nec obstat, quòd secundum Philosophum in 1. Ethicor. vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit: & quòd sic iudicium ad vim cognoscitiuam pertinere videatur; vis autẽ cognoscitiua per prudentiam perficitur: quia respondet S. Thom. vbi supra in hæc verba. *In omnibus ad rectum iuditium duo requiruntur, quorum vnum est ipsa virtus proferens iudicium; & sic iudicium est actus rationis: dicere enim, vel definire aliquid, rationis est: aliud autem est dispositio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum; & sic in iis quę pertinent ad iustitiam, iudicium procedit ex iustitia: sicut & in iis, quę ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo iudicium est quidam actus iustitiæ, sicut inclinantis ad rectè iudicandum; prudentię autem sicut iudiciũ proferentis, vnde & synesis ad prudentiam pertinens, dicitur benè iudicatiua, vt supra habitum est.* hæc ille. per (supra) intelligit q. 51. art. 5. Quo fit primo, vt Confessarii vehementer debeant exhortari Monarchas & iura Monarcharum habentes, (qui sunt primi Iudices) & alios inferiores etiam pedaneos, tam ecclesiasticos, quàm seculares, vt assuescant vnicuique suum ius seruare, & reddere, aut velle reddere cùm casus occurrerit, cùm S. Thom. à nemine in hoc repręhensus affirmet iudicium rectum magis inniti virtuti iustitiæ, quàm virtuti prudentiæ: cumque constet, quòd iustitia: quia est habitus & veluti consuetudo quędam per frequentiam reddendi, & volendi reddere cuique suum ius, quærantur, vt colligitur ex S. Thom. 1. 2. q. 51. art. 2. adiunct. q. 55. art. 1.

41 Fitq; secundo, q̃ illi qui nominãt, deligunt, confirmant, vel constituunt Iudices, & magistratus, duas virtutes inprimis desiderare debent in illis, nempè, prudentiam, & iustitiam, & magis hanc, quàm illam, iuxta illud consilium Iethro datum Moysi Exod. 18. per illa verba, *Prouide viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam.* in quibus, verbũ, sapientes, ad prudentiam, & cætera ad iustitiam, & alias virtutes ei contributas, religionem & liberalitatem referuntur vt latius hoc probat Authen. vt iud. sine quoq; suffr. §. 1.

Fitque

Fitq; tertio non abs re difficile fuisse mihi aliquando respondere viro pio interroganti me, An posset absoluere quendam dominum, qui constituerat Iudices viros, quos nouerat auaros, iniquos, & concutere consuetos, antequam firmo proponeret cum primùm posset, reuocare illos? An item posset absoluere tales magistratus sine proposito sua munera relinquendi?.

42 Tertium, quòd hæresis Valdensiũ est, vt latiùs refert Castr. in lib. cõtra omnes hæreses. verbo, Iudex. dicere, non esse licitum aliquem iudicare condemnando saltem ad pœnam, fundantes eam in illo Matt. 7. *Nolite iudicare.* & in illo Pauli ad Ro. 14. *Tu quis es, qui iudicas seruum alienum?* quibus videntur etiam consentire Lutherani, dicentes non esse puniendos hæreticos, & vnumquemque suæ conscientiæ libertati relinquendum. Quòd autem hoc sit hæresis ex eo patet, quòd est contra illam sacram scripturam Deuter. 16. *Iudices & magistratus constitues*, &c. Et quòd Act. 5. Ananiam & Saphiram Petrus morte damnauit. & quòd Paulus ad Rom. 13. de potestate sublimiori ait, *Dei minister est vindex in iram ei, qui male agit.* Nec quidquam obstant eorum fundamenta: illa enim intelliguntur de eo, qui iudicat sine potestate, vel sine iusta probatione, vel sine iusta lege & ratione; non autem de eo, qui iudicat his tribus interuenientibus, vt colligitur ex S. Thom. in d. q. 60. art. 2. & ex l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. Præsid. quatenus habet, secundum probata esse iudicandum. An autem omnis, qui mortali peccato infectus iudicat, vel condemnat alium, peccet, & an mortaliter quæstionis quotidianæ est, & quidem S. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. tenet partem affirmatiuam; scilicet, quòd peccat etiam mortaliter, sed in 2.2. q. 60. art. 2. ad 3. tenet contrarium. eo quòd, vt Caiet. ibi ait, pleniùs ibi deliberauit, & resoluendum est quòd iudex etiam ecclesiasticus non peccat saltem mortaliter eo solo, quòd infectus mortali iudicat, vel gubernat ea, quæ sunt iurisdictionis: peccat autem ministrando ea, quæ sunt ordinis, & sacramentalis actionis, per rationes allatas à Caiet. in d. art. 2. & in 3. par. q. 64. art. 6. Vterque tamen Thomas innuit peccare saltem venialiter infectum mortali; nisi humiliter id secundum inclinationem virtutis iustitiç faciat. quæ sunt valde notanda contra eos, qui mortali culpa infecti superbè, iracundè, & quasi vindicantes, & dominantes potiùs quàm iura dicentes iudicant.

Quartum, quòd iudicium qua parte significat generaliter omnem existimationem & determinationem, diuiditur primo in indiciũ scientiæ siue euidentiæ, fidei siue credulitatis, opinionis, & dubitationis, imo & secundum aliquos, in scrupulosum, vt colligitur ex ijs, quç definiuimus in cap. si quis autem. 2. de pçnit. dist. 7. à num. 9. & in nostro Manuali Confess. cap. 27. num. 279. sic. Scire est veritatem visu perceptam in mente retinere, glos. mihi sing. in l. 2. §. antepen. ff. de aqua plu. arcé.

Per visum autem in hoc proposito intelligendus est omnis sensus, quod sentit Bart. allegando illam glos. in l. 1. col. 2. ff. de interrog. action. ab omnibus receptus. Ego autem intelligo etiam visum interiorem animę, siue ille fiat per argumentationem scientificam, & demonstratiuā, quæ scire facit, l. scire. ff. de legi. vt docet Arist. recep. in libris Posteriorum; siue id fiat per notitiam intuitiuam mente sola sine sensu perceptam; qualem beati de Deo suo habent, qualem damnati de sua pœna; qualem & anima carcere hoc inclusa de se, suisque multis actis, secundum ea quę omnes tradunt in prologo sententiarum. Credere autem est firmiter adhęrere alicui iudicio, non eo quòd vidit, sed ob aliorum relationem, secundum Bart. ibidem ab omnibus recept. quod etiam satis sentit glos. in d. §. antepen. cui tamen definitioni addendum est propter proximè dicta. Neque ideo adhęret, quòd argumentatione demonstratiua, vel mentis intuitu à visu corporeo, & aliis sensibus semotis percepit. Opinari verò est adhærere vni parti contradictionis, non tamen firmiter, sed cum formidine, ne pars altera sit vera, facit glos. prædicta & glos. in l. si duo. §. penult. ff. vti possid. tradit. Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur. num. 21 Dubitare verò, est animum applicare ad plura, & nihil inde eligere. glos. recep. in l. de statu. ff. de testam. & in rubric. ff. de iuris & facti ign. quæ dubitationem appellauit titubationem. Adde, quòd aliud est scrupulus: est enim habere argumentum vel apparentiam aliquā contra id, quod vel scit, vel credit, opinatur, vel dubitat, secundum mentem Cancellarii Parisiensis in tit. de regul. moral. qui est primus secundæ partis operum eius col 2. & tradit Adrian. quolibeto 2. fol. 28. pag. 2.

Ex quibus infertur primò scientiam, & fidem, siue credulitatem conuenire in eo, quòd vtraque est certa & firma, sine vlla vacillatione, cap. firmiter. de sum. Trinit. Differunt tñ, ꝗ scientia est clara, quippè quę ex visu, vel alio sensu, vel alio mentis intuitu manat, & ita est clara; fides autem obscura, quippè quæ ex auditu est. quod eleganter explicat S. Paulus 1. ad Corint. 13. cùm ait, *Videmus nunc per speculum, & in enigmate; tunc autem facie ad faciem.* quasi diceret vir Spiritu Dei plenus in hoc seculo fidem siue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, sed obscuram; tunc autem in alio seculo scientiam habebimus eorum, quæ nunc credimus: quia tunc videbimus, quæ nunc audimus. facit cap. in domo. de pęnit. dist. 4. iunct. glos. 7. quę citat illud Greg. *Fides non habet meritum, vbi humana ratio prębet experimentum.*

Secundo infertur quòd credulitas & opinio conueniunt in eo, quòd vtraque obscura est; at differunt: quia fides, siue credulitas certitudinem habet firmitatem; opinio verò incertitudinem & infirmitatem. quod docet Bart. in illo nu. 21. & probare videtur textus in l. 3. §. eiusdem. ff. de testib. in illis verbis, *Quid cui credas, aut parum probatum opineris.* &c.

noster

noster Pater August. in lib. de mendacio col. 1. docet. Opinio verò & dubitatio conueniunt quidem in vacillatione & infirmitate: differunt autem, quòd opinio magis adhæret vni parti, quàm alteri, dubitatio verò minimè.

Tertio infertur hæc quatuor sibi mutuò esse contraria, neque in eodem posse considere subiecto. Scrupulum autem, quia non est iudicium, sed potius appatentia, & argumentum, contra iudicium, vel pro iudicio concurrere posse cum quolibet eorum quatuor, quod magis apparebit ex his, quæ in septimo dicto infra ponentur.

Quarto infertur, quod scitur, vel creditur certum esse, quoad scientem vel credentem; quod verò in opinione sola est, vel dubitatione, incertum: scrupulum autem neque tollere, neque addere certitudinem, vel incertitudinem, sed solùm solicitare mentem, quo vel iudicium cóceptum exuat, vel nouum induat.

44 Quintú principale, quòd circa omne præfatum genus iudicij, siue scientiæ, siue fidei, siue credulitatis, siue suspicionis, siue opinionis, siue dubitationis, siue scrupulositatis, potest inueniri culpa, & meritum: circa omnem enim tale deliberatè conceptum potest inueniri ordinatio integra, & aliqua inordinatio finis, modi, vel alius circunstantiæ in concipiendo, vel non concipiendo illud, & omnis actus deliberatus in specie, & indiuiduo est bonus aut malus, iuxta sententiam S. Thom. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. quem sequimur, & defendimus in nostro Manual. Confess. prælud. 7. num. 25. Et consequenter, quicunque aliqua lege iusta tenetur aliquod horum quinque aliquo modo cócipere de bono, vel malo, & non concipit eo modo, peccat; & contra, quicunque tenetur ad nó concipiendum saltem aliquo modo aliquod eorum, & concipit eo modo, peccat. Dixi circa omne iudicium inueniri posse peccatum & meritum, & non omne iudicium esse tale: quia cum peccatum ad voluntatem referatur, & iudicium ad intellectum & rationem, nullum iudicium propriè est peccatum, saltem elicitum; sed tantum imperatum certo modo, quẽ subtiliter declarat S. Tho. 1. 2. q. 17. ꝑsertim ar. 1. & 6.

Notandum autem, quòd aliud est iudicium de re vel actu per se consideratis, aliud de persona, prout est author eius, secundum vtrumque Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. ad 2. nam aliud est credere aliquid esse malum, aliud credere esse malum eum, qui facit illud; hoc enim dicitur iudiciũ de persona, illud verò iudicium de re, vel actu, à persona facto, vt vterque Thom. vbi supra distinguit. & quòd nullum horum quinque conceptum de solo actu ipso, est peccatum saltem mortiferum, nisi cùm est de rebus fidei, vel morum necessariò credendorum & asserendorum: quia tunc potest esse hęresis, vel infidelitas, quę sunt cum primis magna peccata, secundum S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 3. & q. 11. art. 1. quia eiusmodi iudicium saltem per se non est contra charitatem Dei, neque proximi,

vt significauit S.Thom.in d.q.60.art.4. & exemplificauit Caiet. ibid. in eo, qui videt agentem equum, & horam malam illi imprecantem; licèt falsè credat illam imprecationem esse mortalem; non tamen ob id peccabit mortaliter; nisi credat imprecantem peccare mortaliter: quia iudicando tantùm de re nemini nocet, iudicando tamen de persona sic. Iudicium item scientię communiter non est peccatum: quia sufficientē causam habet sic iudicādi. Vnde qui vidit aliquem authoritate propria occidentem, furantem, vel adulterantem iustè iudicat eum malè facere: quia videt eum facere illa, quæ sunt mala; & licèt nesciat animū malū: tñ iustè potest pręsumere illum in dubio in delictis, cap.1.de pręsumpt.

45 Sextum principale, quòd iudicium suspicionis, vt frequentiùs accipitur de mala, est species opinionis, & potest definiri esse opinio, qua quis opinatur aliquid mali citra certitudinē, l.absentem. ff.de pæn. ibi, *Nemo debet suspicionibus damnari*.& l.fin.ff.de quæst.ibi, *Nisi aliquibus suspicionibus vrgeantur*. vt dicit Tullius relat.à S. Thom. in d.q.60.art.3. Dixi, *vt frequentius accipitur*, quia secundum propriam significationem includit etiam suspicionem de bono. Tum quia etiam datur suspicio boni, vel de bono, vt in illo Cęsaris lib.8.belli Gallici, *Cum consilium hostium fugæ causa initū suspicaretur*. & Cice.ad Attic. lib.7. pro opinione tam boni quam mali videtur accepisse in illis verbis, *Scribe non modò si quid scieris aut audieris, sed etiam si quid suspicabere*. Tum quòd suspicio boni, & de bono potest esse peccatum; sicut suspicio mali & de malo: peccaret enim qui Iudex, collator, præsentator, vel institutor beneficij iudicaret aliquem dignū beneficio propter suspicionem leuem bonitatis eius ad effectū illud ei adiudicādi: sicut & qui iudicaret aliquē indignū eo pp leuē malitiæ suspiciōnē, ad effectū illo eum priuandi, arg. cap.2.de reg.iur.& l.merito.ff.pro socio.& cap.quiescamus.42.dist. & toto tit.de cler.pereg.quāuis fatear frequētius suspicionē mali esse malā, quàm suspicionē boni: quia regulariter quis debet p̄sumi bonus, d.cap.2.de reg.iur.& d.l.meritò. Sed quia nō dębet quis p̄sumi regulariter ad munera subeunda idoneus, frequenter etiam suspicio bona de habilitate alicuius ad illa, potest esse mala. Non dixi tñ, leuis opinio, vt dixerunt Cicero, & S.Tho. sed simpliciter opinio: quia nō solùm est peccatum, vt mox dicetur, iudicare ob opinionē leuē, sed etiam ob opinionem grauē, & vehemētē, d.l.absentē.ff.de pænis.& d.l.fi.ff.de quæst.& cap.literas. de præsumpt.quæ tamen non pertingit ad iustam certitudinis siue credulitatis metam: varij enim gradus sunt suspicionis, vt mox dicam, & quotidiana Inquisitorum fidei praxis nō iudicat hæreticos suspectos leuiter de hęresi, neque suspectos vehementer, cap. literas.de præsump. sed cogit illos ad abiurandū de leui; hos aūt ad abiurandū de vehementi, cum tam impari exitu, quod suspectus leuiter de hæresi, & abiurās eā, si recidat nō habetur pro relapso, licèt aliquanto grauiùs puniri debeat:

abiu-

abiurans autem ob vehementẽ sic, cap. accusatus. in prin. de hęret. lib. 6.

46 Septimum principale, quòd non solùm est peccatum credere quemquam esse malum absque sufficienti in id probatione, sed etiam suspicari siue opinari quem esse malum grauiùs, vel vehementiùs quàm argumenta in id habita exigunt: quia quæ ratio est de toto ad totum, eadem est de parte ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vend. cap. pastoralis. §. item cum totum. de offic. deleg. Qua ergo ratione peccat qui credit, & damnat ob causam ad solùm suspicandum sufficientem, etiam peccabit, qui grauiùs vel vehementiùs suspicatur, siue opinatur ob causam, quæ ad solùm suspicandum leuiter sufficit: & eadem ratione, qui suspicatur etiam leuiter sine vlla causa iusta suspicandi. Quo fit vt rectè de more, dictum sit à S. Thom. vbi sup. art. 3. tria genera hominum suspicantium peccare. Primum quidem eorum, qui suspicantur de quoquam malum, eo solo, quòd ipsi mali sunt, iuxta illud Eccles. 10. *In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat.* Ij enim sine vlla iusta causa suspicandi male suspicantur. Secundum est eorum, qui suspicantur malum ex hoc, quòd aliquis malè afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, vel inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso: quia vnusquisque faciliter credit, quod appetit: quoniam etiam isti sine iusta causa suspicantur malũ. Tertium autem est eorum, qui ob magnam, quam habent, de aliorum defectibus experientiam, faciliùs quàm par sit suspicantur malum; quales sunt senes, quos Philosophus dicit in 2. Rhet. quòd sunt maximè suspiciosi: quia multotiens experti sunt aliorum defectus: non enim est iusta causa suspicandi de aliquo malum, eo quòd aliquos eiusdem conditionis experti fuerimus malos, cùm lege naturali, diuina, & humana teneamur credere esse bonum illum, ad quem iudicandum esse malũ, vel habendum de malo suspectum, iusta probatione caremus, iuxta illud Euang. Luc. 6. *Estote misericordes*. expositum in hunc sensum à Beda in reg. 2. de reg. iuris. Quamquam grauiùs peccant priora duo genera hominum, quàm hoc tertium; quia hoc eo solo peccat, quòd non ducitur iusta probatione, illa verò quia non solùm destituuntur iusta probatione: sed etiam quia peruerso affectu in id adiguntur. Ratio autem germana, quare peccatum est eiusmodi suspiciones sine causa in id sufficiente concipere, tangitur à S. Thom. in d. art. 3 per illa verba: *Ex hoc ipso quòd aliquis malã opinionem habet de alio sine causa sufficienti; indebitè contemnit ipsum, & ideò iniuriatur ei.*

47 Octauum, quòd non omnis suspicio est peccatum, nec omnis quæ est peccatum, est mortifera; suspicio enim de bonitate alicuius vt plurimum non est peccatum eo solo, quòd sine iusta ratione concipiatur: quia per eam non fit iniuria ei, de quo illa concipitur, ob quam suspicio de malitia est peccatum. Dixi, vt plurimum: quia peccatum est, aut certè

causa

causa peccati, quoties est causa committendi aliquod munus indigno, eo quòd de eius bonitate, & habilitate melior (quàm par sit) opinio habeatur: suspicio item de malitia non est peccatum, quando ob indicia in id sufficientia concipitur: vnde iustè & sanctè in plurimis causis recusantur nunc Iudices, nunc testes, nunc Notarij & alii similes, cap. quod suspecti. 3. q. 5. cap. ad hæc. de rescrip. cap. insinuãte. & cap. suspicionis. de offic. deleg. & mille aliis, vt latè post Specul. tit. de recusat. tradunt recentiores, & in iis Francus in cap. postremo. de appel. & Aufrerius in lib. de recusat. testium. & alij alibi. Dixi, in id sufficientia: quia qui concipit maiorẽ, quàm indicia exigũt peccat; non quidẽ, quia suspicatur; sed quia plus quã causa suspicãdi exigit suspicatur. Dixi etiã q̃ nõ oĩs suspicio etiã mala est mortiferè mala, iuxta S. Tho. qui vbi supra sic ait. *Est aũt triplex gradus suspicionis. Primus quidẽ gradus est, vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat; & hoc est veniale & leue peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur, vt habetur in glos. super illud 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus indicijs: & hoc si sit de aliquo graui, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi; vnde glos. ibid. subdit. Si ergo suspiciones vitare non possumus: quia homines sumus, iudicia, id est definitiuas, firmasque sententias continere debemus. Tertius gradus est, cùm aliquis Iudex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum, & hoc directè ad iniustitiam pertinet; vnde est peccatum mortale.* hæc ibi.

Nonum principale, quòd præfatis verbis S. Tho. adiicit ibidem Caiet. tres declarationes: quarum prima est, quòd sub primo gradu suspicionis, quæ solùm est uenialis, non solùm debent locari suspiciones, per quas dubitare incipit quis de bonitate proximi, vt exprimit S. Thom. sed etiam illæ, per quas incipit malè opinari de illo, & etiam illæ, per quas sic opinatur, & perseuerat in opinando; citra tamen iudicium, siue definitionem, qua pro certa eius habet malitiam.

48

Secundo, addit aliquid maximi momenti, & satis implicitum; videlicet, quòd qui crederet aliquod graue malum de proximo, ita quòd si interrogaret semetipsum, an videretur illud sibi verum, responderet affirmatiuè, & si interrogaretur, an ita certum sibi videretur: quia etiam posset esse falsum? responderet, quòd fortè falsum est, non peccaret mortiferè; esto id ita sibi videretur.

Tertio, quòd in tertio gradu debent locari solæ suspitiones, per quas Iudices fori externi iudicant aliquid pro malo, quos certum est mortaliter peccare. Harum trium declarationum prima est firma & vtilis: firma quidem; quia nisi per illa verba S. Thomæ, quæ dicit de primo gradu suspitionis, scilicet, incipit dubitare, includatur etiam & suspicans, & opinans, tacuisse videretur omnem suspicionem, cùm dubitatio propriè

priè accepta differat ab opinione, quæ est genus ad illam, per definitionem prædictam, cum tamen certum sit S. Tho. principaliùs de suspicione, quàm de dubitatione propriè dicta agere, vt patet per glos. quam citat. Vtilis autem est, quòd ex ea colligitur, neminem peccare mortaliter ex eo, quòd citra fidem, siue credulitatem opinetur malum de proximo, sine sufficienti probatione, quæ est quotidianissima conclusio, limitanda tamen, ne procedat, quando is, qui malè suspicatur vel opinatur, per eam mouetur ad volendũ, vel faciendum aliqua iniusta notabilia, vt cum Iudex per suspicionem, siue opinionem sine sufficientibus indiciis conceptam, facit reum torqueri, vel interrogari super crimine, vel ad respondendum iuramento præstito adigit: vel alius, qui non est Iudex, ob talem suspitionem malè de proximo conceptam abiicit, vel impedit eum ab officio, vel beneficio, vel aliqua alia vtili conditione, vel etiam abiicit à domo sua dehonestatum, huiusmodi enim siue Iudices, siue priuati peccarent mortaliter sic suspicando, vel saltem volendo agere, vel agendo illa mala: quia volunt facere, vel faciunt contra 5. præceptum Decalogi Exod. 20. per quod omnis iniuria personalis prohibetur, 23. q. 1. & ead. cau. q. 5. in princ. iuxta declarationem eius in nostro Manual. Confess. in princ. c. 15. vel contra præceptum 7. eiusdem Decalogi, per quod omnis illicita dãnificatio prohibetur, cap. pœnale. 14. q. 5. & latius in præfato Manual. in prin. cap. 17.

Decimum, quòd secunda declaratio Caiet. est magni momenti, sed dubia. Primo quidem; quia videtur implicare contradictionem, quatenus præsupponit, posse quem credere aliquid, & simul habere hæsitationem, & formidinem de contrario: nam qui credit aliquid, pro certo habet illud; & si quam hæsitationem habet, id non credit, sed solùm opinatur, vt palam est per definitiones credendi & opinandi supra nu. 43. positas.

Deinde, quòd ex illa sequeretur, quòd non peccaret mortiferè, qui certò aliquod peccatum graue alterius crederet absq; sufficienti probatione; nisi adeò firmiter crederet, ut condemnaret eum, si causę illius Iudex esset absque vlteriori probatione: requirit enim, quòd ita credat, vt nullus vlli dubitationi sit locus: & quòd quoad ipsum sit quędam definitio, & sententia definitiua extra tribunal lata, quod videtur falsum, eo quòd ex eo inferretur, quòd vix vllus vnquã mortiferè peccaret credendo crimina proximorum sine probatione legitima; quia raro vllus reperitur, qui tam firma fide alquod graue crimen credit, vt si interrogaretur, an iuberet occidere, vel deponere, vel alia tam grandi pœna plectere illum absque maiore audientia, quanta esset plectẽdus, si per processum ritè factum inueniretur id fecisse? responderet affirmatiuè.

Tertio, quòd S. Thomas non videtur requirere tantum certitudinis gradum, ad peccandum mortaliter, quantum requirere videtur Caiet.

Verba enim eius sunt. *Qui ex leuibus indicijs malitiam alterius pro certo æstimat in re graui, peccat mortaliter.* At non solùm dicitur quis certò æstimare aliquid esse verum, qui adeò certò credit, quòd sine vlteriori inquisitione condemnaret illum, si esset Iudex; sed etiam qui credit illud absq; formidine alterius partis, per supra dictam definitionē fidei, siue credulitatis, & differentiam inter eam, & opinionem

Quarto, quòd S. Anton. (quem Angel. & Silu. in suis locis sequuntur) ait in 2.par.tit.3.cap. 8. §. 1. declarando præfatum secundum gradum S.Tho. quòd qui videt hominem bonæ famę, vel quem ignorat cuius conditionis sit, loquentem cum muliere, quam nō cognoscit, in loco honesto, & modo modesto, & firmiter in mente ęstimat eos loqui de turpibus, vel intentione praua, vt inducat ad malum, cùm hoc agere sit mortale, tale iudicium erit illi peccatum mortale. Similiter si quis videns hominem comedētem pluries, vel hora prima in die, quo est ieiunium Ecclesię, vt in Quadragesimà; & cùm non cognoscat eum, nec sciat motiuum eius ad comedēdum, firmiter in animo credit, quòd peccet mortaliter, & quòd transgrediatur pręceptum Ecclesię, peccaret ipse iudicans mortaliter: quia potest habere legitimam causam non ieiunandi. Similiter, cùm quis ex eo quòd aliquis non conuersatur domesticè cum aliquo, vt priùs, vel ostendit aliquam iram ad eum, pro certo credat, quòd habeat odium mortale ad illum, mortaliter peccat: in quibus exemplis, & alijs, quæ postea subijcit, non requirit aliud, quàm firmam credulitatem. At talis est quęcunq; fides siue credulitas concepta sine formidine partis contrarię. Ergo &c.

Quinto, quòd (vt per pręfata patet) aliud est scire, aliud credere, aliud opinari, siue suspicari, aliud dubitare, aliud scrupulum habere; & si dixerimus secundum gradum S. Thomę restringi ad fidem & credulitatem tantę certitudinis, quantam requirere videtur Caiet. consequeretur circumspectissimum virum nihil docuisse de iudicio fidei & credulitatis firmę generaliter, sed solùm de illo, quod est tantę certitudinis quòd habens illud, si esset Iudex sine vlteriori inquisitione damnaret illum: & ita per eius doctrinam non posset responderi ad quęstionem illam frequentissimam, an qui ob leuia indicia firmiter credit suum proximum adulteratum, vel furatum esse, vel occidisse, peccet mortaliter? Cuius tamen decisio videtur omnium aliarum in hac materia maximè necessaria. Ad quam secundum Caiet. videretur esse respondendum negatiuè; nisi tanta firmitate crederet, quòd si esset Iudex, absq; inquisitione vlteriori eum damnaret: secundum autē illum qui diceret secundum verba S.Thomę sufficere, quòd certò credat, contrarium dicendum esset. Pro declaratione tamen Caiet. facit, quòd nisi illa esset vera, sequeretur peccare mortaliter omnes, qui credunt esse vera noua quæ de peccatis mortiferis Regum, Principum, & aliorum summatum &

inf-

& infimatum referuntur per Nouellarios, quos menantes vocant, & per alios, qui scribunt epistolas, vel aliàs per se, vel per nuncios referunt tanquam certa audientibus & legentibus. quod etiam consequeretur quamplurimos etiam eruditos, pios, & religiosos, & frequenter confitentes habere multa millia peccatorum mortalium nondum confessa: quotus enim quisque in Vrbe degens est, qui sic non credat multa malefacta vel maledicta plurimorum, quæ in dies, hebdomadas, & menses scribuntur ad eam, vel referuntur in ea ex tota Italia, Hispania, Gallia, Germania, & Turcis, imò & qui non referat ea frequentissimè, tanquā certa sociis, familiaribus, & amicis, & aliis? quotus item est qui degens extra Vrbem nō credit, uel pro certis non habet multa, quę sibi ab Vrbe scribuntur, vel ab aliis sibi scripta ei referuntur? quæque ipse pro certis non referat aliis, præsertim si bis vel ter confirmentur? ad quæ tamen credenda, & pro certis habenda, non præcessit probatio legitima; qualis non est, nisi quæ publicis instrumentis, aut testibus iuratis habetur, cap. 2. de probat. cum ei annot. & tamen pauci sunt, quos eiusmodi credulitatum tanquam mortalium peccatorum pœniteat, & pauciores, qui eas confiteantur. Nec quicquam prodest respondere, quòd dictum S. Thomæ intelligatur de his, qui credunt, & pro certo habent aliqua mala audita ad effectum castigandi, vel volendi castigare illorum authores; & non de illis, qui credunt, vel habent pro certis ad solum effectum credendi, & discurrendi, & cognoscendi, quę geruntur in Vrbe, & orbe, partim ad recreandum animum, partim ad prudentiam sibi quęrendā, quod plerique omnes faciunt, vtentes eiusmodi rerum nouarum relationibus, vt aliis historiis non authenticis; in quibus etiam passim legimus multa facta & dicta mortifera, quæ passim absque aliis instrumentis, & testibus oculatis credimus; non quidem ad castigandum, vel volendum castigare authores eorum, sed ad quærendam rerum gestarum notitiam, qua recreamus animos, & nobis prudentiam in tempus opportunum comparemus: non, inquam, hoc quicquam prodest defensioni dicti S. Thomæ; quia ipsomet teste in eodem art. ad 3. vt malitia huiusmodi credulitatis sit mortifera, non requirit effectum castigandi, vel volendi castigare; sed sufficit leuitas credendi sine iusta probatione malum graue proximi. quod solùm faciendo, & habēdo illum pro ita malo, est grauiter iniurius illi, & fit trāsgressor 8. præcepti, quo prohibetur omnis infamatio malè concepta, vel malè prolata proximi, iuxta declarationem positam in nostro Manual. Confess. cap. 18.

Restat itaque contrarietas inter dictum S. Thom. D. Anton. & sequacium ex vna parte, & inter declarationem Caiet. ex altera, in eo, quòd S. Thomas dicit sufficere; vt quis peccet mortaliter, quo credat

50 pro certo aliquod graue malum de proximo ex leuibus inditiis, & Caiet. ait non sufficere solam credulitatem, nisi sit tanta, quòd interius cogi-

tus à se, vel ab alio responderet, quòd habet pro indubitato; ita quòd putet non esse locum dubitationi. Restat item contrarietas in ipsomet dicto Caietani, quatenus habet, quòd non sufficit credere, nisi habeat pro indubitato, & quòd tūc uidetur habere pro indubitato quādo nullā habet hęsitationem, neq; formidinē de cōtrario: nā omnis, qui verè credit sine hæsitatione, & incertitudine, putat id esse verum; & si hęsitat, nō credit, sed tātùm opinatur, per præfatas definitiones fidei & opinionis.

Equidem libenter audirem aliquem, qui hunc nodum nunquam non se offerentem enodaret, nec video alium soluendi modum, nisi ponendo diuersos gradus fidei, siue credulitatis, & certitudinis, quales dari posse probatur. Tum, ex eo, quòd etiam dantur diuersi gradus suspicionis & opinionis, siue præsumptionis, videlicet leuis, vehemēs, maior, minor, vt præfatum est à num. 45. Tum, quòd etiam dantur diuersi gradus scientiæ: quia firmior videtur esse scientia, quam intuitiua notitia animi, vel ratio syllogistica mathematica producit, quàm illa, quæ per intuitiuam notitiam sensus habetur, cùm sæpè per præstigia sensus decipiatur, vt contigit in magis Pharaonis Exod. cap. 7. & Actor. 8. de Simone Mago. Tum, quòd gradus fidei, siue credulitatis habitus per præsumptiones etiam sufficientes ad damnandum, minor est, quàm gradus fidei, siue credulitatis habitus per legitima testium dicta: nam Iudex per præsumptionem de crimine conuictum, credit fecisse illud, ad eum aliqua pœna extraordinaria condemnandum: non autem ad condemnandum pæna mortis, authore Innocen. recept. ab omnibus in cap. quia verisimile. de præsumpt. facit cap. afferte. eod. tit. inducendo eo modo, quo in illo cap. quia verisimile. inducebat Innocentius: nam per illam præsumptionem, de qua in illo cap. afferte. credidit Salomon filium non esse illius mulieris, quæ petebat eum diuidi; esse autem illius, quę rogabat eum non diuidi: credidit, inquam hoc, ad effectum alteri ex illis adiudicandi filium, non autem ad damnādū mortis illam, quæ suffurata fuit matri filium. Tum, quòd per summariam informationem credit Iudex sententiam super matrimonio latam iniquam fuisse, ad effectum admittendi partem ad agendum; non autem ad effectum pro illo pronunciandi, cap. lator. & quod ibi ait Innocen. de re iudic. Tum, quòd interdum fides, siue credulitas vxoris de aliquo impedimento matrimonij alicuius gradus, sufficit ad arcendum eam à debito exigendo, & non à reddendo: & fides maioris gradus sufficit ad vtrunque, per illos text. singulares cap. fin. de secun. nup. & cap. inquisitionis. de senten. excommu. quæ latè per multa in hoc propositum apta declaramus in cap. si autem. de pænit. distin. 7. ante, & post num. 112. Tum denique, quòd de hoc est casus in cap. cum sanctam. de pænit. distin. 2. Per quod præsuppositum & probatum possunt hæ antinomię in hunc modum conciliari; videlicet, quòd non omnis

fides

fides neque credulitas cuiuscunque gradus certitudinis, etiam hæsitatione carens, & excedens omnem latitudinem opinionis, sufficiat ad efficiendam eam mortiferam, sed aliqua certi gradus sic: & ad definiẽdum cuius gradus hæc esse debeat, dicamus, quòd duplex est fides seu credulitas sine hęsitatione. Altera, quæ neque actu, siue actualiter, neque virtute, siue virtualiter habet hæsitationem; ita quòd si interrogaretur, an haberet illud malum pro penitus indubitato? responderet, quòd sic; & hæc sufficit ad eam faciendam mortiferam. Altera, quæ licèt non habeat actu siue actualiter; habet tamẽ virtute siue virtualiter: ità quòd si interrogaretur; an haberet penitus pro indubitato? responderet quòd non: & quòd fortè falsum est, & hæc non sufficit, & de hac intelligantur declaratio Caietani, & ea quæ pro illo adducta sunt. Dictum verò S. Thomæ & D. Antonini, & sequacium, ac ea quę pro illis adducta sunt, de priori.

Ex quibus infertur primo, quòd verbum, firmiter, positum supra in tribus primis exemplis S. Antonini intelligendum est de firmitate, quæ nec actualiter, nec actu, neque virtute continet hæsitationem & formidinem: tametsi verba eius solam firmitatem requirant.

Secundo infertur, quòd desiderari potest maior cautela exemplificandi in quarto exemplo S. Anton. sub fin. d. §. posito de monacho, qui videns alterum monachum comedere hora tertia, suspicatus fuit eum peccare: non enim debet intelligi de vera suspicione siue opinione, etiam secundum opinionem S. Thom. neque de credulitate quacunque, secundum Caiet. quem sequimur, sed firma, modo prædicto. Et idem in quinto exemplo de muliere deuotissima, quæ de duobus fratribus, qui eam visitarunt, post eorum abscessum suspicata fuit mala de discursu eorum, eo quòd essent iuuenes: non enim debet intelligi de vera suspicione, etiam secundum S. Thom. nec de qualibet credulitate, sed firma præfato modo, secundum Caietanum, quem defendimus.

51 Vndecimum principale, quòd circa tertium gradum suspicionum S. Thomæ, videlicet, quòd Iudex ex suspicione condemnans aliquem, peccat mortaliter: quia id directè ad iniustitiam pertinet, & tertiam declarationem Caiet. quòd in illo gradu est locanda omnis sententia Iudicis condemnatoria, quæ per vim coactiuam fit, insurgit dubium quotidianum: quia aut loquuntur de sententia, & condemnatione definitiua tantùm, vel etiam de interlocutoria: si de definitiua tantùm, diminutè loquuntur, ommittendo innumeras interlocutorias, quibus Iudices malè iubent rapi ob crimina aliquos, & peiùs, retineri, & interrogari de occultis, & iuramento præstito respondere interrogatis, & pessimè torqueri; & alia id genus iniuriarum pati, contra l. fin. C. de exhib. & transf. re. & l. fin. C. de custod. reor. & l. de minore. §. tor-

menta.& l.fin.ff.de quæst. Si autem intelligantur de omni condemnatione & sententia etiam interlocutoria, videntur falsè loqui: quia frequentissimè Iudices iustè conijciunt in carceres; & detinent in eis reos; imò & torquent propter solas suspiciones,& præsumptiones,& semiplenas probationes,vt per eadem iura probatur. Ad quod tamen dubium responderi potest,eos loqui de omni sententia tam definitiua, quàm interlocutoria: & quòd mens eorum est dicere, peccare mortaliter omnes Iudices,qui citra legitimam probationem definitiuè de malo condemnant:& qui citra sufficientem ad id suspicionē,præsumptionem,vel causam interlocutoriè capi, detineri,interrogari,torqueri, vel id genus alia iniustè in reos pronunciant.

Ex quo infertur primo,multos Iudices mortiferè peccare leuiter iubentes capi aliquos citra vllam necessitatem, infamiam, & suspicionem legitimam, nunc ob odium, licèt veniale, nunc ob vindictam, nunc ob rusticitatem, qua in se, vel suos est vsus, nunc ob subitam iram, nunc ob liberum rei responsum, nunc vt illis vel illis placeat; sicut Herodes Act.12.apprehendit Petrum, vt placeret Iudęis,non considerantes quanta ignominia inurunt captos; præsertim si sunt viri virtute,eruditione,nobilitate, & etiam diuitiis insignes, præsertim per officium sanctæ Inquisitionis,quos quàmlibet honorificè solutos semper aliqua infamia facti comitatur; neque perpendentes quòd ad restitutionem famæ sic læsæ teneantur: quia qui causam damni dat,&c. cap. fin.de iniur.l.qui occidit.ff.ad leg.Aquil.& latiùs tradimus in cōment. cap.inter verba.11.q.3.conclus.6.num.16.& in nostro Manual, Confess.cap.18.num.42.

Secundo è contrario peccare eos, qui prece, vel pretio, amore, vel odio non capiunt,non retinent,non interrogant, aut non torquent habentes inditia in id sufficientia,cum contrariorum eadem sit ratio,cap. sciendum.8.q.1.l.& si contra tabulas. ff.de vulgar.

Duodecimum, quòd quæstio est frequentissima super omnibus tribus præfatis S.Thomæ dictis à nemine, quod sciam, satis resoluta,videlicet,pręsupposito,quòd non est peccatum,imò aliquando meritum, suspicio, siue opinio leuis, vel grauis, quæ in primo gradu locatur, quoties probabiliter per argumenta in id sufficientia concipitur; neque credulitas firma, quæ in secundo gradu locatur, si per indicia, vel probationes in id sufficientia concipiatur; neque condemnatio Iudicis definitiua,vel interlocutoria,si per probationes legitimas feratur, vt vterque Thom. vbi supra definiuit; quæstio est inquam grauis, quæ argumenta,indicia;& probationes erunt sufficientia ad excusandum à malitia suspicionem primi gradus, & credulitatem secundi, & condemnationem iudicialem tertij gradus? Cui tamen respondetur primò faciliter,quoad condemnationem iudicialem tertij gradus; scilicet, quòd requiritur

32

quiritur

quiritur plena probatio iudicialis, quæ autem sit illa colligitur ex Bald. in l. admonendi. in 1. quæst. ff. de iureiur. & aliis relatis ibi per Ias. & per Decium, in rubr. de probat. num. 12. vbi nos quoque latius scripsimus: & ita qui condemnat eum, qui non est plenè, & legaliter cōuictus, saltem secundum materiam subiectam, peccat mortiferè, arg. cap. 1. de re iud. lib. 6. sicut & contra, qui absoluit plenè conuictum. Secundo, quod difficilior est respōsio, quoad suspiciones extraiudiciales primi gradus: quia non est lege definitum; & ideò videtur relinquendum arbitrio boni viri, vel confessarij. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis. de offic. deleg. Tertio, quòd idem eadem ratione videtur dicendum de credulitate firma secundi gradus.

Suboritur autem quæstio, quam probationem, vel præsumptionem iudicabit vir bonus, & prudens, & confessarius, sufficientem ad iustè concipiendum talem suspicionem, vel credulitatem firmam? Et certum est non requiri ad suspicionem quamlibet grandem plenam probationem: quia ad minorem effectum minor causa sufficit, cap. 2. de fili. præsb. lib. 6. adiuncto cap. de multa. de præb. At iudicium suspicionis extraiudicialis longè minùs est iudicio condemnationis iudicialis, vt palam est. Idem est dicendum de credulitate firma extraiudiciali, tum, ratione præfata. Tum, quia alioqui semper ferè esset peccatum mortale, cùm rarissimè concipiatur per plenas probationes, puta duos testes legitimos; & citata parte iuratos, vel per præsumptiones violentas legitimè ac iuridicè probatas: rarò enim qui scribunt ad Vrbem, vel ab Vrbe in alias partes iurati, quæ scribūnt asserunt; & sæpè sunt singulares, & nō semper omni exceptione maiores: historiarum item scriptores non sunt omnes iurati, nec à suspicione alieni, & omni exceptione maiores; & nemo audebit definire peccare mortaliter omnes, qui credunt firmiter malum aliquod factum, vel dictum ab eis scriptum, vel proditum. Nec prodest respondere, quòd sufficiat relatio, vel epistola, vel historia alicuius viri fide digni, eo quòd dictū vnius talis iustam credulitatem inducit, iuxta gloss. recep. & quæ singularis putatur in l. Titio fundus. ff. de condit. & demonst. & vulgaris hominum praxis habet credere epistolæ alicuius talis viri ad Vrbem vel ex ea scribētis: adeò quòd qui impetrat beneficium alicuius tāquam vacans per mortem eius, de qua recepit literas à partibus missas, non dicetur impetrator beneficii viuentis neque incidet in pœnas cap. 1. de concess. præb. licèt id non fuerit verū, iuxta latè tradita per Gomezium in q. 3. regul. de impet. beneficia viuen. non inquam hoc prodest: quia illa glos. est limitanda, ne procedat in iis, quæ tertio præiudicant, iuxta aliam glos. memor. in cap. si quis præpostera. 50. dist. pro qua textus aptiss. in cap. non solum. 11. q. 3. ibi. *Non solùm ille reus est, qui falsum de alio profert; sed etiam is, qui aurem citò criminibus præbet*. & S. Thom. in 2. 2. q. 70. art. 3. ad 2. sic ait: *De quolibet*

libet præsumendum est bonum; nisi appareat contrarium, dummodò non vergat in periculum alterius: quia tunc adhibenda est cautela, vt non de facili vnicuique credatur. Non satisfacit etiam secundò dicere, quòd fama sufficiet ad excusandum. Tum, quia fama non probat etiam semiplenè in criminalibus, quamuis sic in ciuilibus, secundum glos. frequentiùs recep. in cap. fin. de appel. Tum, quia fama nec in criminalibus, nec in ciuilibus probat; nisi legitimè fuerit probata, vt not. Bart. in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæst. & rarò probatur: quia, vt ipsemet ait, oportet, vt duo testes deponant de illa, & non qualiter qualiter, nec simpliciter, quòd est vox, & fama publica de illa, sed reddita ratione, quòd audierint à maiori parte populi, vel vniuersitatis, vbi fama illa est. quo fit, vt demiret oscitantiam, qua quidam patroni causarum informant Iudices, probatam esse pro sua intentione famam; eo quòd duo testes suæ partis dixerunt esse famam, & publicam vocem in tali loco, nulla, quæ dictum eorum concludat, adiecta ratione.

Non etiam satisfacit tertio dicere, quòd vsus communis hominum habet credere huiusmodi rationibus & scriptis: quia vsus vel consuetudo contra legem naturalem, & diuinam, nihil valet; & corruptela quædam est, cap. mala. cap. frustra. & cap. quo iure. sub fin. 8. distin. & credere malum de proximo sine sufficienti probatione contra legem naturalem, & diuinam sub octauo præcepto contentam est, vt colligitur ex declaratione posita in nostro Manuali Confess. cap. 18. num. 9.

Resoluendo igitur omnia dico primo, quòd fides, siue credulitas, & suspicio, siue opinio de bonitate morum etiam personæ per se non sunt mala; nisi cùm concipiuntur ad conferendum indigno, vel minùs digno, quod conferendum esset digno, vel digniori, vt dictum est supra num. 45. Dixi, de bonitate morum: quia frequentiùs possunt esse peccata, dum concipiuntur de bonitate, siue idoneitate scientiæ, artis, & aliorum, quæ munera obeunda requirunt, vt ibidem dictum est.

Secundo dico, quòd præfata duo cõcepta de malitia personæ proximi sunt bona; si concipiantur ex causis in id sufficientibus, & mala; si concipiantur sine vllis causis, vel ad id non sufficiẽtibus cum hac tamen differentia, quòd suspicio, siue opinio manens intra latitudinem suspicionis, siue opinionis, hoc est cum formidine & hæsitatione contrarii, non sunt mortifera, vt dictum est supra nu. 47. credulitas autem sic; imo de facto est, quoties est tantæ firmitatis, quòd si habens eam à se, vel ab alio interrogaretur, an haberet personam pro indubitato malam? verè responderet, quòd sic; non autem si responderet, quòd non; sed quòd forte non est verum; eo quòd talis, etsi non habeat actualiter hæsitationem, & formidinem contrariæ partis, habet tamen virtute, siue virtualiter

liter

liter,& tacitè illam, per supradicta nu. 47.

Tertio dico, quòd ad habendam præfatæ firmitatis credulitatem, nõ requiritur euidentia, siue scientia, quæ clarior, & regulariter certior est illa, imò est contraria illi,& expellit eam, iuxta cap. in domo. iunc. glos. de pœniten. dist. 4. Nec sufficit dictum vnius viri etiam legalis, præsertim non iurati, vel non deponentis de visu, vt probatum est supra n. 52. Non sufficit etiam fama, nec vsus communis ita credendi, per dicta supra n. 52. Sufficit tamen testimonium historiæ sacræ: quia in illa nihil est falsum, cap. ego solis. distin. 9. Sufficeret etiã bulla authentica Papę, vel Cæsaris,& etiam sententia, quæ in rem iudicatam transiisset, argum. clem. 1. de probat. &. l. res iudicata pro veritate habetur. ff. de regu. iur. Sufficeret etiam instrumentum publicum legitimè confectum, originale, vel exemplum cum solennitate debita ex eo transumptum, iuxta cap. 1. 2. & cap. cum Iohannes. & cap. fin. de fid. instrum. Sufficeret item fama in antiquis, hoc est quę ante centum annos contigerunt, secundum Innoc. in cap. veniens. de verb. signi. quem post alios declarat Dec. in cap. 1. de appell. n. 18. Sufficeret etiam, vt arbitror, testimonium duorũ testium communiter pro idoneis habitorum, & iuratorum, argu. cap. in omni. de testib. cap. cum esses. de testam. licèt non citata parte id fecerit: quia illud magis pertinet ad solennitatem fori exterioris, quàm ad informationem interioris, arg. cap. in nomine domini. de testib.

Quarto dico, quòd Christianę prudentię est audire, legere,& scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspiciones & credulitates maiores, quàm argumenta exigunt; & nunquam aut certè rarissimè concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitatè; ita quòd nec actu, nec virtute de illo hæsitet: quibus multa in duodecimo dicto principali addam.

SVMMARIVM.

53 *Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramentum, vel sine illis, absque preuijs & sufficientibus in id inditijs grauiter peccare.*
53 *Reuelare sua mala occulta nemo vllo iure tenetur; sed sic celare.*
54 *Lege naturali, diuina, & humana à scandalizando prohibemur.*
54 *Lege naturali, diuina, & humana à detrahendo prohibemur.*
54 *Detrahit quicunque se vel alium inordinatè infamat, vel est causa vt id fiat.*
55 *Peccat qui peccanti consentit.*
55 *Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens.*
55 *Lege naturali & diuina potest quis se defendere, & negare arma contra se.*
55 *Accusatore non probante reum absolui debere legis videtur natura.*
56 *Peccatum etiam scitum non obijciat Episcopus; nisi probet.*

56 Famę

Decimumtertium principale grauiter meæ sententia errare Iudices, ut iam pridem scripsi in cap. inter verba. 11. q. 3. conclus. 6. nu. 15. qui per torturam, vel iuramentum, quod quędam tortura est, pręstitum, imo & absque illis, non probatis coram ipsis prius indiciis in id sufficientibus, interrogant, & compellunt partes ad respondēdum super criminibus occultis, contra cap. erubescant. 32. distin. ibi, *Secretorum autem cognitor Deus, & Iudex est.* cap. Christiana. 32. q. 5. & cap. consuluisti. 2. q. 4. ibi, *Occulta & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum.*

minum. Vnde in specie tenuerunt Aret. in cap. qualiter & quando. 2. §. debet. de accusat. & Card. Alex. in cap. de accusationibus. col. 37. post mediũ. 3. q. 5. Iul. Clarus in prax. criminal. q. 45. vers. sed pone. adiunc. vers. aduerte tamen. Hyppol. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæst. & in pract. §. constante. nu. 14. & cons. 8. nu. 11. & 12. & consil. 14. nu. 15. neminẽ de suis criminibus sine inditiis huiusmodi præuiis interrogari posse. quod infrascriptis argumentis adeò aliàs muniimus, vt etiam si pręfati, & alii plerique contradicerent, à quouis tamen Christiano asserendum esset. Quorum primum est, quòd lege naturali & diuina sumus omnes liberi, & immunes ab onere prodendi crimina nostra secreta in foro exteriori. cap. si peccauerit. 2. q. 1. iuxta illud Ioann. Chrysost. in cap. quis aliquando. §. his authoritatibus. de pœnit. dist. 1. *Non dico tibi ut prodas te.* idest peccatum tuum secretum publices secundum glos. ibi. At priuilegium Dei vtpote superioris nõ potest tolli ab hoie vti inferiori. cap. inferior. 21. dist. ergo nemo potest ab ullo Iudice humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

Secundum, quòd non solùm pręfata lege naturali & duina sumus liberi ab hoc onere prodendi nos, & publicandi crimina nostra secreta, sed etiam grauati onere illa tacendi sub pœna peccati, arg. pręfati elogii S. Ioan. Chrysost. secun dum alium intelligendi modũ, qui confirmatur per cap. quàm sit graue gloriari, cum quis male fecerit. de excess. prælar. & cap. non sunt audiendi. 11. q. 3. quatenus habet, peccare, qui famam suam negligit, quantò magis, qui dissipat? quod post alios affirmat S. Antonin. 3, part. tit. 8. cap. 4. §. 1. vers. primo modo. & sentit Caie. 2. 2. q. 73. art. 2. dicentes peccare eos, qui sei psos infamant, etiamsi metu tormentorum id faciant; ita quòd etiam tormenta, & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta. Ergo nullus Iudex humanus, cum legi naturali & diuinę subdatur, cap. sunt quidam, 25. q. 1. potest iustè iubere cuiquam, vt se, siue sua peccata prodat.

Tertium, quòd lege naturali & euangelica, Matth. 18. & cap. nihil. 54 de pręscrip. & cap. 2. de oper. nou. nunc. vetamur scandalizare proximum; & cùm peccare publicè, vel publicare se peccasse sit scandalizare, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 44. art. 2. & efficaciter probatur in cap. pręsbyter, si à plebe. & cap. si mala. 5. q. 4. consequitur euangelica lege nos vetari à publicando peccato secreto; & consequenter neminẽ posse ab vllo homine ad illud cogi.

Quartum, quòd eadem lege naturali & diuina est vetitum detrahere, & infamare alium; quia pręcepta Decalogi sunt leges naturales, & diuinæ, secundum S. Thomam recep. 1. 2. quęst. 94. artic. 2. & 2. 2. quęst. 122. artic. 1. Et detrahere est contra pręceptum octauum Decalogi: nam per illud, vt nos post alios tradimus in nostro Manual. Confess. cap. 18. nu. 1. ex mente S. Thom. recepti 2. 2. q. 122. art. 5. ad 2. & meliùs Alex.

Halen.in 3.parte quęst.1.principaliter prohibetur latio falsi testimonii, & veri cælatio: & secundariò, omnis significatio inordinata verborũ, signorum,& factorum,quę fit mentiendo,inhonorando, susurrando, deridendo,maledicendo,& detrahendo. Detrahere autem, vt ibidem probàmus à num.18.non solùm dicitur, qui falsum crimen imponit, vel est causa imponendi; sed etiam, qui crimen secretum alterius, uel proprium citra ordinem iuris detegit,vel est causa vt detegatur. Ergo lege naturali & diuina vetantur Iudices infamare,vel pręstare causam infamandi. Cùm ergo interrogare, & cogere reum ad respondendum de suis criminibus occultis non seruato iuris ordine sit dare proximo causam infamandi; imo cogere illum ad se infamandum; consequitur lege naturali,& diuina eos ab hoc faciendo arceri,& consequenter nullatenus posse id iustè facere.

55 Quintũ,quòd lex illa naturalis,& diuina,ad Rom.1. *Digni sunt morte non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt*. relat. in cap. 1. de offic. deleg.& alibi sępè,vetat,ne curemus,neue procuremus, vt alij peccent; imo neque consentiamus illis peccantibus. At qui interrogat reum de crimine secreto, & cogit eum respondere de illo, non solùm consentit peccato,quod ipse faceret infamando se; præsertim si esset persona publica; sed etiam curat,& procurat, ut peccet; imo cogit peccare.ergo lege naturæ, & diuina debent Iudices ab hoc faciendo abstinere.

Sextum,quòd audiens detrahere dicitur detractor,& peccat assentiẽdo, vel non resistendo, vt præfati tradunt, vbi supra n.93.post Bernar. relat. à S.Thom. 2.2.q.73. art. 4. Ergo à fortiori qui Iudex cogit proximum ad peccata sua secreta reuelandum per interrogationes citra iuris ordinem factas, dicetur detrahere; & consequenter legi naturali & diuinę cõtraire.Vnde in d.cap.18.n.38.& antea latiùs in repetitionè d. cap.inter verba.11.q.3.conclus.6.nu.15.intulimus,quòd peccat,qui Iudex inquirit specialiter,vel per viam inquisitionis specialis procedit cõtra aliquem, nulla pręcedente infamia: quia intendit lędere famam illius,aut lędit,aut dat causam lęsioni inordinatę, contra iura, quę prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis contra aliquem iusta infamia non pręuia, cap. super his. & cap. qualiter & quando .2. de accusat.

Septimum, quòd lex naturalis, & diuina prębet homini facultatem defendendi se non solùm corporaliter, iuxta l. vt vim.ff.de iust. & iur. sed etiam ciuiliter,clem.pastoralis.§.cęterum. de re iud. & consequenter facit ei libertatem,ne teneatur impugnanti se arma sua,vel de domo sua pręstare. quod sentit Iurisconsultus in d. l. de minore. §. tormenta. ff.de quæstio.ibi. *Non debet initium probationum de domo rei sumere accusator*. & Imperator in l.nimis graue est.C.de testib.ibi. *Nimis graue est,vt aduersarius vrgeri debeat ad exhibitionem eorum, per quæ ipsi negocium*

cium

cium fiat. Ex qua lege,& naturali facultate descendit illa lex, *Qui accusare volunt, probationes habere debent.* C.de eden.& illa, *Actore non probante absoluitur reus.*cap.fin.§.fin.de iureiur.& illud l.1.§.interrogatoriis.ff.de interrog.act. *Nemo ante iudicium cogitur de suo iure respondere:* & quòd in nulla legum quæ sunt 23.illius tit.fit vlla mẽtio de interrogatione rei super crimine.

56 Octauum argumentum,quòd adeo vetamur lege naturali, & diuina, ne inquiramus iniquitatem in domo aliena,Prouerb.24.& vt bona fama proximi seruetur; quòd etiam Episcopus non potest obijcere suo clerico crimen, quod scit eum commisisse, si non potest illud probare, per tex.sing.in cap.placuit.& cap.si in tantum. 6.q.2. & eruditissimus idemque Pont.Max.Innocen. III. in cap.inquisitionis.de accusat.expresse ait,non posse à Prælato inquiri contra clericum, etiamsi duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia laboret: longè enim vtiliùs censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui deliquit,quàm punire delictum, dissipando eius famam: plùs enim nocet exemplum delinquendi,quod ex delicto reuelato per punitionem præbetur, quàm condonatio delicti secreti præteriti facta pænitenti, arg. cap.magnæ.de voto. & cap. præcipuè.11. q.3. quod multi Iudices parùm considerantes,nihil non agunt, quo per fas, vel per nefas crimina vera,vel falsa,iustè vel iniustè sciantur,& puniantur, quò sibi famã crudelis quæstoris acquirant,contra l.respiciendum.ff.de pæn.ob quorum fortè peccata permittit Deus,vt in quibusdam terris eò plura delinquãtur,quò plura malè puniuntur.

Nonum est,quòd ratio naturalis dictat, ne à tortura incipiatur, l.1. ff.de quæst.l.milites.C.eod.At iuramentum de dicenda veritate, quod Iudex interrogaturus reum subire cogit,est tortura spiritualis,vt probat Panor.in cap.per tuas.de probat.& Marian.consil.253.col.2. par.2.& adeò quidem, quòd multi reperiuntur confessi ob reuerentiam iuramenti,quod non fuerunt ob tormenta confessi, vt tradimus in cõmẽ.d. cap.inter verba. conclu.6.corol.64. num.745.& S.Thom. recep.2.2. q.33.art.7.ad 5.ait;non posse quem cogi ad iuramentum dicendi veritatem super occulto crimine. Ergo non debet Iudex interrogare reum iuramento ei delato, antequam habeat plenam,vel saltem semiplenam de culpa notitiam. Per quæ omnia probatur non solùm esse veram præfatam propositionem, sed vsum illi contrarium, sicubi esset meritò dicendum esse corruptelam,ea firma ratione, quòd omnis vsus, & consuetudo contraria legi naturæ, vel diuinæ, vel consequentibus necessariò ex illis, est appellanda corruptela. cap. mala.cap. frustra. cap. quo iure.sub fin.8.distin.cap.fin.de consuet.cum eis latè annot.Et per præfata constat talem vsum esse non solùm contra vnam, sed contra multas leges naturales, & diuinas, vel contra necessariò ex illis c ne-

ſequentia.

Decimumquartum principale, quòd contra omnia præfata faciunt 57 octo argumenta, quę malè intellecta aliquos parùm præfata perpendentes in contrariam partem inclinarunt. Primum, l. vbicunque. ff. de interrog. act. quæ habet, Iudicem vbicunque poſſe interrogare partes. Secundum, quòd Innocen. recep. tenet in cap. dudum. il 2. de elect. in gloſ. mag. & in cap. cùm ſuper. de confeſſ. quòd reus tenetur reſpondere, & confiteri veritatem Iudici ſuper crimine notorio, vel famoſo interroganti. Et quòd eadem ratio videtur militare in aliis; ratio enim quare tenetur reſpondere in illis eſt: quia tenetur parere ſuperiori, cap. 2. de maior. At etiam in occultis Iudex interrogans eſt ſuperior. Ergo, &c. Tertium, cap. dudum 2. de elect. quatenus ſignificat quędam fuiſſe interrogatum, an plura beneficia curata poſſediſſet. Quartum, cap. cùm ſuper. de confeſſ. quatenus habet quendam fuiſſe confeſſum ſimoniam admiſiſſe, & eius mediatorē fuiſſe. Quintum, cap. vlt. de iureiu. quatenus ſignificat poſſe quem cogi ad iurandū ſuper re petita. Sextum, cap. 2. de cōfeſſ. lib. 6. quatenus habet reū iuſſum à Iudice rñdere haberi pro confeſſo, niſi rñderit. Septimū, cap. quidā. 5. q. 1. quatenus illo Greg. pcepit, vt qui famoſo libello ſecreto publicato Caſtorij famā læſit, pderet ſe ad ei ſatisfaciendū. Octauū, ꝙ Ang. Aret. in tractatu de maleficiis verb. hæc eſt quædam inquiſitio. verſ. 4. principaliter quæro. ſic dicit, Iudex debet animaduertere, quòd antequam faciat inquiſitionem, interroget reum; ſuper quo intendit inquirere contra eum; aliàs ſi primo formaretur inquiſitio, & poſtea interrogaret, non valeret, vt in cap. qualiter, & quando. in ver. debet igitur. de accuſat.

Quę tamen argumenta non obſtant; ad primum enim reſpondetur, quòd d. l. vbicunque. ff. de interrog. act. non habet locum in criminalibus, vt dixit ibid. Bald. in 2. lect. allegans in id Innoc. in cap. dudum 2. de elect. in gloſ. mag. qui idem repetit in cap. cum ſuper. de confeſſ. cuius mentem ſequuta gloſ. celeb. & recep. in cap. 2. de confeſſ. lib. 6. dixit, non teneri quem ad reſpondendum poſitioni criminali, nec alicui ciuili, ex qua neceſſariò concluderetur crimen, quæ cōis eſt ſententia.

58 Ad ſecundum reſpondetur, concedendo reum teneri ad reſpondendum, & confitendum Iudici veritatem in notoriis & famoſis, vt dicit Innoc. in locis præcitatis, negando tamen, quòd idem teneatur in aliis facere: & quòd eadem ratio idem ſuadeat in illis: ratio enim quare in notoriis & famoſis tenetur reſpondere, eſt, quòd interrogando de illis, interrogat de aliquo modo ſibi notis, & ſecundum ordinem iuris, vt eleganter de more ait S. Thom. 2 2. q. 69. art. 2. in hæc verba. *Nemo tenetur Iudici omnem veritatem confiteri, ſed illam ſolùm, quam ab eo poteſt & debet requirere Iudex ſecundum ordinem iuris; puta, cùm pręceſsit infamia ſuper aliquo crimine, vel aliqua expreſſa indicia apparuerint, vel etiam cum*

praceſ-

praecessit probatio semiplena. Quod ipsum repetit in q.70.art.1. quam doctrinam commendans Caiet.in d.q.69.art.1.& 2. addit primò hæc verba, *Non sufficit qualis qualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta*. hæc ille. Pro quo est casus in cap. qualiter & quando.in 2.iunc.glos.de accusat.

Secundo addit hæc, *Non sufficiunt indicia qualia qualia, sed tantùm perfecta: indicium enim dupliciter sumi potest. Primò communiter, vt frequenti vsu, signa indicia vocamus. Alio modo propriè, vt Iuristæ indicij nomine vtuntur; & sic sumitur in proposito, & distinguitur in indicium perfectum, & imperfectum: adeò vt multi testes singulares, nisi aliquis eorum sit omni exceptione maior, non faciunt apud eos vnum perfectum indicium, & volunt ad indicium requiri duos testes*. hæc ille. Pro postremo, quorum est doctrina Barth. communiter recept. in l. fin. ff. de quæstio. num.7. in hæc verba, *Illud quod dixi, quòd vnus testis faciat indicium, est verum de vno teste, qui testificatur de maleficio ipso; sed quando non testificatur de maleficio, sed indicio quodam, dicens, Ipse fuit tali nocte repertus in loco ibi vicino, quando fuit factum furtum, istud indicium debet probari per duos testes, nec sufficit probare per vnum, vt not. in l. fin. C. famil. hercisc. facit ad hoc supr. de testib. l. vbi numerus*. hæc ille.

59 Tertiò, addit hæc alia. *Author scilicet S. Thom. dicit indicia non qualiacunque, sed manifesta, quod ad tria referri intelligo. Primò ad factum, cuius est indicium, ita quòd manifestè indicent tale factum. Secundo ad personam; ita quòd manifestent, quòd ipsa perpetrauerit tale facinus: nam sicut praecedens infamia de crimine, intelligitur de crimine huius personæ, ita quòd persona sit diffamata de crimine; ita in indicijs oportet, vt indicia personæ criminosæ appareant. Tertio ad processum; ita quòd indicia huiusmodi manifestentur reo, vt sciat se esse in tali articulo constitutum, quòd tenetur obedire Iudici praecipienti, & extorquenti veritatem*. hæc ibi.

Quartò, addit hæc, *Nec indicia, nec infamia praecedẽs obligant reum ad respondendum, si quid rationabile contra illa obijciat*.

Quintò addit in summa ista; ratio iuris naturalis & diuini, qua reus non debet interrogari de occultis, est illa, quòd potestas publica, quæ scientia publica ducitur, non potest duci occulta. Pro quo faciunt omnia iura probantia, quòd Iudices, qui vtuntur publica potestate, non debent iudicare secundum suam scientiam priuatam, sed secundum publicam, quam allegata & probata inducunt, l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. præsid. & cap. iudicet. 3. q.7. cap. pastoralis. §. quia verò. de offic. deleg. Ergo Iudex non potest interrogare, neque cogere ad respondendũ reum, nisi praeuia probatione ad id sufficiente, in acta publica validè, & ritè deducta; & ita solùm praecedente notorietate, vel saltem infamia legitima, aut indicijs ei æquipollentibus. Quam rationem priùs tetigit

S.Thom.

S.Thom.2.2.q.33.art.7.ad 5.ibi: *Prælatus non est Iudex iudiciorum occultarum,sed solus Deus. Vnde non habet potestatem pręcipiendi aliquid super occultis;nisi inquantum per aliqua indicia manifestantur,puta per infamiam,vel per aliquas suspiciones;in quibus casibus potest Prælatus pręcipere eodem modo:sicut & Iudex secularis,vel Ecclesiasticus,potest exigere iuramentum de veritate dicenda.* hęc ibi.

Quibus duobus addo,quòd potest reddi & alia ratio non minùs firma,nec minùs apta, desumpta ex eo, quòd subditus non tenetur obedire præcepto superioris hominis, contra priuilegium vel præceptum superioris Dei,cap.si dominus.& cap.Iulianus.11.q.3.& tradit S.Tho. 2.2.q.33.art.7.& priuilegio Dei, vt supra dictum est, liberamur ab onere detegendi delicta nostra;imo & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam vtilitatem. Quæ ratio confirmatur eo, quòd in simili ait S.Tho.recep.ab omnibus in d.2.2.q.33.art.7.ad 5.ibi, *Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis,quàm hominibus: & ideò quando Prælatus pręcipit, vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est pręceptũ sanè, saluo ordine fraternę correctionis: siue pręceptum communiter fiat ad aliquem specialiter: sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem à Domino institutum; & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra Domini pręceptum agens: vnde non esset ei obediendum.* hæc ille.

Sexto, coligitur ex præfata confirmatione S. Tho,quòd Iudex non habet potestate cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda:nisi infamia,vel semiplena probatio præcesserit,vt præmissum est in nono fundamento nostræ conclusionis. Per quæ satisfactum est secundo.

60 Ad tertium argumentum respondent aliqui:quòd tenere duas ecclesias curatas non sonat directè crimen;& ideò interrogatus de illo, non censetur interrogari de crimine:quam tamen solutionem efficaciter Innoc.confutat in hæc verba: *Sicut nõ tenetur respondere,an sit criminosus, sic nec illis positionibus, quas peruenitur ad illud.* Ex quibus clare colligitur id,quod ait glos. in cap.2.de confess.lib.6 .quòd sicut nemo tenetur respondere positioni criminali, ita nec illi, ex qua infertur crimen. Quare meliùs respondet ibidem ipsemet Innoc. quòd fuit notorium, vel famosum eas tenuisse eum,qui fuit interrogatus; nos autem loquimur de crimine occulto,scilicet non notorio, nec famoso, nec semiplenè probato per proxime dicta.

Ad quartum respondetur, quòd cap.cum super.de confess.non probat ibi quem fuisse interrogatum, & iustum respondere super simonia; sed aliud, scilicet,fuisse quem eam confessum;& ita non infertur ex hoc illud,cùm à diuersis non fiat illatio,l.Papinianus.ff.de minor.

Ad quintum respondetur,id quod ad primum,nempe cap.vlt.§. vlt.

de

de iureiur.loqui in ciuilibus;imo & quòd loquitur quando est præsũptio faciens aliquam semiplenam probationem.

Ad sextum, quòd cap.2. de confess. lib.6.non loquitur de quolibet, qui iussus respondere positioni,non respondet; sed qui absque rationabili causa respondere recusat; qualis non est qui recusat,eo quòd positio sit criminalis, vt gloss. recept.ibidem dicit, & supra latè monstratum est.

61 Ad septimum respondet primò glossa, quòd loquitur de occulto criminoso criminis manifesti, contra quam faciunt deducta in responsione ad secũdum;ideò respondetur secundò,quòd Gregor.in d.cap. quidam.5.q.1.non præcepit simpliciter alicui, vt reuelaret suum delictum secretum,sed disiunctiuè,vt reuelaret,vel faceret alia, de quibus ibi, vt ait Caiet.in d.q.69.art.1.& 2.

Tertio responderi potest germaniùs,vt olim respondimus in d. cap. 2.de conf.illud cap.agere de illo, qui læsit famam alterius, quam non poterat resarcire, nisi reuelando, & infamando se ; quo casu tenetur se prodere : quia lædens famam alterius, si non potest resarcire illam, nisi infamando seipsum, & testando se malè illum infamasse, tenetur id facere, secundum Scot. in 4. dist.15. q.4.art. 1. & secundum doctrinam Caiet.2.2.q. 72.art.6.ad 3.&in paruis opusculis lib.17. respon. 14. respon.quæ nunc habetur in paruis opusculis eius.tom.1.tracta.vlt.num. 5.relatam per nos in repetione d.cap.inter verba 11.q.3.concl.6.coroll. 12.nu.16.& in nostro Manual.Confes.cap.18.num.47.

Ad octauum respondeo,mirari me primùm,quòd Angel.vir alioqui doctissimus dixerit illud. Deinde,quòd nec Augus. nec Hieron. in additionibus eius repugnauerint illi ibidem.Tertio,quòd nec Angel. nec ipsi perpenderint,quòd §.debet.cap. qualiter & quando. 2. de accusat. quem Angel.pro se citat,nihil disponit de interrogatione,sed solùm de facienda copia inquisito capitulorum,de quibus est inquirendum: verba enim eius hęc sunt; *Debet igitur esse pręsens is, contra quem facienda est inquisitio; nisi se per cõtumaciam absentauerit. & exponenda sunt illi capitula de quibus fuerit inquirendum.* Super quo Panor. ibi recept.quęrit, An valeat processus capitulis nõ traditis? Et respondet valere,si non petatur capia:& nec ille,nec vllus alius ait quicquam de interrogatione facienda ibi disponi. Quarto miror,quòd dicat,ꝙ non valet processus, si pręponat inquisitionẽ, & postea interroget,cuius contrariũ ille §.docet, dicẽs;ante omnia esse dandam inquisito capitulorum,super quibus cõtra illum inquirendum est, copiã. Sed de his ampliùs dicemus infra in vigesimo dicto num.79.

62 Decimumquintũ principale, ꝙ ex præfatis omnibus infertur primò falsam esse opinionem,& malam praxim eorum,qui censent interrogari posse quem de crimine,cuius non est infamatus ; nec vllis inditiis in

id

id sufficientibus notatus, eo quòd sit de alio crimine infamatus; imo & conuictus: quę Card. Caiet. declarando quædam verba S. Thom. affirmat 2.2.q.69.art.1. in hæc verba; *Nec est verum id, quod quidam scripserunt, scilicet, quòd diffamatus de uno crimine possit inquiri de alijs; quia hoc est manifestè contra decretalem extra de accusat. cap. Inquisitionis. vbi habentur hæc verba; Inquisitio debet solummodò fieri super illis, de quibus clamores aliqui praecesserunt, & intantùm Decretalis illa exigit praecedentem infamiam super aliquo crimine, quòd si duo vel tres iurati affirmant aliquem crimen aliquod eisdem videntibus commisisse, de quo aliqua non laborat infamia, non est contra eum propterea inquirēdum.* & paulo inferius. *Nec ratio quæ illos mouit, scilicet: quia non propter occultationem peccati, sed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, concludit intentum eorum: quia falsum est, quòd iudicium de occultis sit prohibitum non propter occultationem peccati; imo quia peccatum est occultum; ideò exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano: quoniam omnia iudicia humana ad publicam potestatem, scientiamque spectant,* Et mox subdit, *Caueant ergo suæ, & subditorum suorum conscientiæ Prælati illorum religiosorum, qui diffamato de vno præcipiunt inquirere de alijs, de quibus non tenentur obedire. Nec excusantur Prælati huiusmodi ex eo, quòd inquirunt de aliquo, de quo fuit aliqua suspicio aliquando: oportet enim infamiam, seu clamorosam insinuationem pręcedere, & non simplicem suspicionem, vt dictum est*. Et concordat Caietano Angelus de maleficiis in verb. fama publica. Hipppol. Marsil. in l. repeti. nu. 91. ff. de quæst. & hoc Alexan. pro certo pręsupponit consil. 52. volu. 3. quod nos quoque asseruimus pridem in cap. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. nu. 15. & in Manual. nostro Confess. cap. 18. num. 41. Et meritò quidem: quoniam iura generaliter, & absolutè ponunt pro regula, non esse quem interrogandum, neque torquendum ob aliquod crimen; nisi præcedant indicia, l. 1. l. maritus. l. fi. ff. de quæstio. l. sicut. C. de fals. Ergo standum est illi. Tum, quia nullibi excipitur is casus: & ita standū est regulę iuris, gloss. recept. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in rubri. eodem tit. lib. 6. Tum, quia à separatis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & consequenter, eo quòd quis sit infamatus, immo & confessus, & conuictus de vno crimine, non est infamatus de alio. Ergo si de illo interrogatur sine indiciis pręcedentibus, malè de illo interrogatur.

Secūdò infertur, ꝙ rō quarè quis interrogari potest de crimine, cuius est infamatus, vel vt ita dicam, indiciatus est; quia iam illud aliquo modo est Iudici notum, vt S. Thom. à posteris recep. affirmat vbi supra. At infamatio, vel confessio de vno crimine, non facit aliud separatum ab illo notum Iudici; imo tanta probatione opus est ei ad condemnādum illum, ac si non esset infamatus de alio: alioquin enim sequeretur, quòd licèt ille interrogatus vel tortus pernegaret illud condemnandus esset, si super-

superueniret semiplena probatio, puta vnius testis attestatio, coniungẽdo illam cum probatione resultante ex eo, quòd commisit aliud, quod nemo vnquam dixit, nec vlla ratione dicere potest.

Tertio, quòd ex contrario sequeretur, quòd peccãs vnum peccatum suspectus esset de omni alio peccato mundi, Et quòd qui probatur esse fornicatus, censeretur suspectus de crimine læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, peccati nefandi, homicidii, blasphemiæ, furti, rapinę &c. & ꝙ posset de omnibus illis interrogari & ad torturam poni; quod profectò nullus Iurisconsultus etiam Ethnicus diceret, quantò minùs Christianus id facere debet?

Quartò, quòd etiam ex contrario sequeretur, quòd omnes Christiani possemus iudicare, siue suspicari omnes ferè nostros proximos esse hæreticos, proditores, blasphemos, fures, & latrones; eo quòd probabiliter credimus omnes ferè illos, si iam sunt adulti, aliquod peccatum admisisse, iuxta illud Prouerb. 14. *Septies in die cadit iustus.* relat. in cap. septies. de pænit. distin. 3. adiunc. glos. quæ illud etiam de peccato mortali certo modo intelligi posse ait, adiunc. illo Iob. 9. *Si simplex fuero, hoc nescit anima mea.* relat. in cap. fi. de purg. canon. quod neminẽ puto ausurum concedere consequeretur item rarissimè quenquam præsumendum esse bonum, contra l. meritò. ff. pro soc. & cap. 2. de reg. iur. quia rarissimus est, quin probabiliter credi possit aliquo genere peccati peccasse: quin & illa lex meritò. probat, quòd dominus rei communis, qui vtitur ea in suam propriam vtilitatem, licèt malè faciat, non tamen sit de furto suspectus. Quare procul dubio tenenda est hæc opinio ab omni Iudice præsertim Christiano.

63 Neque obstat, quòd aliqui contradicant, & in iis (quod certe doleo) Card. in consil. 45. & Decius in cap. tertio loco. col. fin. de probat. Tum quòd nulla ratione id probant. Tum, quòd non obstat cap. defleat. de reg. iur. quatenus habet illud Iacobi. *Qui pecat in vno, factus est omnium reus.* quo quidam recentiores mouentur: partim, quòd irreuerenter significant Iacobum illum fratrem Domini, & illi charissimum, tam alienum à charitate & humanitate fuisse, vt voluerit docere, iudicare nos posse omnium criminum reum, quemcunque videmus aliquod eorũ incidisse: partim, quòd nec glossa eius etiã in tertio intellectu tale quicquam dicit; asserit enim effectu, quòd in primo intellectu dixit; nempe, amissa charitate per vnum peccatum mortale, cætera nihil prodesse ad vitam æternam consequendam, cap. nihil. de consecr. dist. 5. non autem quòd iudicare debeamus, vel iustè possimus proximos nostros omnium peccatorum esse reos; eo quòd eos sciamus in aliquod incidisse, contra illud Matth. 7. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* & illud 1. ad Corint. 4. *Nolite ante tempus iudicare.* quæ non solùm habent locum in iudicio definitiuè condemnandi, sed etiam in iudicio suspicandi per

præfata num. 47.

64 Non obstat etiam l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re milit. quatenus habet, Militem restitutum ab hostibus esse præsumendum non fuisse captum ab eis; si antea erat emansor, segnis, negligens suorum, aut extra contubernia agens. Tum quia non loquitur de occulto ipsius facto, sed de manifesto, quamuis modus faciendi fuisset dubius. Tum, quia crimen, ob quod ibi præsumitur modus faciendi factum notum esse malum, est inditium illius mali modi: emansorem enim, vel negligentem suorum quem fuisse; est inditium ad interpretandum in malam partem eius apud hostes mansionem. & ita §. ille ad summum probat, quòd confessus de crimine aliquo, quod est inditium alterius, potest de eo interrogari, quod & verissimum est: nam qui confitetur, vel conuincitur se ingressum alienam domum noctu per tectum, vel fenestram, interrogari potest de furto, quod constat illa nocte in ea factum esse non quia confessus de vno crimine possit de quolibet alio interrogari: sed quia confessus de vno crimine, quod est præparatorium alius, potest interrogari de illo, eo quòd est inditium ad illud. Non obstat etiã quod Hypol. vbi supra, & Boss. in prax. crim. tit. de iudic. num. 137. & relati ab eis, dicunt contrarium posse defendi in crimine furti propter eius frequentiam, & in hominibus malæ vitæ. Tum, quia omni iusta ratione deficit, nisi cum vnum furtum esset consequens, vel præparatorium alterius, vel vna pars malæ vitæ præparatoria, vel consequens alterius partis malę vitæ, propter præfatum intellectum præfati §. à barbaris. Tum, quia consequeretur presbyterum confessum, vel conuictum de negligentia aliqua in celebrando cõmissa, posse interrogari, & torqueri super omnibus furtis in ciuitate perpetratis, & furem confessum, vel conuictum de furto, de omnibus blasphemiis, sortilegiis, & iniuriis, quæ frequenter fiunt in illa ciuitate, vel eius territorio, quod profectò non solùm est contra legem humanam, sed etiam naturalem, qua vetatur puniri vnus pro alio, & ne pæna legis suos transgressores egrediatur l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adult. cap. quæsiuit. de his quæ fiunt à maior. par. cap. ibi: *Peccata suos authores tenere debent, nec pæna est vlterius protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum. & quæ vetat quærere iniquitatem in domo aliena contra cap.* 14. Prouerb. Non obstat quorundam Iudicum vsus. Tum, quia irrationabilis, vt authores etiam contrariæ partis fatentur, licèt illud non probent, sed probatur ea firma ratione, quòd sit contra leges naturales, & diuinas supra tactas, vel necessariò eas consequentia, qualem esse corruptelam supra num. 56. probauimus. Tum, quòd origenem trahit à iudicibus gloripetis, & famam benè vel male puniendi omnia delicta omnibus neruis quærentibus, quo sibi munera committantur criminalia, contra l. respiciendum. ff. de pæn.

Deci-

Decimumsextum principale, posse videri cuipiam, quod & mihi aliquando visum fuit, Caietanum in proximo dicto bis fuisse lapsum. Primo quidem inducendo cap. inquisitionis. de accusat. ad probandā 65 præcedentis dicti conclusionem, eo quòd arguit à textu requirente aliquid ad inquirendum, ad requisitionem eiusdem, ad torquendum, & interrogandum: & quòd non aduerterit ibidem probari contrarium: nam, vt ipsemet ait, ille textus probat, quòd nec dictum vnius testis, nec duorum, nec trium sufficit ad inquirendum; & tamen constat dictum vnius testis integri, & omni exceptione maioris sufficere ad torturam, iuxta pręfatā glos. recep. & singul. l. 3. C. ad leg. Iul. maiest.

Secundo, quòd expressè ait occulta peccata esse exempta ab inquisitione, & iudicio humano, quod videtur contra cap. 1. de offic. ordin. & l. congruit. ff. de offic. præsid. quæ probant Episcopum & Præsidem posse, & debere inquirere generaliter de criminibus sibi occultis. & cōtra glos. sing. & celeb. clem. 1. §. verum. de hęre. quæ per illum text. & alios plurimos probat, quòd constitutio Ecclesiæ militantis ligat crimen omnino occultum, quo ad pænas suspensionis, & excommunicationis; & quòd hæreticus occultus est excommunicatus, iuxta glos. 24. q. 1. in summa, & in cap. cogitationis. de pænit. distin. 1. quod & ipsemet Caiet. fatetur in 2. 2. q. 11. art. 3. & quæst. 62. art. 3. & ita Ecclesia non solùm potest inquirere de occultis, sed & illa punire, & præcipere super illis. Per quod periclitari videtur tota machina eorum, quæ dicta sunt supra à num. 55. fundata super exemptione occultiorum à iudicio humano, iuxta cap. erubescant. 32. distin. & cap. consuluisti. 2. q. 4. ibid. citata.

Quoad primum tamen lapsum responderi potest, negando, quòd non bene arguat à requisito ad inquirendum; ad requisitum, ad torquendum, vel interrogandum: & ad argumentum primum respondetur, tum demum sufficere dictum vnius testis ad torquendum, cùm illud fuerit legitimè coram Iudice competenti depositum, & intimatum, siue ostensum parti, & ab ea non contradictum, vt expressè ait Innocen. in cap. 1. de postul. Prælat. num. 5. & tale dictum taliter depositum, & taliter intimatum parti, induciit infamiam, vel certę maiorem effectum, quàm illa; & ita sicut ad inquirendum requiritur infamia, ita ad torquendum, vel interrogandum requiritur illa, vel aliquid æquipollens illi, vel maius illa. nec præfata Decretalis inquisitionis obstat: quia illa loquitur de dictis testium priuatis, & extraiudicialibus, & non legitimè parte citata depositis, vel non intimatis parti; quæ nec sufficiunt ad inquirendum, nec ad torturam. Per quæ Caietanus excusatur, & nodus valde implicitus, & non ab omnibus iudicibus rectè intellectus explanatur.

Quo ad secundum autem lapsum responderi potest primò, idem

 fere

fere quod ipse dixit dixisse S. Thom. 2. 2.q.33. art.7.ad 5. per verba supra num.58. recitata. Dixi, fere: quia Caiet. dicit occulta esse exempta à cognitione, & iudicio humano. S. Thomas autem solùm ait; Prælatum non esse Iudicem occultorum, sed solùm Deum; & ita non posse super occultis quicquam præcipere; pro quo sunt capitula præcitata 66 erubescant.32.distin.& consuluisti.2.q.4. Secundò, quòd negari non potest Iudicem posse per vias iuridicas peruenire ad eorum cognitionem, quæ à principio sibi fuerunt occulta, vt probant cap.1. de offic. ord.& l.congruit.ff.de offic.præsid.nec hoc volunt negare præfati patres. Tertiò, quòd non potest etiam negari ob occulta peccata incurrere quem pœnas ab Ecclesiastica lege ipso iure impositas, præsertim excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, & similium, quod etiam ipsemet Caiet. latè fatetur 2. 2. d. q. 11.art.3.& 62. art.3. Quartò, quòd mens eorum est dicere, quòd non potest Iudex humanus, specialiter inquirere ex officio contra aliquem, nec specialiter præcipere aliquid super occulto crimine, nisi præuia infamia, vel inditiis illi æquipollentibus; licèt per viam accusationis, vel denunciationis sequuta rebellione possit cognoscere de illo, iuxta cap. super his. de accusat.& ita debent temperari verba illa Caiet. *Occulta sunt exem-* 67 *pta ab inquisitione, & iudicio humano*. Quintò, quòd etiam eorum mens est dicere, quòd occultum est duplex, alterum per se, alterum per accidens. Occultum per se est id, quod suapte natura non est probabile: qualia sunt omnes interiores hominis actus, quorum solus Deus, qui scrutatur corda, & renes, est cognitor.cap.Deus omnipotens. 2.q.1. & cap.si quid inuenisti. 14.q.5. Alterum est occultum per accidens, & eo quòd accidat illud tam clam fieri, quòd nemo de illo testari possit, & sentient, quòd occultum per se non subiacet vlli cognitioni, neque legi humanæ:& ita nullus eius pœnæ subijcitur, l.cogitationis pœnam nemo meretur.ff.de pœn. translata in cap.cogitationis. de pœn, dist.1.quo fit, vt hęreticus mente tantùm, quàmlibet perfectus; & pertinax fuerit, non est ipso iure excommunicatus: nisi verbo, vel scripto ita illam expressserit, quòd suapte natura probari possit; licèt per accidens contingat, vt à nemine audiatur, vel videatur, vt post & ante alios latè Caiet. in d.q.11.art.3.expressit. Per quę excusatur Caiet. & declaratur S. Thom.& fundamentũ omnium, quæ dicta sunt à num.53.monstratur firmissimum.

SVMMARIVM.

68 *Iudiciorum aliud cumpetens, aliud vsurpatum; & quid vtrunque.*

68 *Iurisdictionis circa vsurpationem varios variè peccare, & raros pœnitere, rariores confiteri, & restituere, & nonnullos censuras Bullæ cenę incurrere.*

68 *Iudicium vt vsurpans peccat, ita & pars id procurans.*

Iudices

68 DEcimumseptimum principale, quòd iudicium propriè sumptum pro dictione iuris, vel determinatione Iudicis, vt supra n. 39. diximus sumi, diuiditur secundò in iudicium competens, & in iudicium vsurpatū. Competens est, quod fertur ab eo, qui potestatem ad id faciendum iuridicam habet, vt præsupponunt l. 1. & quinq; seq. ff. de iurisd. om. Iud. & toto tit. de for. compet. Vsurpatum est, quod fertur ab eo, cui non est potestas illud ferendi, secundum mentem S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 6. & nostrorum omnium in l. eum qui. & l. fin. & tot. tit. ff. & C. de iurisd. omn. iud. & cap. 2. de const. lib. 6. & C. si à non compet. iud. per totum, in quo non solùm

peccat

peccat Iudex ea sublimi ratione, quam reddit S. Thom. in d. art. 6. sed etiam illa plana: quia vsurpat illicitè officium alienum: & omnis vsurpatio illicita est contrà 7. præceptū, iuxta cap. pœnale. 14. q. 5. & nostrā eius declarationem in cap. 17. Manual. nostro Confess. qua in re multos mea ætate grauiter peccare intellexi; alios quidem; qui iurisdictionem ciuilem tantùm vsque ad certam summam habebant, ad maiorem eam extendere conantes; alios, qui tantùm ciuilem integram habebant ei criminalem adiungere cupientes; alios, qui aliquam istarum habebant ad ad certum genus hominum, militum; vel laicorum, aut aliorum, & ad certum territorium contractam, ad alia trahentes; alios vigore literarum conseruatoriarum super causis in eis non contentis procedentes; alios autem delegatos ad certum genus causarum, puta hæresum, rapinarum, & latrociniorum, de aliis quoque criminibus cognoscentes; quin & nonnullos vocantes personaliter ad respondendum super genere criminum, de quibus est eis cognitio, nullo eis tali obiecto, interrogantes, super aliis, ne iudicium eorum refugerent, verentes maiorum criminū obiectionem: quorum omnium paucos vidi pænitere, pauciores confiteri, & paucissimos, vel nullos restituere sine lite, non solùm possessa mala fide tempore ad præscribendum legitimo, sed & nondum possessa dimidio illius temporis. Et non solùm peccat Iudex, sed etiam pars, vel aduocatus, qui scienter ad id prouocant aduersarium nolentem, vel volentem, sed consetire non volentem, argu. l. si quis per errorem. & l. cū quædam puella. & eis annot. ff. de iurisd. om. iud. cap. inolita. 11. q. 1. & cap. si diligenti. de for. compet. & quòd non solùm facientes, sed & consentiētes. &c. ad Rom. 2. & cap. 1. de off. deleg. qua ratione multi tam clerici quàm laici videntur peccare, & aliquando censuras bullæ Cœnæ Domini incurrere, procurantes aliquando per se, vt Iudices seculares, quibus casibus id eis non licet, cognoscant de literis Apostolicis, & aliquando per suppositas personas; ita vt probari non possit, quasi putantes se non videri à Deo, nec cogitationes, technas, & artes suas Diuinæ maiestati esse notas, contra primum notab. reper. cap. nouit. & latè illi adiecta, infra eodem. Quo fit, vt confessarii grauiter deprehendere debeant tam ecclesiasticos, quàm laicos, tam ordinarios, quàm delegatos, qui iurisdictionem suam extra suum territorium, & potestatem sibi à lege, vel homine limitatam, ampliare conātur, his peccātes: & quòd alienum officium vsurpant: & quòd territorium, vel potestatem alterius minuunt contra præfatum 7. præceptum: & quòd nostra ætate Iudices laici plùs quàm ecclesiastici frequentare videntur, imo & aliquando in pœnas bullæ Cœnę Domini incidere, in eas præsertim, quæ ponuntur in ea parte nouissimæ bullæ, quam transcripsimus in nostro Manual. Confess. cap. 27. nu. 69. in quo, sicut in aliis multis, iure quis miretur tantam in hoc mundo petitum rerum vicissitudinem: cùm enim, vt ex-

69

presse habet cap. nouit, infr. eod. fortissimi iuxta, ac sanctissimi Imperatores Theodosius, & Carolus Magnus olim statuissent, vt quicunque litem habens, siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, siue decursis temporum curriculis, siue cùm negocium peroratur, siue cùm iam cœperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis Antistitis, ilicò sine aliqua dubitatione (etiam si pars alia refragaretur) ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigeretur, hodie contra nihil non agunt aliqui eorum similes, quo causæ quamlibet ecclesiasticæ in cognitionem eorum veniant, iactantes sua iudicia, & contemnētes ecclesiastica, magno tumore se solos sapere putantes: adeò quidem, vt in aliquot regnis, etiam causas hæresum, quæ omnino spirituales sunt, & à iurisdictione laica omnino exemptæ, cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. quodam subtili colore læsæ maiestatis humanę ad Iudices laicos traxerint: quod etsi piissima intentione, & ad efficaciorē illarum extirpationem factum fuisse certò credamus; malum tamen exitum habuisse ideò suspicamur, quòd tantò magis pullulabant in eis hęreses, quò grauiùs & diligentiùs fuerunt à laica potestate punitæ; tam displicere videtur Deo, vt rerum ordo cōfundatur, dum vnicuique sua iurisdictio non seruatur, cap. peruenit. 11. q. 1. Quare non possum mihi omnium persuadere tantùm, quantùm putant prodesse principibus laicis illos, qui consulunt, vt quantam maximam possunt potestatem in personas spirituales, & spiritualia, quacunque arte, & importunitate quęrant, cùm fortè expediret eis aliqua eius, quam habent parte leuari, per ea quæ eleganter dicit Remundus Rufus in libro de Pontifice Maxim. contra Molinæ. pag. 479. grauiter carpens Molinęum ita scribentem. *Ius etiam pleno iure conferendi, vel electionem confirmandi, seu ratam habendi, spectat ad politiam, & externam disciplinam Ecclesiasticam, quæ pars est etiam politiæ Regię.* Carpit enim sic: *Non dubium est, quin pro singularibus in Sedem Apostolicam, totumque sacrū ordinem meritis, ius eligendi, confirmandi, dandique sacerdotia omnia, & quodcunque Molinęus volet, consequi potuisse, scilicet Reges Francorum, sed nunquam se his re-*70 *bus, immiscere saluiferum putarunt.* Broymardus Diuum Ludouicum Regē Francorum hæc Legato suo Romæ reuerso dixisse scribit. *Quod mandata mea diligenter curaueris, rem gratam fecisti, & laudo diligentiam tuam: quòd verò pręter mandata diplomata ista à Pontifice deportasti, quibus dandorum Ecclesijs Episcoporum mihi potestas fit, nec agnosco, nec postulo: intelligo enim satis quanto cum salutis discrimine, cui tu parum consulere videris, ego ista susciperem*, eaque diplomata in ignem coniecit. In quod facit & illud confine huic proposito Caroli Magni, & Ludouici, contentum in cap. sacrorum. §. ex his constitutionibus. 63. distin. quo renunciauerunt iuri eligendi summum Pontificem concessum præfato Carolo in cap. Adrianus. ead. dist. tui nescio qui Regum nunc facile ce-

derent, si eis idem esset concessum. Nec ista ea mēte insinuo, vt non putē
multa super spiritualibus sanctè Pontifices summos cōcessisse, & con-
cedere posse Regibus & Principibus laicis; neque quòd aliquando id
Reipub. Christianæ non expediat, modò id in solum, vel saltem prima-
rium finem pientiùs prouidendi rei ecclesiasticę procuraretur: sed quia
vereor illos non tam in illum finem consulere, quàm vt maiorem co-
piam habeant ad remuneranda sua; & aliorum obsequia temporalia re-
bus spiritualibus, ad ampliandam potestatem laicam, minuendamq; li-
bertatem Ecclesiasticam, obuiandi reuerenter Laicæ, quoties ei aliquid
contra ea minus cautè consulitur.

71 Decimumoctauum principale, quod iudicium, prout sumitur pro
actu iudicandi, tertio diuiditur in iudicium iustum, & iniustum. iustum
est quod secundum leges iustas fertur. iniustum autem, quod nō secun-
dum leges iustas fertur, intelligendo per leges tam humanas, & consue-
tudines præscriptas, quàm diuinas, & naturales, iuxta cap. consuetudo. 1.
dist. & cap. fin. de consuet. & l. 3. C. quæ sit long. cōs. & quo ad leges qui-
dem naturales, & diuinas, per se patet; quo ad leges autē humanas pro-
batur ea pulchra ratione, quam decerpit S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 5. ex illo
B. Augu. in cap. in istis. 4. dist. ibi, *In istis tēporalibus legibus quamquam
homines iudicent, cùm eas instituunt; tamen cum fuerint institutæ, & firma-
tæ, non licebit Iudici de istis iudicare, sed secundum ipsas*. quod ipsum ea-
dem ratione dicendum est de consuetudine rationabili, & præscripta, ar-
gum. l. de quibus. ff. de legib. & d. cap. cōsuetudo. 1. dist. Dixi, iustas: quia
iniustę non sunt leges, nec consuetudines; sed corruptelę, cap. mala. cap.
frustra. cap. quo iure. sub fin. 8. dist. de quibus ait Isaias cap. 10. *Væ qui
condunt leges iniustas, & scribentes iniustitiam scripserunt*. Aduerten-
dum tamen, quòd qui iudicat secundum mentem legislatoris, & vt ille
iudicaret, si ab eo quæsitum fuisset, aliter quàm verba legis sonant, non
iudicat iniustè, nec peccat, vt egregiè ait S. Tho. in d. art. 5. & ante illum
glos. recep. & reputata sing. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. in hæc ver-
ba, *Id est de iure seruandum, licèt non sit statutum, quod verisimile est sta-
tutum fuisse, si hoc quæsitum fuisset, vt C. de inoffi. dona. l. si totas. & inf. de
verb. oblig. l. cum §. 1.* hęc illa: quod ipsum docet S. Thom. etiam 2. 2. q.
120. articulo 1. dicens, Id fieri per æquipeiam, vel rectiùs epiiciam, quę
latinis est ęquitas, vt probat l. 1. C. de legib. & l. placuit. C. de iudic. &
appellatur etiam bonum, & æquum in l. 1. ff. de iust. & iur. imò bonum
æquum, & æquum bonum, vt latè docet Budæus ibi post Aristo. lib. 5. E-
thic. sub fin. Quæ æquitas definiri potest esse iustitia reddens ius con-
tra, vel præter verba legis. Dixi, iustitia, pro genere: quia accipiendo iu-
stitiam generaliter pro virtute, quæ inclinat ad reddendum ius, vel iu-
stum absolutè, est genus ad æquitatem; quia omnis æquitas est iustitia,
non contra, omnis iustitia, quę reddit ius, est æquitas: illa enim quæ red-

dit

dit ius secundum verba legis est iustitia, cap. iudicet. 3. q. 7. & tamen nõ est æquitas, vt colligitur ex S. Thom. d. q. 120. art. 1. & probatur per l. 1. C. de leg. Dixi, præter vel contra verba legis, pro differentia, qua differt à iustitia legali strictè sumpta, quę reddit tantùm ius secundũ verba legis. Exemplum de ęquitate, quę iuxta cap. ne quis. 22. q. 2. dictat, non reddere gladium deponenti, si furens repetat contra, verba legis iubẽtis reddere depositum, l. 1. & tot. tit. ff. depos. Dixi, legis, sine additione ciuilis, vel naturalis: quia quicquid alii dicant, circa vtranque potest haberi; nam licèt lex ipsa naturalis, id est à natura dictata, in se nõ egeat ęquitate, vt est lex; tamen verbis humanis concepta per uerba generalia, frequenter indiget illa. Ratio enim quare æquitas dirigit circa legem, est, quòd verba legis aliquando includunt aliquos contra sententiam, & mentem Authoris, vt explicat S. Thom. in. d. q. 120. & Budęus post alios in. l. 1. ff. de iust. & iur. At tam verba legis humanę continentis legem naturalem, quàm verba legis ciuilis, frequenter comprehendunt plures, quàm mens Authoris eius. Exempla legis ciuilis possunt esse ferè omnes regulę iuris, quę præter vnam, de qua in cap. licet. de regul. omnes patiuntur exceptionem aliquam: exempla verò legis naturalis possunt esse multę leges continentes præcepta Decalogi, quę omnia sũt naturalia, secundũ S. Thomã. 1. 2. q. 99. art. 2. & in 2. 2. q. 122. qualé est pręceptũ de nemin occidendoẽ, quod per humana verba generaliter cõceptum contra mentem Authoris includit homicidam morte dignum, cap. ille gladium portat. 23. q. 5. tale est etiam præceptum de honorando parentes, quos patriam expugnantes licet filiis occidere, l. minimè. ff. de relig. & sump. fun. Et licèt possit dici, quòd non omnes exceptiones legum ciuilium, & naturalium nitantur bono & ęquo, siue æquitate, eo respectu, quòd etiam per se reperiantur scriptæ, & statutę; possunt tamẽ etiam dici bonum & æquum eo respectu, quòd per illas supplentur alię leges generales

72 An autem æquitas, siue bonum, & ęquum duplex sit: altera limitans, qua excluduntur casus inclusi: altera extendens, qua includuntur casus non inclusi, quęstio pulchra est: cuius partem affirmantem quidam recentiores haud vulgari eruditione satis nouè tenent, pro quibus facit, l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iud. quatenus habet; edictũ Prętoris imponens pœnam corrumpenti illud in albo propositum, supplẽdum esse per extensionem mentis Authoris, licèt verba deficiant, ad corrumpentem, cùm proponeretur, vel antequam proponeretur. Facit & l. 1 §. si mater. ff. ad Tertul. quatenus habet; legem quæ matrem priuat à successione filiorum impuberum intestatorum, eo quòd nõ petiit tutores, ex sententia Authoris extendi ad matrem, quæ non petiit curatores eisdem, licèt verba deficiant. Adde quòd ęquior videtur emendatio per extensionẽ, quàm emendatio per restitutionem: quia, vt colligitur ex l.

constitui.& 3.seq.ff.de legib.& meliùs ex Arist. vbi supra, legislator includens plures uerbis, quàm mente, ut plurimùm prudenter, siue aduertenter id facit: statuit enim prout pluribus conuenit; sciens nō posse conuenire omnibus; includens autem pauciores, imprudenter, & inaduertenter, illud facere videtur, eo quòd tunc nō ocurrerunt illa menti. At æquiùs est succurrere ingnoranter, quàm scienter deficienti, arg. iurium vulgarium.

Contra quæ tamen facit, quòd Arist. in dicto lib. 5. Ethic. solum ponit epiiciam, ad dirigendam legem deficientem propter vniuersale, & nil meminit de deficiente propter particulare: nec Thomas in Cōment. eius, neque in d.quęst.120, nec alibi id videtur meminisse, quem tamen cum primis fuisse Aristotelis studiosum nemo ignorat. Caietanus item vir maximè Aristotelicus definiens ęquitatem ait, quòd est directio legis, vbi deficit propter vniuersale. & subdit quòd causa, vt æquitas habeat locum, non est quæcunque, sed sola illa, quòd propter vniuersale deficit, & videtur nouissimum dicere esse locum æquitati, quando propter nimium particulare deficit.

Nec obstat, quòd leges, & Doctores multi frequentissimè extendunt legem particularem de vno casu ad alium similem, iuxta l.nō possunt. ff. de leg. quia nulla est lex, quæ dicat illam extensionem fieri ex æquitate, siue epijcia, sed ex rationis identitate. Non obstat etiam d. l. si quis id quod. quia dici potest, quòd illa suppletio non fit per epijciā, siue ęquitatem, sed ex rationis identitate, iuxta glos. sing. & ei annot. per Domin.& Franc.in cap. 1.de temp. ordin. lib. 6. Sed quia in cap. pænæ.de pæniten.dist.1.dicessimus à præd.gloss.sing. quatenus habet legem pęnalem extendi ad alium casum ob solam identitatem rationis, satiùs responderi potest ad pręf.l.si quis id, quod.rationem de rumpēte edictum iam fixum ad rumpentem illud, cum figitur, non esse; quòd eadē ratio militat in vtroque casu; sed quòd verisimiliter creditur mētem Prætoris illud figere iubentis fuisse, vt in vtroque casu esset locus edicto. Ad præd.§.si mater.responderi potest, quòd lex ipsa expresso extendit eam per eandem rationem, & Aristot.1.Rethor.cap. 12. qui ad hoc allegatur, non ponit epijciam per extensionem; licèt asserat legislatorem interdum volentem, interdum inuitum deficere, quorum vtrūque potest contingere deficienti per vniuersale, vt palam est. Quarè argumenta, quæ præfatus vir doctissimus contra communem adducit, euiteri posse videntur.

Sed vltra ea vrget primo, quòd subtiliter & nouissimè dici possit, ꝙ vtraque emendatio fiat propter vniuersale; altera quidem, quæ excludit inclusum in sensu directo verborum; altera verò, quæ includit exclusa in sensu contrario verborum; quia legislator ferens aliquam legē, vnum videtur statuere directè, & contrarium indirectè, à contrario sensu, ob.

su,ob quod dicitur argumentum à contrario sensu in iure fortissimum, l.1.§.qui mandatam.ff.de off. eius cui mand.est iurisd. & cap. Apostolica.de his quæ fi.à prælat.sine cons. cap.vt in d.l.si quis id quod. Prætor ponens certam pœnam corrumpenti edictum in albo propositum, videtur à contrario sensu statuisse, ne illa imponatur alijs. & ita emendatio illa per extensionem,quòd imponatur corrumpenti, cùm proponeretur, vel antequam proponatur, potest dici emendatio legis peccantis per vniuersale; & lex priuans matrem à successione filiorum; si non petat tutores filijs impuberibus, per contrarium sensum statuere videtur,ne priuetur mater,eo quòd non petat aliud; & emendatio, quod etiam non petens curatores eisdem priuetur, potest respicere defectum per vniuersale.

Secundo magis vrget cap.cum delicta.de confir.vtil.quod commendat ibi Panor.& menti tenendum esse dixit in cap.cum in iure.de elect. & singulare Andr.Sicul.in cap.iurauit.col.18. de probat. & meliùs de iure secundum eundem in cap.fin.col.9.de offic.deleg.& Anton.Corset.in sing.verb.exclusio.quod probat legem,qua statuitur quòd testes, de quorũ morte timetur,possint accipi lite non contestata,iuxta §.quoniam multæ.& §.hoc verò.Authẽ.de testib.coll.7.relatum in cap.quoniam frequenter.in princip. vt lit.non contest. extendi ad renouationẽ priuilegiorum nimia vetustate consumptorum,idque fieri eiusdẽ æquitatis similitudine;& ita per epijciam,cum epijcia,& æquitas sint idem, vt præfatum est.

Tertio,quòd illudmet cap. & alia citata ibi per Decium probant casum exceptum à regula extendi ad alium similem per æquitatem, siue epijciam: & palam est, per illam extensionem non emendari legem deficientem per vniuersale,sed deficientem per particulare. ergo epijcia, siue æquitas inuenitur in emendatione legis deficientis per particulare, sicut in emendatione legis deficientis per vniuersale.

Quarto denique facit & illa neruosa ratio,quòd vbi eadem est ratio, idem ius censeri debet, l.illud.ff.ad leg. Aquil.cum concord. At emendatio legis per limitationem, & emendatio legis per extensionem eadẽ ratione, scilicet mente Authoris nituntur. ergo eodem iure est vtraque censenda.

73 Decimumnonum principale, quòd sicut proximè præcedentia sunt subtilia,ita insignis & vtilis quæstio est,an æquitas,siue bonum excludat à lege generaliter statuẽte omnes casus,in quibus deficit ratio legis? Ad quam respõdet Caiet. in d.q.120. quòd non,quem sequitur Sotus in libro de iust.& iur. nisi quandò non potest seruari illa absque alio peccato. Primò quidem,quòd S.Thom.in 3.sent.dist.37.q.1.art.4.videtur ita sentire. Secundò, quòd æquitas est virtus, & consequenter actus eius est necessarius. At non est necessarium discedere à lege;nisi quan-

do peccaretur non discedendo. Ergo æquitas non subtrahit à lege; nisi ea quæ non possent recte fieri seruando legem. Tertiò, quòd alioqui sequeretur posse dari aliquam fornicationem licitam, eo quòd ratio prohibendi eam est prolis educatio, quę ab aliquibus diuitibus fornicarijs ęque bene, imo & meliùs fieri posset, quàm ab aliquibus cõiugatis pauperibus. quod tamen est falsum post S. Thom. in 3. contra Gentiles cap. 122. Contra quos tamen facit, quòd ratio legis est anima legis, secundum Dyn. in cap. fi. de reg. iur. lib. 6. cui tribuunt hoc Bald. in l. si quis seruo. C. de furt. & alii, quos refert & sequitur Felin. in cap. tua. num. 3. de iureiur. licèt ille solùm dicat, quòd est mens, sed mens & anima eadē res diuerso nomine dicta est, vt ex Isidoro diximus in prælud. 3. num. 2. Manual. nostri Confess. pro quo vltra per eum citata facit cap. Marchion. 1. quęst. 1. ibi; *Euangelium non est in verborum folijs, sed in radice rationis*. At anima animalis deficiente deficit animal. ergo ratione legis deficiente, deficit lex.

Secundo facit, l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patron. quatenus probat, quòd lex imponens pœnam patrono adigenti libertum ad iurandum, quòd non tollet filios, non includit patronum adigentem castratū, tali iuramento; quia cessat in eo ratio legis; scilicet, ne impediatur multiplicatio hominum, quæ est vtilis Reipub. At patronus potest seruare legem illam in castrato sine aliquo peccato, & malo. ergo casus in quo deficit ratio legis eximitur à lege; etiamsi absque aliquo peccato, & malo possit in eo lex seruari.

Tertio facit, l. milites 1. adiunc. l. milites. 2. in princ. ff. de re milita. Lex enim milites 1. habet, prohiberi militibus, ne comparent prædia in Prouincia, in qua militant; & l. milites 2. habet posse illos comparare domos; quia ratio prohibendi, ne comparent prædia est, ne agrorum colendorum cura eos distrahat à curanda militia, quæ cessat in comparanda domo. At sine vllo peccato potest seruari lex illa de non emendis prædiis, non emendo domum. Ergo &c.

74 Quarto, quòd actus agentium non operantur vltra intentionem, & mentem eorum, l. non omnis. ff. si cer. pet. cap. fin. de præb. & cap. cum in illis. il 1. eodem titulo libr. 6. At mens, & voluntas legislatoris non est comprehendere illa, in quæ nō extenditur ratio, quæ mouit eum principaliter ad legem faciendam. Ergo etiam lex non extēditur ad illa; etiāsi sine peccato in illis lex illa seruari posset.

Quinto, quòd causa saltem finali cessante cessat effectus, cap. cū cessante. de appellat. cum citatis à glos. & omnibus ibi. At ratio legis videtur causa finalis, cur eam facit legislator. Ergo intentio eius non est comprehendere casum, in quo illa cessat; etiamsi absque peccato in eo seruari possit. facit & l. fin. ff. de hæred. instit. quatenus habet, eam quā testator instituerat hæredem successuram ei, qui mutato testamento instituit

stituit alium, ea ratione, quòd crediderat eam esse mortuam; cùm non esset quia ratio mutationis cessauit; & tamen mutatio poterat fieri, & seruari absque peccato; quia instituta erat extranea.

Sexto facit cap. quoniam contra. de probat. quatenus probat, legem factam principaliter ad aliquem finem, illo cessante non ligare, quod ibi Panormitanus in vltimo. not. cum posteris omnibus ponderauit, adducendo illud Archidiaconi in cap. vtinã. 76. dist. scilicet, non peccare illum, qui nõ seruat ieiunium ab Ecclesia indictum, si ratio indictionis in eo cesset. Sed & S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 3. affirmat eum, qui habet causam indubitatam non ieiunandi, excusari à ieiunando sine vlla dispensatione; vbi etiam ipsemet Caiet. fatetur excusari à mortali peccato eum, qui putans bona fide habere se rationabilem causam nõ ieiunandi, non ieiunat, etiamsi verè non esset causa sufficiens. At qui videt clarè cessare rationem legis in casu sibi occurrente, rationabilem habet causam credendi, eum in illo ab ea non ligari. Vnde & Decius in d. cap. quoniam. posteaquam aliqua opponit contra determinationem Panor. resoluit eius dictum habere locum in foro conscientiæ, & quando ratio legis exprimitur in ipsa. Sed rogo eum, quare sit verum in foro conscientię, & non in exteriori, cùm eius determinatio in hoc casu nõ fundetur sup præsumptione, sed super veritate præsupposita, quo casu idẽ est iudicandum in vtroque foro, iuxta notata in cap. is qui. & in capit. tua. de sponsal.? Rogo item eum; quare non habebit locum, quando vnica ratione non expressa nititur lex, cùm illa habeatur pro expressa, iuxta glos. sing. & recep. in l. quamuis. C. de fideicommiss.? Rogo itẽ eũ, & omnes alios, cur non habeat locum, quando essent plures rationes legis, & constaret de omnium illarum cessatione, quod quæstio nostra præsupponit? Quare certò credo legem non ligare subditum in foro conscientiæ, eo casu, quo constaret illi omnem rationem legis illius cessare; neque in foro exteriori, si in eo foro idem constaret, quod multi alij, quos Felin. in d. cap. tua. citat, sentiũt, & præfatus Dyn. in d. reg. vlt. ait; adimplere legem eum, qui adimplet eam secundum sententiã eius; licèt non adimpleat secundum verba; sicut & contra infringit illam, qui infringit secundum sententiam, licèt non infringat secundum verba. Quin & Panor. in cap. suggestum. de appell. cõcludit per illum textum & cap. meminimus. eod. tit. quòd vbicunque ius aliquid statuit, causam non exprimẽs, si possumus coniecturare rationem naturalem illius dispositionis debemus ad limites illius rationis, seu causæ dispositionem generalem restringere, & illam dispositionem seruare, vt ratio naturalis interpretata militet. in quod ipsum citat tex. opt. in l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tut. & in cap. secũdo requiris. in fi. de appell. & potuisset citare textum vulgatum, sed ad propositum aptissimum in l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. quatenus probat, legatũ

gene-

generale bonorum, quæ habebat testatrix in Syria, & Pamphilia, factum fratribus; ne filius hæres institutus quæstionem haberet cum eis, restringēdum esse ad illa tantùm bona, quæ haberet tempore mortis communia cum eis, & non ad alia, quæ habebat iam diuisa, etiamsi antea fuerant communia; eo quòd ratio legandi cessabat in eis; licèt verba illius legati includerent omnia bona Pamphiliæ, & Syriæ, & sine peccato poterant legari etiam bona diuisa, & legati executio in eis fieri.

Non obstant fundamenta Caietani: ad primũ enim responderi potest, quòd S. Thom. in loco in argumento citato non dicit expresse contrarium; imo quatenus ait, præceptum non extendi ad id, quod à fine legis deuiat, concordat nostræ sententiæ, quæ habet casum in quo tota legis ratio deficit, deuiare à legis fine: quia illam metimur per ipsam totam rationem, quæ principaliter eum mouit ad legem ferendam. Concurdat item in d. 2. 2. q. 147. artic. 3. quatenus ait; excludi à lege ieiunij eum, qui manifestam causam habet non ieiunandi; licèt eius uerbis includatur.

76

Ad secundum respndeo, negando illam consequentiam, æquitas est virtus. ergo eius actus est necessarius: nam virginitas est virtus, secūdum S. Thom. receptum 2. 2. q. 152. artic. 3. & tamen eius actus non est necessarius, sed voluntarius, cap. integritas. 32. q. 1.

Ad tertium negatur sequella; quia ratio prohibendæ fornicationis, non solùm est euitatio educationis prauæ prolis; sed etiam abusus corporis, & seminis, iuxta illud Apost. 1. ad Thess. 4. *Abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & bonore, non in passione desiderij.*

Ad alia omnia, quæ possunt contra hoc adduci, responderi potest, ꝙ loquuntur in casibus, in quibus solùm deficit pars rationis, & non tota; vel tota ratio impulsiua, sed non finalis; vel apparet alicunde mentem legislatoris fuisse ampliorem ratione, quæ ad id mouit, quamuis talis ratio impulsiua esset, & non finalis, per ea, quæ adduximus in commen. cap. cum minister. 23. q. 5. à nu. 37.

SVMMARIVM.

77 *Indicium inordinatum est iniustum; licèt alias esset æquum.*
77 *Rite factum est rectè factum, & contra.*
77 *Iudex inquirens specialiter sine infamia, vt peccat.*
77 *Infamia causam præbens infamare censetur, & peccat.*
78 *Præcepta Decalogi etiam Monarchas ligant.*
78 *Indicia extraiudicialia non sufficiunt ad inquirendum.*
79 *Inquisitionis à vera doctrina multos in theoria, & praxi aberrare.*
79 *Inquisitio regulariter vtroque iure probibita, & eisdem casibus vtroque permissa.*

90 *Rescriptum in dubio ita interpretandum, vt consonet iuri communi, etiam transferendo clausulas.*

90 *Principe inferior non potest etiam cum causa limitare legem naturalem.*

90 *Principi committenti inquisitionem, & asserenti sibi constare de infamia, an sit credendum?*

90 *Inquisitionis commissio, an motu proprio, an aliter fiat, nil quoad hoc referre.*

91 *Inquisiturus specialiter priusquàm procedat de infamia, vel alio ei æquipollenti, debet se informare; alioquin peccat mortiferè coram Deo, licèt processus ob socordiam inquisiti nil opponentis valeat in foro externo.*

91 *Inquiri non potest etiam contra Regulares sine infamia, vel alio ei æquipollenti.*

91 *Crimine in omni atroci non potest sine infamia inquiri.*

91 *Inquirere non potest Iudex eo solo, quòd non præsumatur calumniari.*

91 *Infamia orta post capturam non sufficit, licèt antea nata non amittat vim probandi.*

77 Vigesimumprincipale, quòd non solùm illud iudicium dicitur iniustum, quod est iniquum, siue contra iustitiam & æquitatem, sed etiam quod est inordinatum, siue contra iuris ordinem datum. Tum quia vtrunque contra leges fertur, cap. cum dilecta. de rescript. cap. prudentiã. de ofnc. deleg. Tum, quia frequentiùs incurritur nullitas iudicij ob omissam formam, vel solennitatem iuris, quàm ob omissam, vel violatam æquitatem, vel iustitiam partibus conuenientẽ, per notat. in cap. 1. de re iudic. & l. 1. ff. de appella. adiunc. l. prolatam. C. de sent. & l. 1. & 2. C. quando prouoc. non est neces. Tum quia licèt frequentior sententia sit eorum, qui putant ritè factum à rectè facto eo differre, quòd hoc ad ius & iustitiam referatur, illud verò ad solennitatem; iustè tamen vel bene factum vtrunque includit, secundum eosdem, vt colligitur per tradita à Iaso. & citatis ab illo in l. iustè. ff. de acq. possess. & in l. lecta. ff. si cert. pet. Tũ denique, quòd verior videtur resolutio eruditissimi Alciati probantis in l. hæc verba in stipulatione. ff. de verb. sign. authoritate doctissimorum Latinorum, differentiam præfatam non esse veram, & nimia subtilitate laborare: & consequenter non ritè facta esse non rectè facta, &ècontrariò.

Ex quibus infertur, esse verum id, quod 48. loco inferebam ex 6. cõclus. cap. inter verba. 11. q. 3. num. 579. nempe mortifere peccare iudices peccatum detractionis, siue infamationis, qui inordinatè sine præuia infamia, vel alio ei æquipollenti inquirunt specialiter contra aliquẽ. Tum quia per prędicta iniustè faciunt, & omnis iniustitia est peccatum morti-

mortiferum, secundum S.Thom.recep.2.2.q.59.art.4. Tum quia qui reuelat, vel est causa, vel occasio propinqua reuelandi peccatum secretum alterius contra iuris ordinem, est detractor, & transgressor 8. præcepti Decalogi, vt conclus.6.extracta ex d.cap.inter verba.habet, & aliis multis ibi comprobatur, & summatim dixi in cap. 18. Manual.nostri Confess.& præfati Iudices id faciunt. Tum, quia præceptum illud 8. Decalogi omnes etiam summates ligat: quia est lex diuina, quam etiam Papa tenetur vsque ad sanguinem defendere, cap.sunt quidam.25.q.1. Tum, quia nec indicia, saltem extraiudicialia sufficiunt ad illud, sicut supra dictum est, num.56. vt irrefragabiliter probat cap. inquisitionis. de accusat.quatenus habet, non sufficere ad id etiam dictum vnius, nec duorum, nec trium testium extraiudicialiter apud Prælatum de crimine testantium; licèt aliquot nostrorum, & Sotus de ration. regem.mēb. 1.q.6.vers.at vero.& clariùs paulò post in vers.tertium dubium.& Caiet.2.2.q.60.art.4.contra senserint. Partim eo quòd fragiliter intulerunt illud ex dictis S.Thomæ in ead. 2. 2.q.69. art. 2. quia ille solùm dixit, ad interrogandum reum sufficere infamiam, vel inditia: & cùm longè aliud sit, interrogare inquisitum, vel accusatum, aliud per inquisitionem procedere, parùm cautè hoc ex eo intulerunt: quia à separatis non fit illatio, l.Papinianus.ff.de minor.quia item S.Thom.si satis perpendatur de inditiis iudicialiter probatis, & parti intimatis loquitur. Partim quòd ipsimet ibidem tenent; quòd duo testes de visu ad id non sufficiunt; cùm tamen constet eos plus probare, quàm indicia. Partim quòd ipsemet Sotus dixit ibidem semiplenam probationem sufficere quidem ad interrogandum, & cogendum reum ad dicendum veritatē, non tamen ad inquirendum. Dixi, saltem extraiudicialia: nam indicia iudicialiter probata sufficere possent: quia æquipollerent infamiæ per infra dicenda num.96.in quibus forte posset saluari Caietanus, sed difficiliùs Sotus, qui negat semiplenam probationem in id sufficere.

Vigesimumprimum principale, quòd quia multi mea sententia in theoria, & praxi peccant grauiter circa hanc inquisitionis materiam in vtroque foro, subiicio pauca ex multis, quæ scripsi in d. cōment.cap. inter verba.sermone Hispano composito, præsertim à coroll.62. conclus.6.

Primum quidem, quòd quatuor sunt opiniones super illa quæstione, an, & quando liceat per inquisitionem procedere in criminalibus? Prima glossarum, cap.de manifesta.2.q.1.cap.1.vt Eccles. benef.Instit. de publicis iud.in princ.& l.tutor.§.præterea. ff.de suspec. tut. & l. rescripto.§.si quis.ff.de muner.& honor. quæ aiunt, regulariter non licere. Secunda est Bartoli in l.si maritus. §. si ante.num.3.ff.de adult.qui sit regulariter permitti. Tertia, quòd est permissa iure canonico, & prohibita iure ciuili, quæ est Baldi in cap.1. de offic. ordin. communiter

recep. vt colligitur ex Dec. hic, num. 7. & Aret. in cap. cum oporteat & multò altius in cap. qualiter 2. num. 52. & seq. de accusat. & eruditus Alciatus in d. cap. 1. de offi. ord. Quarta, quòd nulla est inter vtrunque ius in hoc differentia, quam tenet Salic. in d. l. ea quidem. C. de ac-
79 cusat. quem sequitur Aret. in d. cap. qualiter. nu. 67. Et hæc coniuncta primæ est omnino tenenda, ita vt dicamus: quòd inquisitio regulariter est prohibita vtroque iure, & quibus casibus licet iure Pontificio, licet & Cæsareo, & ècontrario. Tum quia licet parum aut nihil referat effectu tenere opinionem glossarum, vel Bartholi, vel communem, eo quòd secundum omnes in eisdem casibus, & non pluribus, vel paucioribus est licita, vel prohibita inquisitio; cogunt tamen recedere ab illa rationes dubitandi, & decidendi, cur possit, vel non possit inquiri super criminibus; quas demiror à nemine vsque ad nos in d. cap. inter verba. satis fuisse consideratas: ratio enim mouens, quòd in omnibus criminibus etiam occultis possit procedi per inquisitionem, est illa validissima, quòd Iudex potest ex officio procedere, siue inquirere in omnibus, quæ respiciunt vtilitatem publicam, secundum omnes, arg. l. congruit. de offic. Præsid. & cap. 1. de off. ordin. & tradit Bart. ab omnibus recept. in
80 l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infec. At criminum punitio principaliter pertinet ad vtilitatẽ publicã, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. cap. vt famæ. de sent. excom. Ergo &c. Ratio autem cur in nullis criminibus occultis inquiri possit, est illa, qua glossę præfatæ nituntur, scilicet; quòd nemo sine accusatore est damnandus, cuius rationem assignat S. Thom 2. 2. q. 67. art. 3. in hæc verba, *Iudex est interpres iustitiæ: vnde sicut Philos. dicit in 5. Ethicor. homines ad Iudicem confugiunt, sicut ad quandam iustitiam animatam: iustitia autem, sicut supra dictum est, nõ est ad se ipsam, sed ad alterum; & ideò oportet, quòd Iudex inter aliquos duos dijudicet, quod quidem fit, cùm vnus est actor; & alius est reus: & ideò in criminibus, non potest aliquem iudicio condemnare Iudex; nisi habeat accusatorem, secundum illud Actuum 25. Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priùsquam is, qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur.* hæc ille, qui in respõ. ad 3. sentit, quòd lege naturali vetatur, ne quis sine accusatore vero vel ficto, qui est notorietas, infamia, vel aliud ei æquipollens, damnetur.

Ratio autem huius rationis est triplex. Prima illa neruosissima, quòd lege Dei naturali, & diuina præcepti 8. Decalogi præcipitur, ne quis inordinatè detrahat, siue infamet, vel sit causa propinqua ita detrahendi, vel infamandi proximum, vt in d. conclus. 6. d. cap. inter verba,
81 latè tradidimus, & breuiter in cap. 18. Manual. nostri Confess. repetiuimus, & multa ratione probat Sotus de ratione tegendi memb. 1. q. 2. Et cùm nullus inferior possit legem superioris tollere, vel minuere, clem.

ne Roma-

ne Romani. de elect. & cõsequenter nullus Iudex etiã Monarcha possit legem præfatã Dei de non infamando tollere, nec saltem sine iusta causa minuere: cùmquè qui inquirit super occulto crimine, infamet; vel det causam infamandi, consequitur nullum hominem posse inquirere, nec saltem sine iusta causa dare facultatem inquirendi super illis.
Secunda, quòd etiam lege Dei scandalizatio prohibetur, capit. 18. Matthæi. & cap. 2. de nou. ope. nunc. & tradit S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. At publicatio peccati occulti est scandalizatio, arg. capit. præsbyter si à plebe. & cap. si mala. 2. q. 4. quatenus probant famam peccati scandalizare, & tradit Caiet 2. 2. q. 73. art. 2. Ergo publicatio peccati occulti lege Dei prohibetur. Ergo nullus Deo subiectus potest illam tollere, vel eam saltem sine iusta causa minuere.

Tertia, quòd licèt regulariter vtilis, sit Reipublicæ criminum punitio; fallit tamen, quando sunt occulta, & non est accusator verus vel fictus: tunc enim vtilior est Reipub. quieta conseruatio famæ, & honoris suorum subditorum, quàm punitio, qua turbatur Respublica, & illi priuantur bonis suis maximis, quæ sunt fama & honor, iuxta capit. 41. Eccles. & Prouerb. cap. 22. & Philosophum in 4. Ethico. Dixi, quando non est accusator verus vel fictus: quia cũ est talis oportet reddere ius verè vel fictè accusanti, vel quærelanti; alioqui turbaretur Respublica: quæ est ratio vere germana, cur cum accusatore, notorietate, infamia, vel re illi æquipollente instante, possit procedi & inquiri sine violatione legis naturalis, & diuinæ; est & solutio argumenti pro contraria parte adducti. Per quas rationes palam concluditur opinio præfata glossarum, scilicet; quòd regulariter prohibetur inquisitio in criminibus occultis. & quarta opinio, quòd nulla est in hoc differentia inter vtrunque ius; cum vtrunque æque subijciatur legi naturali, & diuinæ, cui lex præfata de non inquirendo in occultis nititur, sicut & illa. *Nemo sine accusatore damnetur*. quæ ponitur in legibus & capitulis, quorum sunt præfatæ glossæ.

Ex quibus infertur primò, præfatam legem de non damnando sine accusatore vero vel ficto, siue de non inquirendo sine infamia, vel alio
82 ei æquipollenti, esse naturalem, & diuinam; quamuis, vt diximus in d. cap. inter verba. conclus. 6. coroll. 50. Sotus vbi supra, his non perpensis contra tenuerit. Accusator autem fictus est infamia, & à fortiori euidentia vel notorietas; rebellio item denunciati, qua denunciantem secretò, & amanter corripientem non vult audire, iuxta cap. si peccauerit. 2. q. 1. & cap. nouit. de iud. secundum mentem S. Thom. vbi supra. quibus quoad hoc æquipollent intimatio frequens, & suspicio populi, vel vniuersitatis, quam pro veritate circumstantiarum, variè arbitratus fuerit bonus Iudex, secundum mentem Innoc. in cap. cum oporteat. de accusat. communiter recepti, quem non relatum pulchrè declarat Salice-

tus in d.l.ea quidem.col.9.ibi. *Diffamatio non semper debet esse vniformis; quia quandoque maior, quandoque minor: nam si periculum sit instãs, sine multa diffamatione potest procedi*. vt d.cap.qualiter, & ibi not.Ioan. Andr.cap.licèt Heli.extra de simon.Insinuatio autem clamorosa,& infamia non sunt idem, cùm ponantur pro diuersis in d. cap. qualiter & quando.ibi, *Per clamorem & famam*. & in d. cap. licet Heli.de simon. ibi. *Per publicam famam, aut intimationem frequentem*. quod ea ratione Alciat.probauit in d.cap.1.de offic.ord.nu.61.quòd insinuatio est expositio criminis Iudici facta,iuxta Archid.in cap.quia plerique.de off. ord.lib.6.licèt contra, quòd idem sint putet Sotus vbi supra memb.2. q.6.& ante illum Panor.& Anan.in d.cap.qualiter. col.2.quod vtiliter declarans Salic.vbi sup.sic dicit, *Hic aduertendum, quòd clamor iste esse debeat de diffamatione. Et ideò Iudex de ista diffamatione debet inquirere à vicinis, & alijs scire debentibus, & diffamatione reperta, debet inquisitionem formare, vt extra de accus. cap. inquisitionis*. hæc ille. Cui addo, posse à Iudice malè arbitrante aliquem rumorem esse infamiam, vel æquipollere infamiæ,ad inquirendum iustè appellari. Tum, quia potest famam bonam contrariam probare,& eam quę ei obijcitur esse à maleuolis ortam,vel alia ratione nõ satis qualificatam,iuxt.gloss.recep.in d. cap.qualiter & quando,el 2.Tum, quia à relictis arbitrio Iudicis iustè si malè arbitretur,appellari potest,iuxt.gloss. à plerisque omnibus receptã.in cap. super ijs.verb.arbitrio. de accusat. & à multis putatam singularem;licèt habeat similem.

Secundo,ex prefatis rationibus decidendi infertur, quanta circumspectione debent vti Iudices etiam supremi in inquirendo, vel mandã-83 do inquiri,ne faciant,quò propter propria peccata castigentur,dum aliena castigare nimis anhelant;quandoquidem non lege humana tantũ, sed naturali,& diuina contenta in 8. præcepto Decalogi vetatur,ne quis proximum infamet, vel sit causa propinqua infamandi. Qua eadem ratione debẽt abstinere à conijciendo in carcerem, prẹsertim viros honoratos,& de fuga non suspectos, donec iustam informationem de crimine habeant;quamuis illam eo nesciente suscipere possint; & mandatum de vocando personaliter,vel etiam de capiendo dare,iuxta doctrinam Salic.in l.nullus.C.de exib.reis,& latè tradita per Hypol. in prax. crim.in §.constante.& alibi sæpe;dummodo id eo proposito actuali,vel virtuali faciant,vt appellationem iusta de causa interpositam admittant, si eam iussus capi,vel iam captus interponat, vt Bald.determinat in l.si clericos.C.de Episc. audien. quia grauamen illatum per illam interlocutoriam de capiendo,non potest satis reparari per definitiuam; quo casu etiam iure Cæsareo appellatur,l.2.C.de appell.non recip.& etiam iure nouo Concil.Trid.sess.13.cap.1. de reform.licèt derogauerit antiquis Canonibus permittentibus appellare, & in criminalibus ab alijs

inter-

interlocutorijs, quorum grauamen per sententiam definitiuam, vel per finem causę reparari potest.

Vigesimum secundum principale, quòd contra pręfatas rationes, & illata ex eis pręsertim, quòd lex de non damnando sine accusatore vero vel ficto, quo quarta opinio nititur, est naturalis, facit neruosè primò, quòd tot casus excipiuntur ab ea, in quibus licet inquirere, vt Bart. in d. l. rescripto. fecerit regulam de illis, & casus in quibus non licet posuerit pro exceptionibus, vt supra dictum est. quod non videtur posse contin-
84 gere vlli legi naturali diuinę, quę immutabilis est, cap. ius naturale. 1. dist. & 5. dist. in princ. & §. sed iura quidem naturalia. Instit. de iur. nat. gent. & ciuil.

Secundo, quòd nulla lex naturalis, vel supernaturalis Dei, per homines potest tolli, nec limitari siue circa eam dispensari ea dispensatione vera, qua quispiam eximitur ab illa, sub qua aliàs includeretur, secundũ S. Tho. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. Ergo nullus casus potuit excipi ab ea, si esset naturalis diuina per Imperatores, neque per Papas, quantò minùs tot, quot videantur Bartolo, & sequacibus eius constituere regulam contrariam? Tertio, quòd sequeretur non potuisse per Fredericum Imperatorem fieri extrauag. ad reprimendum. per quam nouè statuit, posse inquiri super crimine lęsę maiestatis, quæ vt dixit ibi Bart. est ius adeò nouum, quod ante illud etiam iure Canonico non poterat super eo sine infamia procedi. Quarto, quòd audiuimus sæpe monarchas committere causas inquisitionis nulla infamia præcedente, qui peccarent, si pręfata lex esset naturalis diuina, quod dicere videtur absurdum, & quoddam veluti sacrilegij crimen, arg. cap. si quis suadente. §. communiter. 17. q. 4.

Ad horum primũ respondeo, negando quòd inueniantur tot casus
85 à præfatis legibus excepti, quot communiter putantur: ille enim, quem Panor. cum Alciat. & communi ponit in d. cap. 1. de offic. ordin. de inquisitione vitę electi ad confirmandam, vel cassandam electionem eius, iuxta cap. nihil. de elect. ineptè excipitur ab ea: illa enim habet, vt nemo sine accusatore damnetur: & in hoc non agitur de damnatione electi, neque de castigando eo; sed solùm de non dando ei, quod nõ debetur; vel non auferẽdo, quod debetur. Idipsum est dicendum de illo casu excepto à Speculatore, quo inquiritur de postulatione ad aliquam Ecclesiam, an sit admittenda? vel de præsentato ad aliquem ordinem, an sit ordinandus? & eadem ratione de præsentato ad aliquod beneficium, an sit instituendus? non enim agitur in illis casibus de damnandis, vel castigandis criminibus. Casus item in quo proceditur ad generaliter inquirendum, iuxta l. congruit. ff. de offic. præsid. & cap. 1. de offic. ordin. ineptè excipitur à pręfata regula: quia per generalem inquisitionẽ nemo damnatur, nec fit ad damnandum, vel ad decidendum, sed solùm

ad

ad inueniendum,& præparandum;adeò quòd per testes acceptos in illa nemo potest damnari etiam postea in speciali inquisitione,nisi repetantur,secundum plerosque omnes, in quibus sunt Bald.in d.l. ea quidem.num.42.& Aretin.in d.cap.qualiter 2.num.51.de accusat.imo is & alij præfati omnes casus potiùs continentur sub illa regula, quæ habet, *Posse Iudicem procedere ex officio in ijs;quæ ad vtilitatem publicam pertinent.* Casus item alij excepti per Angel.Aret.in lib.de malef.verb. hæc est quædam inquisitio.vers.secundo principaliter.in quibus inquiritur ad priuatam vtilitatem,scilicet,suspicione tutoris,l.3.§. præterea. ff.de suspec.tutor.& an sit talis tutor idoneus,l.credendum.§.fi.ff. qui pet.tutor.vel de executoribus publicis,an in tributis exigendis excedat, §.coges.in Auth.de mand.Princ.& an vsuræ exigantur, cap. ad nostrã. de iureiur.non sunt veræ exceptiones præfatæ regulæ; *Ne quis sine accusatore vero,vel falso damnetur*. quia non agitur in illis criminaliter,nec de crimine ad damnandum principaliter; & ideò potiùs sunt fallentiæ alterius regulæ; *Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat*. quæ ponitur in d.l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damn.infec. Qua eadem ratione casus inquirẽdi in vtilitatem priuatam miserabilium personarum,& piorum operum,qui sunt permissi secundum Bart. & Alexan.in d.§.hoc autem.quicquid Imolen.ibi dicat, non sunt casus excepti ab illa regula. *Ne quis damnetur sine accusatore.* de qua tractamus, sed ab illa altera, *Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat*. quamuis teneri possit etiam in his satis procedi ad vtilitatem publicam, cùm pietas ad illam pertineat.Ille item casus, quẽ incautè ponit Bart. cum communi in l.2.§.si publico.ff.de adulter.pro casu excepto, uidelicet,cum Iudex ex officio ad puniendum procedit,non est talis. Tum, quia;vt rectè aduertit Sotus vbi supra,non est ei locus; nisi cum ob infamiam, vel notorietatem Iudex procedit, & ita non proceditur in eo, sine accusatore vero, vel ficto. Tum, quia alioqui omnia crimina tam occulta,quàm publica possent puniri per viam inquisitionis, quod est cõtra totum vtrumque ius,& omnes quatuor præfatas opiniones.quod miror neque à Bar.neque ab alijs vigilantissimis viris eum pro excepto ponentibus animaduersum. Eadem ratione non debet etiam dici casus exceptus ille,in quo Iudex ex officio potest punire confitentem principaliter aliquod delictum, cuius aliàs non erat infamatus, vt communis colligit ex cap.1.de accusat.libr.6. quia confessio iudicialis inducit notorium iuris, cap. fin.de temp. ordin.cap.vestra. & capi.fin.de cohab. cler.& mulier.

Admoneo tamen id,quod pridem in d.repet.admonebam, quòd limitatio illa vtilis,& quotidiana Soti de rat.tegendi.memb. 2. q. 6.pag. 15.nempe quòd hoc non procedat in confessione facta coram paucis, vel coram Prælato incogitanter, vel in aliqua epistola secreta, quam superior

86

perior

perior aperuit, sed tantùm in facta corã multis, primo non procedit in confessione iudiciali, quæ etiam coram paucis, puta solo Iudice & notario facta, inducit notorium iuris, vt dictum est; neque id quod in illa præsupponit, videlicet, confessionem extraindicialem coram multis factam sufficere, est verum; nisi quando ex illa confessione insurrexit fama populi, viciniæ, vel collegij; sed tunc non inquiret Iudex tantùm ob confessionem, quantùm ob infamiam ex illa natam. Recte autem limitari potest, ne procedat in confessione timore tormentorum facta, secũdum Bart. in l. pen. ff. de quæst. & clariùs Alex. Imolen. ad Bart. in l. qui in aliena, §. Celsus. ff. de acquir. hæred. modò sic confessus reuocet confessionem, tanquam timore factam, iuxta Anchar. conf. 24. incip. visa inquisitione. Ex quo colligitur idem dicẽdum de confessione facta sine tormentis, præcedente tamen iniusta captura. Eadem quoque ratione non est censendus casus exceptus ille, in quo Iudex potest ex officio cõfitentem incidenter aliquod delictum, cuius aliàs non erat diffamatus, punire in eadem tela iudicij, vel saltem noua texta, secundum sententiã recep. in d. §. si publico. per l. quod euitandi. C. de condic. ob turp. cau. & l. pen. C. si aduer. libert. quia etiam in eo interuenit notorietas, quę est accusator fictus. Admoneo tamen, præfatum Sotum limitare hoc, vt solùm procedat in confessione alicuius circumstantiæ criminis, de quo agitur; vt si procedente Iudice contra Concubinarium, constiterit concubinam esse monacham; sed non videtur in hoc sequendus. Tum, quia est cõtra plerosque omnes vtriusque iuris Interpretes in d. §. si publico. & cap. 2. de confess. & in cap. 2. de ordin. cogn. & alibi. Tũ, quia sunt textus expressi in d. l. qđ euitandi. & d. l. penul. C. si aduers. libert. quòd crimen probatum in iudicio etiã ciuili, potest officio Iudicis criminaliter puniri. Tum, quia notorietas iuris, quæ est fictus accusator, habet locum in casu limitationis. Tum, quia differentia illa magna in castigando delictum patefactum, incidenter contingens crimen principale, de quo agitur, & in castigando non contingens illud, non est, quam significat ipse; sed quòd si contingit illud, siue grauet, siue releuet, siue neutrum faciat, potest castigari in eodem iudicio; non autem si non cõtingit illud: nam tunc opus est ordiri nouam telam iudicij ex officio, vt tam antiqui, quàm recentiores docent in cap. 2. de confess. cap. 2. de ordin. cogn. & in cap. 1. de except. in cap. per inquisitionem. de elect. d. §. si publico. quod pridem in repetit. præfat. cap. 2. de confess. latè declarauimus. Eadem ratione etiam malè excipitur à præfata lege casus ille, quo Iudex inquirit particulariter contra aliquem super crimine, quod per generalem inquisitionem ei constat, iuxta capit. 1. in princip.
87 iunct. §. sane. de censi. lib. 6. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. & l. iustissimos. C. de offi. Præfec. prouinc. non quòd putemus rectè docere Sotum vbi supra post Angel. in l. si vacantia. C. de bon. vacan. lib. 10. hoc non lice-

re,nisi alia ratione super eo inquiri possit: quia in hoc non est sequendus. Tum,quia omnes in theoria & praxi contra seruant, post Bart. in d.l.2.§.si publico.ff.de adult. Tum,quia,ut proximè dictum est,cũ sufficiat detectio criminis in iudicio incidenter facta, à fortiori sufficiet facta ex proposito generaliter inquirentis, argum. d. capit. 2. sub fin. de ordin.cogn.

Non obstat, quòd inquisitio generalis fit ad tranquillandam Rempub.puniendo mala,quibus turbatur, l.congruit.ff.de offi.præsid.cap.1.de offi.ordin.& quòd crimina occulta non perturbant illam: quia licèt non perturbent, donec iudicialiter noscantur; perturbarent tamen postea,si non punirentur,præbendo materiam delinquendi eis,ad quos detectio,& impunitas alicuius illorum perueniret.

Non obstat etiam,quòd nullus testis interrogatus per generalem inquisitionem tenetur,nec licitè potest detegere occulta, cap.qualiter, & quando 1.de accusat.quia,licèt ille benefaceret tacendo,& peccet malè detegendo; ex quo tamen bene vel malè deducta sunt in publicam Iudicis notitiam,ille tenetur ad castigandum ea per inquisitionem particularem. Tum,quòd ipsemet Sotus vbi sup.memb.3.q.1.pag.8.tenuit, sufficere notitiam iudicialem habitam per confessionem malè torti, ad hoc vt Iudex aliàs à torquente inquirat contra detectum. Tum, quia cap.1.de accusat.lib.6.probat, confessionem ante infamiam iudicialiter interrogati supplere infamiæ defectum, & efficere processum inquisitionis validum. Opinio tamen Angel. & Soti, quæ de pia mente manauit, seruari posset, quando visitator, vel inquisitor generalis in principio protestaretur,vt ego in duabus visitationibus celeberrimorũ Monasteriorum protestatus fui,nempe, nolle me scire ab eis occulta, sed solùm notoria,& famosa:& quòd habiturus essem pro non detecto, quicquid occultum mihi detegeretur. quam profecto cautelam iudico piam,& tranquillitati publicæ,quæ per reuelationem secretorum non vno nomine turbatur,accommodam. Est autem ratio, cur male excipitur,quòd cognitio illa iudicialis habita per generalem inquisitionem, habet vim notorietatis, vel infamiæ, quæ est accusator fictus.

88

Eadem etiam ratione malè excipiuntur illi casus,quos Specul.titul. de inquisitione. §.quando. Barto. in dict. extrauag. ad reprimendum. S. Antoni.3.par.tit.9.cap 7.& alij alibi ponunt, de criminibus in iudicio admissis;quale est testis falsum deponentis, l.nullum. C. de testib. quale calumniatoris,cap.1. de calumniat. aut preuaricatoris, & tergiuersatoris, l.1. ff.ad Turpil.& cap.1. de calumniat. l. fin. C. de abolit. quorum excipiendorum rationem ait Sotus vbi supra memb.3.q.1. nihil in id adducto non esse atrocitatem eorum; vt Iuristæ putant; sed quia sunt partibus perniciosa. Qua in re bis videtur peccare. Primo, quòd putat Iuristas eam rationem excipiendi reddere,quod non faciũt:

 quia

quia aut tacent, vt Speculator, aut dicũt excipi, eo quòd multum ostendunt Iudicem, coram quo fiunt, & nõ eo quòd sint in sese atrocia. quod palam colligitur ex eo, quòd ipsemet Bart. in d. extrauag. ad reprimendum. pro diuerso casu ponit crimen læsæ maiestatis, asserens ante illam extrauag. non potuisse inquiri de illo specialiter, etiam iure Canonico; & constat illud esse atrocissimum.

Nec obstat l. 3. C. ad leg. Iul. maiest. quæ non habet inquiri posse in illo crimine, sed torqueri posse pro illo præhabita semiplena probatione. Non obstat l. si quis in hoc genus. C. de sacros. eccles. quatenus habet, posse inquiri contra iniurios erga Clericos diuina officia celebrantes: quia tum demum id fieri potest, quando notorietas, vel infamia interuenit, vt intelligit Angel. Perusi. in d. l. si vacantia. quẽ sequitur alter Ang. in d. lib. de malef. col. 4. Secũdò peccat, eo quòd limitat ad crimina partibus præiudicialia; cùm tamen idem sit de non præiudicialibus illis: quale est iuramentum falsum pro saluando reo inquisito, quod prodest illi, & non nocet alteri parti, cùm eam non habeat; ob quam tamen potest à Iudice castigari per inquisitionem.

Eadem ratione malè excipitur casus ille, in quo Iudex procedit contra consortes detectos iudicialiter à reo; & ille, in quo inquiritur de crimine notorio vel famoso delinquentis occulti, in quo inquiri potest primùm specialiter de illo, an sit perpetratũ. Deinde generaliter à quo sit perpetratum, secũdum Innoc. in cap. bonæ. il 1. de elect. in theoria. & praxi recept. quia in eo nõ proceditur sine accusatore vero, vel ficto, puta notorietate iudiciali, vel extraiudiciali.

Non obstat, quòd Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. & Sot. vbi supra membr. 2. q. 6. simpliciter dicant, quòd super crimine notorio, cuius author est occultus, nõ potest inquiri contra illum: quia verum est specialiter, sed falsum generaliter: nam, vt dixit Innoc. vbi supra, potest specialiter inquiri de crimine notorio, quod dicitur factum, an sit factum: cõtra authorem verò occultum non, interrogando specialiter, an Ioannes, vel Petrus illud perpetrauerunt; sed sic interrogãdo generaliter, si scit, quis illud fecerit. per quod omnes pridem conciliaui in d. commen. capit. inter verba. conclus. 6. corol. 50.

89 Per quæ omnia confirmatur responsio ad primum argumentum, videlicet qua negaui esse tot casus exceptos ab illa lege, quot communiter putantur. Ad secundum autem respondetur; concedendo quidem legẽ superioris non posse tolli per inferiorem; nec consequenter legem naturalem, vel diuinam per vllum hominem; negando tamen, quòd non possit iusta de causa limitari eo modo, quo omnes docent in cap. quæ in ecclesiarum. de constit. posse Principem ex iusta causa priuare subditum dominio rei suæ contra voluntatem eius; licèt id vetetur præcepto 7. Decalogi & statuere nouum casum, in quo quis iustè possit occi-

di, licèt id quintò præcepto eiusdē Decalogi prohibeatur, & consequenter, ex iusta causa possunt Papa, vel Imperator inducere nouos casus, in quibus inquiri possit specialiter sine accusatore vero, vel ficto.

Ex quibus infertur primò responsio ad tertium, & quartum, quam gratia breuitatis non explico.

Secundo infertur, licere Monarchis iusta de causa inducere lege sua, vel commissione, casum nouum, in quo inquiratur specialiter contra aliquem sine infamia, vel alio ei æquipollenti, vt Imperator Fredericus in prædicta extrauag. ad reprimendum. ob causas in ea expressas induxit casum criminis læsæ maiestatis: non autem eis licere facere id sine iusta causa, imo peccare illos mortiferè, non solùm priuatim detegēdo peccata subditorum occulta, & infamando eos, vt & cæteri peccant; sed etiam statuendo, & committendo sine iusta causa, vt sine infamia circa ea procedatur; eo quòd transgrediuntur legem sui superioris, cui tenentur obedire, sicut nos peccamus non obediendo ipsis, cap. 2. de maior. quicquid Doctores de placebo Domino eis blandiantur.

90 Tertio infertur, quòd commissarius simpliciter deputatus à Principe supremo ad inquirendum, tenetur priùs cognoscere de infamia, licèt contra dicat Bald. in l. nullus. C. ad leg. Iul. maiest. Tum, quia rescriptū in dubio debet interpretari, vt conformet iuri communi, iuxta gloss. celeb. in cap. paratus. 22. quæst. 2. etiam per translationem clausularum, cap. causam quæ. de rescrip. præsertim cùm continet ius naturale, vel diuinum; quale est, de quo hic agimus, quod non potest rescribens sine causa limitare. Tum, quia Salicetus dixit in d. l. ea quidem. num. 44. & ante illum, Bald. quem ille non citat, in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infec. & in cap. ad nostram. vbi Innocen. de iureiur. quòd etiam stante statuto, vt super quolibet crimine liceret inquirere, non tamen liceret, nisi præcedente infamia; & id seruat consuetudo vbique terrarum recepta secundum Ioannem Fabr. in d. l. ea quidem. & meritò: quia inferior Principe statutorum author non potest limitare legem naturę, etiam cum causa, per illa multa, quę tradit in hoc Felin. in dicto cap. quæ in Ecclesiarum. de constitut. num. 32. & quòd statutum debet interpretari secundum ius commune, quoad fieri potest, l. si serui. C. de noxal. cap. cum dilectus. de consuetud. licèt, vt dictum est, Princeps supremus id possit. Tum, quia dicto Baldi respondet Alexand. in consil. 179. In causa Anglorum. lib. 2. probatus à Decio consil. 170. debere limitari, vt tantum procedat, quando exprimitur in commissione, constare Principi de fama. sed quòd nec illa expressio sufficiat veriùs videtur nobis; quoniam, vt diximus in Commentario cap. non liceat. 12. quęst. 2. §. 2. num. 8. illa videtur longè verior sententia, quam tētauit Felin. in d. cap. quę in ecclesiarum. num. 66. & firmauit Decius ibidem num. 27. & nos confirmamus in d. num. 8. per illum textum in id singularem, & nouè

indu-

inductum, quòd Principi asserenti iusta de causa facere aliquid, quando ea requiritur, vt illud iustè possit facere, non creditur; nisi aliundè appareat per præfatum cap. non liceat. & l. si forte. & doctrinam Barto. ibidem. ff. de castr. pec. & alia, quæ præfati, & nos addimus vbi supra.

Nec obstat, quòd etiam Innocentius idem sentiat, quod Alexand. in cap. cum oporteat. de accusat. ibi, *Si non fiat mentio in literis de aliquo denunciante, sed tantùm dictum sit; Ad audientiam nostram peruenit. tunc poterit procedere sine aliqua inquisitione famæ*. quia nec ipsi, nec alij animaduerterunt in proposito agi de limitanda lege naturali; & ideò necessariam esse iustam causam ad committendum inquisitionem sine infamia. Tum, quòd glossa à multis putata singularis in cap. 2. de accusa. lib. 6. verbo, fuerat. affirmat hanc partem, quando commissio manauit ad instantiam alterius: sed nullam rationem iustam reddit, nec reddere potest ipsa, neque qui eam laudant, Felin. in cap. iudicis officium. colu. 3. de offic. iud. & cap. 1. col. 4. de rescript. & Hyppol. singul. 14. & alij alibi, cur non debeat idem dici in commissione facta motu proprio; cùm nullo iure, nec vlla ratione probetur, quòd clausula motus proprij suppleat causam iustam ad faciendum actum necessariam, præsertim iure naturali, vt in nostra quęstione; & illa quam Innocen. vbi supra, & quã etiam præfata glossa reddit, non facta mentione de illo, palam est inepta, nec probatur in capitulis, quæ ad eam citant. quod breuitatis gratia non demonstro latius. Tum, quòd nemo auderet dicere, alienationẽ rei ecclesiasticæ factam per commissionem motu proprio datam valere; nisi de causa alienandi appareret, contra præfatum cap. non liceat. & per nos ei addita. Quare magnanimi, magnique Christiani Commissarij esset, supplicare in tali casu, antequam inciperet inquirere, Monarchæ committenti, vt dignaretur mittere sibi quam haberet de infamia informationem, ut eius copiam reo faceret, quò eam si iustè posset, elideret vti falsam, vel ex maleuolis ortam: & cui si non dignaretur mittere, quam humillime rescriberet, non audere se suam, suique Domini animam periculo peccandi mortaliter legem Dei frangendo, subijcere.

91 Quarto infertur, quòd inquisiturus specialiter virtute infamiæ, vel alicuius ei æquipollentis, debet imprimis super ipsa informationẽ suscipere, quod tenuit August. contra Angel. in lib. de malef. col. 18. vers. tu autem. probatum ab Alciat. in d. cap. 1. de offic. ordin. sed meliùs reprobatum per Dec. in d. cons. 170. & ante illum ab Anan. cons. 59. visa inquisitione. & Fulgos. cons. 136. in causa citationis. & Felyn. in d. cap. qualiter. colum. 3. pro quibus est casus in cap. 2. de accusat. lib. 6. si bene perpendatur, quatenus habet; valere processum contra pręsentẽ, & hoc non opponentem, factum, præsupponendo tamen iudicem male facere. Quibus addo, quòd licèt consensus inquisiti, vel taciturnitas eius præsentis, & non opponętis, sufficiat ad valorem processus;

non tamen sufficit ad excusandum: quia licèt fur excusetur consensu domini, l.inter omnes.§. rectè. ff.de furt.infamans tamen non excusatur consensu infamati,qui etiam se infamando peccaret,arg. cap.non sunt audiendi.11.q.3.vt post D.Antoni.3.par. tit. 8. cap. 4.§.10.& Caietan.2.2.q.73.art.2.tradimus in d. cap. inter verba. & in cap.18.nostri Manual.Confess.num.18. nec Iudici asserenti præcessisse infamiã, & eam sibi constitisse, credendum est; nisi ex processu id appareat, vt determinat Fulgos. in cons. 107. incip. Super eo. probatus à Dec.in d. consil. 170.pro quo est textus irrefregabilis in cap.quoniam contra.de probat.

Quinto, quòd non est assentiendum Alciato viro alioqui eruditissimo,quatenus in d.cap.1.de offic.ordin.dixit,posse contra regulares inquiri non præcedente infamia.Tum,quia eodem præcepto Decalogi 8. vetatur infamatio eorum,quo aliorum,imò magis:quia cæteris paribus eorum fama magis seruanda,vt colligitur ex vtroque Thom.2.2.q.72. art.3.relat.à nobis in d.cap.inter verba.cõcl.6.& in d.cap.18. Manual. Confess.num.43.Tum,quia licèt Ioan.Andr.in cap.olim.col.2. de accusat.id dixerit,non tamen probauit: quia cap.in singulis. de stat.monach. quod in id citat, loquitur de generali inquisitione, dè qua nemo dubitat non prærequirere infamiam; nos autem de inquisitione speciali agimus.Tum,quia licèt ordo procedendi contra regulares non seruetur adeò strictè,ac contra seculares quoad alia,d.cap.qualiter 2.sub fin. quoad hoc tamen sic,vt clarè sentit S.Thom.2.2.q.33.ad 4.& 5.& Caiet.& Sot.vbi supra,& Vmbertus in reg. S. August.& communis. Sed neque sequendus est idem Alciat. qui paulò post dixit, posse in omnibus criminibus atrocibus absque infamia inquiri, quod ante ipsum dixerat Angel.in d.l.si vacantia. efficaciter ab Aretino in d.cap. qualiter 2.confutatus; sed neque quod postea,cum dubitatione tamen, tenuit, quòd toties potest Iudex inquirere sine infamia,quoties non præsumitur calũniosè id facere:tum,ob ea quæ dicit Salic.in d.l. ea quidem.col. 8.& Aret.in d.cap.qualiter.num.59.Tum,quia ratio cur vetatur Iudex inquirere,non est;quia præsumitur calumniari, vt Barto. quem ipse citat ait in d.§.si publico.sed quia,vt dictum est, iure naturali incluso in 8.præcepto Decalogi prohibetur.

Sexto,quòd infamia nata post rei capturam,non sufficit ad inquirẽdum,nec antea nata;si non habuit ortum à personis honestis, nec tunc sola ad torquendum,secundum Petr.de Anchar.cons. 253. non tamen amittit vim probandi eo solo,quòd fuerit causa inquirendi, & quãdam accusatoris personam gesserit,ut annotauit Aret. in d. cap. qualiter.nu. 51.contra Panor.cum nec denũciator excludatur à testimonio; quamuis accusatoris vicem gerat,secundum Barto.in l.Diuus.nu.14.ff.de custod.reor.saltem quando non prosequitur causam,secundum Salicet.in d.l.

d.l.ea quidem.q.12.C.de accusat.tametsi testes recepti super fama ante propositam inquisitionem non citata parte,citata ea,repeti debeant, vt ait Aret.vbi supra.

SVMMARIVM.

92 *Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore,etiam ficto.*
92 *Legi naturali fortiori cedit minùs fortis,& consequenter legi de seruanda vita lex de seruanda fama.*
93 *Hæreseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspicione.*
94 *Inquiri potest sine infamia,etiam in crimine læsæ maiestatis humanæ.*
95 *Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens.*
95 *Denuncianti,etiam officiali testanti de infamia, non esse credendum.*
96 *Inquiritur quando ob suspicionem iuris habitam pro infamia.*
96 *Suspicio qualis potest à Iudice haberi pro infamia ad inquirendum.*
96 *Indicia ob iudicialia qua ratione inquiri potest.*

92 VIgesimumtertiũ principale est,in quo quæritur.an sit vllus casus exceptus à præfata lege, de non dãnando sine accusatore uero, vel ficto. Ad quã respondeo affirmatiuè.

Primus quidem casus est,in quo agitur ad impedienda, & euitanda mala futura, præsertim animarum, & tollendam occasionem illorum : in illo enim potest sine vllo accusatore etiam ficto infamiæ,vel ei æquipollentis procedi,secundum mentem Innocen. recep.in cap.1.de postul.Prælat.quæ colligitur à contrario sensu ex illis suis verbis,*delicto contracto.* Pro quo facit, quòd clericus potest apprehendi à laico, ad obuiandum delicto futuro,secundum Panor. cómuniter recep.in cap.at si clerici.inf.eod.& cap.vt famæ. de sent. excom. & quòd ad eundem finem admittitur correctio fraterna, secundũ omnes,de qua Math.18.& cap.si peccauerit.2.q.1.& fortiùs, quòd, vt diximus in cap. sacerdos.de pœnit.dist.6.num.24. omnes etiam priuati tenemur aliorum mortem & pericula, si possumus, vitare, iuxta illud Prouerb.24.*in Erue illos,qui ducuntur ad mortem.* translatum in cap. nõ in inferenda.23.q.3.facit cap.quanto.de sent.excõm. & §.1.83.dist. facit & fortissimè,quòd lex illa naturalis de non infamando, contenta in d.præcepto 8. illo casu non habet locum : quoniam occurrit cum illa lege alia etiam naturalis,videlicet, *Eripe illos, qui ducuntur ad mortem.* quæ fortior est lege illa de non detegendo occulto. & per ea quæ latè tradidimus in capit.sicut.de consecr.dist.1.constat,cócurrentibus duabus naturæ legibus,contraria in aliquo casu dictantibus, standum esse

illi

illi quæ fortior est; fortiorem autem esse legem de seruanda alicuius spiritali vel temporali vita, quàm legem de seruāda fama, ex eo vel maximè constat, quòd sicut bona famæ bonis fortunæ præstant; ita bona famæ à bonis corporis excelluntur, l. in seruorum. ff. de pœn. coniūctis, quæ tradidit gloss. in l. pen. §. ad crimen. ff. de pub. iudic. & melius in l. seruum. §. publicè. ff. de procurat. & in cap. veniens. de accus.

93 Secundus casus est hæreseos, & Apostasiæ, in quibus sine accusatore vero vel ficto, etiam infamiæ specialiter potest inquiri, cap. excómunicamus. §. adijcimus. de hæret. l. apostatarum. C. de aposta. & l. nullus. C. ad leg. Iul. maiest.

Aduertendum tamen primo, quòd non potest procedi, nisi aliqua suspicione præcedente, vt ex cap. vt officium. de hæret. lib. 6. satis clarè colligunt Ioan. And. Domin. & Franc. ibi, & Aret. in d. cap. qualiter. nu. 66. quin &, meo consilio, nemo, nisi timeatur fuga, ob solam suspicionem capietur, ob magnum famæ detrimentum, quod inde saltem de facto nascitur. quod etiam sanctæ Inquisitionis officium seruat in Hispanijs.

Secūdo, quòd §. ille adijcimus. ea ratione probat posse inquiri specialiter contra aliquem non præcedente infamia, quòd verbum dissidētes, in eo positum, secundum Ioā. And. communiter recep. includit non solùm dissidentes à fide, sed etiam à communi conuersatione honesta; puta si sunt laici non professi, & portant habitum regularem; vel quia non visitant Ecclesias, non audiunt verbum Dei, vel non colunt diem Dominicā, fortè colentes Sabbathum, vel clara luce nō comedunt, vel abhorrent panis esum, in die dormiunt, vel nocte vigilant, vel uadunt nudi per totum corpus, vel partem corporis, puta in pedibus, vel similia.

Tertio, quòd ratio quare in crimine hæreseos possit contra aliquem specialiter inquiri sinè accusatore, & infamia, videtur esse; quia recidit in primum casum præfatum de vitando, & impediendo peccata futura, eo quòd per contagionem, & infectionem illius perducuntur, & transeunt in alios: nam hæresis serpit vt Cancer, quippè quæ pestifera est, cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.

94 Tertius casus est, criminis læsæ maiestatis humanæ, in quo secundū Bart. in d. extrauag. ad reprimendum. super verbo, inquisitionis. ante illam etiam iure canonico non poterat procedi per inquisitionem, sine infamia, vel notorietate; sed post eam sic. Contra quem sic argui potest, quòd aut præfata extrauag. agit de crimine læsæ maiestatis occulto nondum perpetrato, sed ad perpetrandum parato; vel perpetrato, & cōtinuato; vel cuius iteratio, vel renouatio iure timeri potest. & hic casus pertinet etiam ad primum, de obuiandis delictis futuris, in quem finem semper licuit inquirere, vt dictum est: aut de iam patrato, sed omnino sopi-

sopito: Ita quòd nullus timor est iterationis, vel renouationis; & hoc casu, vel nulla est notorietas, nec infamia, nec suspicio alicuius particularis criminis læsę maiestatis humanæ, & sic non potest habere locum inquisitio particularis, vt palam est: aut est suspicio de aliquo crimine particulari, & etiam de eius Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam; quia & super alio crimine licebat inquirere cum suspicione, quæ à iudice pro sufficienti haberetur, vt dicetur infra nu. 69. aut est aliqua suspicio de crimine, & nulla de Authore, & hoc casu locus erat etiã ante illam inquisitioni speciali, super crimine, cuius facti suspicio erat habita pro sufficienti. Quoad Authorem autem omnino occultum nulli speciali videtur locus, etiam nunc. Ergo nihil noui uidetur illa induxisse. Ad quod tamen responderi potest, præfatam extrauag. ad reprimẽdum. nihil noui induxisse quoad casum, in quo crimen erat perpetrandum; neque quoad perpetratum. casu quo nulla suspicio esset de crimine, nec Authore, neque quo esset aliqua suspicio populi, vel vniuersitatis, de vtroque, vel de altero; sed solùm quando interueniret aliqua suspicio iudicis, vel alicuius particularis, vel aliquorum particularium. Volo dicere, quòd ante illam extrauag. poterat inquiri specialiter de præfato crimine nondum patrato, quoad obuiandum eius perpetrationi, quoad patratum uerò non: esto quòd aliquis particularis, vel aliqui particulares scirent, vel suspicarentur de tali crimine, & nũciaretur hoc iudici, per d. cap. inquisitionis. de accusat. & ei concordantia, post illam autem sic. Adde tamen, quòd non sufficit suspicio resultans ex eo solo, quòd sit factionis suspectæ, vel de genere suspectorum secundum Angel. in l. pen. C. de captiu. quem sequitur Bossius de crimi. læs. maiest. num. 116. Sed quia ex hoc sequitur, quòd potest Imperator facere facultatem alicui reuelandi peccatum secretum, & infamandi alium, vrgent argumenta supra num. 83. posita, ad probandum contrarium, quibus respondendum est, ut ibi.

95 Quartus casus ponitur communiter ille, in quo proceditur per denunciationem; quæ tamen exceptio inepta videtur: quia, aut intelligitur de denunciatione Euangelica, de qua in cap. nouit. infra eod. & ineptè excipitur. Tum, quia rebellio illa, qua non audit Ecclesiam, est accusator fictus, vt ex S. Thom. supra num. 81. declarauimus: & ita non proceditur sine accusatore vero vel ficto. Tum, quia per illam non intenditur peccati punitio, sed peccatoris emendatio. aut intelligitur de denunciatione iudiciali priuata, & ineptè excipitur: quia, per illam non damnatur denunciatus pœna criminis; sed suum interesse denuncianti restituitur. aut intelligitur de Canonica, & idem: quia per eam non intenditur punitio criminis; sed solùm illius cessatio per not. in d. cap. nouit. infra eod. Si autem intelligatur de denunciatione iudiciali publica, quam aliqui denunciam vocant, non est casus diuersus à casu

pro-

procedendi propter infamiam, vel notorietatem; quæ sunt accusatores ficti: siue nunciatio fiat per officialem publicum, siue per quemuis alium: quia illa non debet fieri, neque admitti, nisi super notoriis, vel famosis, per d.l. ea quidem. C. de accusat. emendatam per Budæum in l. ab accusatione. §. nunciatores. ff. ad Senatusc. Turpil. vbi etiam idem probatur, & tenet glossa vtrobique recept. per Doctores. vt ait Salic. in d.l. ea quidem. col. 4. quod etiam præfatus Sotus determinat de ratione tegen. membr. 2. q. 5. in princ. & consequenter non proceditur sine accusatore vero, vel ficto. Addit tamen recte idem Sotus, quòd Iudex non debet credere nuncianti, etiamsi sit officialis, quòd crimen sit famosum, vel notorium, nisi aliter ei probauerit, & meritò: quia alioqui quilibet officialis etiam vilissimus, posset efficere, vt quis etiam innocentissimus, & honoratissimus in custodiam, & carcerem conijceretur, & impunè grauissimè de facto infamaretur, quod est absurdum, & ideò cauendum, l. nam quod absurdum. ff. de bon. lib. & cap. dudum. de præben. lib. 6. Aduertendum tamen dici posse, quòd licèt, cùm proceditur per denunciationem Euangelicam, aut iudicialem priuatam, aut Canonicam, non agatur ad punitionem delicti; si tamen per illas vias illud manifestum fiat Iudici, poterit ille ex officio per viam inquisitionis procedere, orsa, siue texta noua tela iudicij, & punire illud; quemadmodum posset, si id iudicialiter constaret ei per confessionem incidenter coram eo factam, vel per generalem inquisitionem, vt supra dictum est: sed tunc non procederet sine accusatore vero vel ficto, qui erat notorietas, vel infamia resultans ex illa probatione iudiciali.

96 Quintus casus est, quo inquiritur de morte domini contra seruos, iuxta l. 1. in princip. & §. occisorum. ff. ad ad Syllan. & contra nautas nauis submersæ, iuxta l. quoties. C. de naufrag. lib. 11. Sed nec hic satis cautè excipitur: quia in eo cum accusatore ficto nempe infamia, vel illi æquipollenti, scilicet suspicione legis per eam habita pro sufficienti, proceditur: nam licèt nulla infamia hominum particularis sit contra præfatos Nautas, vel seruos; est tamen quædam legis suspicio, quæ habetur pro æquipollenti infamiæ, contra eos, vt pulchrè declarat Salicet. in d.l. ea quidem. col. 9. Eadem est ratio de casu, in quo sine integra infamia, à Iudice tamen pro sufficienti habita, proceditur; vt aliquando procedi posse determinat Innocen. dilatatus per Antonium, Abbat. & maximè Aret. in cap. cum oporteat. de accus. secundum quos Iudicis arbitrio relinquitur, quanta debeat esse illa. quod pulchrè explicat Salic. vbi sup. col. 9. Admoneo tamen, vt in d. comm. admonui, quòd famam non supplet suspiciò Iudicis, vel alius particularis; sed suspicio populi, vel vniuersitatis, cuius opinio famosa desideratur: nec aliud sentiunt Innocen. & præfati, quamquam aliqui recentiores aliud in-

cautè

cautè putarunt: volo dicere, quòd licèt non requiratur fama integra populi, semper tamen requiritur suspicio populi probata; ita quòd non sufficiat suspicio Iudicis, vel alius particularis, ad hoc, vt Iudex etiam aliquando arbitretur illam suspicionem dignam, quæ suppleat famam.

Nec obstat, quòd Bart. in l. fin. ff. de quæst. (quem August. in fauorem Angel. vbi supra in verb. fama. col. 2. allegat) dixit, sufficere indicia ad torquendum: quia non sequitur ex hoc sufficere illa ad inquirendũ: cùm longè aliud sit, & à diuersis non fiat illatio, l. Papinianus. ff. de minor. cap. ad audientiam. de decim. vel certè intelligi potest de indiciis iudicialibus, siue iudicialiter probatis, quæ quatenus pariunt quandam iuris notorietatem, possent pro infamia, & ficto accusatore haberi, vt supra num. 65. saluando Caietanum diximus.

SVMMARIVM.

97 *Henricus de Moerendael Authori gratus, & commodus moritur.*
97 *Iudices multi nimium suo arbitrio vtuntur, præsertim in pænis. & nu. 98.*
99 *Iudex potest ex causa iustè augere, vel leuare pænam, sed non aliàs.*
99 *Causa augendi, vel minuendi pęnam duplex, intrinseca, & extrinseca.*
99 *Misericordia altera iusta, altera iniusta.*
99 *Christi actio nostra instructio, sed non ad hoc.*
100 *Princeps cur nequit pro libito remittere pænam, vt Deus ipse.*
101 *Iudices rogantium pro reis absoluendis stultos peccare.*
102 *Iudicare aliqua esse iusta ea ratione præcipua, quòd expediunt, multorum causa malorum.*
102 *Iudicaturus iustè deliberet prius, an liceat, & deceat, quàm expediat.*
103 *Pax Christianismo ob quę peccata parui habita fortè negatur.*
103 *Iustitiam qui facit omnis honorandus: quia Deo acceptus.*
103 *Duces duo tantum orbi, cuius omnibus, & solis bonis praest alter, & malis alter.*
105 *Bellum ex vtraque parte pro iusto frequenter haberi.*
103 *Orari quid debeat in hostes.*

97 Vigesimoquarto loco illaturo mihi ex definitione p̃fata iusti iudicij sup. n. 71. posita, grauiter à multis Iudicibus nostra ætate errari, suo sensui & arbitrio plus satis in criminum punitione indulgentibus, occurrunt lachrimæ, tranquillum turbatur ocium, stupet ingenium dura & insperata morte mei Henrici de Morendal Traiectensis, nobili de gente prognati, iuuenis qui moribus ambiguũ maior an ingenio, qui mihi à manibus, à pedibus, ab oculis, à studijs, à sacris precibus. & ab honesta iucundaque

con suetudine cũ primis omnium, quos in octogesimum fm ętatis meę annum mihi iugis, vtilis, & dulcis amicus: cui & si rapto à Deo, ne sanctum eius malitia mutaret intellectum, & congratulari debeam, absentiam tamen eius, quem pro literularum mearum hærede funns habeo, æquo animo vix ferrem, nisi me pietas, & obedientia, qua in Deum esse debeo, meritò cogeret meam sensilem. & rebellem voluntatem suæ iustissimæ subdere.

Hoc non fato, non fortuna cœca, sed diuina prouidentia in finem sibi notum disposito præpeditus, præfatam illationẽ non dilatabo quanto conceperam; sed tantùm dicam primo, peccare multos Iudices, dum plus satis suo sensui, & arbitrio indulgentes transgrediuntur illud cap. 1. de constit. *Nemo in actionibus, vel iudicijs ecclesiasticis suo sensu, sed eorum scilicet canonum authoritate ducatur.* & illud S. Ambrosii cap. iudicet. 3. q. 7. *Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ voluntatis; sed iuxta leges, & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil præparatum, & meditatum de domo defert, sed sicut audit, ita iudicat; & sicut se habet natura, decernit, obsequitur legibus, non aduersatur, examinat causæ merita, non mutat.* & reliqua. & contra, cap. 2. de re iudic. lib. 6. quatenus habet, quòd Iudex Ecclesiasticus, qui contra iustitiam, & conscientiam in grauamẽ alicuius partis per gratiam, vel per sordes, id est precium secundum Archid. ibidẽ, quicquam fecerit, incurrit suspensionem annalem, & irregularitatem; si ea durante se diuinis ingesserit, quam vereor multos incautè incurrere. quæ constitutio licèt quoad has pęnas Iudices seculares non liget, ligat tamen quoad pœnam peccati mortiferi, & illati damni restitutionem, vt colligitur ex eius proęmio, quod lege naturali, & diuina omnes Iudices etiam laicos ligante nititur.

98 Secundo, quòd iure quis miretur paucos collatione aliorum esse Iudices etiàm inferiores, etiam sæculares, qui pęnas ipsas à iure communi, vel particulari statutas sine augmento, vel diminutione criminosis imponant: alii quidem per ignorantiam, & imprudentiam, instit. de oblig. quæ ex quas. delic. nasc. in princip. alij per misericordiam, contra illud Deut. 19. *Non misereberis illius &c.* relat. in cap. est iniusta misericordia. 23. q. 4. alij per odium, & iram augent, cõtra cap. illa. & cap. ira. 11. q. 3. alij autem prece, vel precio, l. fi. C. de pœn. iud. qui malè iud. alij ob inanem gloriam nimiæ clementiæ, vel seueritatis, contra illã philosophicam l. respiciendum. ff. de pœn. ibi. *Respiciendum est iudicanti; ne quid aut durius, aut remissius constituat, quàm causa deposcit; nec enim aut seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda est; sed propenso iudicio, prout quęque res expostulat, statuendum est.* hæc ibi. & omnes contra illam legem naturalem, diuinam, & humanam, qua iubentur inferiores seruare legem, & præcepta superiorum, cap. 2. de maior. & obed.

bed.l.veluti.ff.de iust.& iur.& contra leges, quibus tenentur omnes inferiores imponere pœnam à iure statutam, l.1.§.fin autem.ff.ad Turpil. & d.cap.1.de constit.

99 Tertio, quòd non excusat eos dicere quòd Iudex potest pœnam augere, & diminuere, l.quid ergo.§.pœna grauior. ff.de his qui not.infam.& l.etsi seuerior.C.eodem tit.& l.aut facta.§.fi.ff.de pœn.translata in cap. aut facta.de pœn.dist.1.Nō inquam hoc eos protegit; quoniam id procedit, quando subest iusta causa id faciendi,& non aliàs, vt tradunt glossæ recep.in d.§.pœna grauior.& in d.l.etsi seuerior. Causa, inquam, vel intrinseca, quæ verè auget, vel minuit delictum, puta minor ætas, & discretionis paruitas, l.auxilium.§.in delictis.ff.de minor.& ignorātia, cap.sicut dignum.de homicid.vel extrinseca, puta notabile obsequium Reipub.præstitum, l.non omnis.§.fi.vers.qui transfugit. ff. de re milit. per quem aliquando putaui posse diminui pœnam verè pœnitenti ob egregia in Rempub.merita non solùm propria, sed etiam parentū, imo & fratrum. Non etiam prodest quòd Iacob. cap. 2. misericordia maximè commendatur: neque quòd Christi actio est nostra instructio, capit.significasti.de elect.& quòd Christus ob pœnitentiam remittit peccata, cap.magna.cap.dixi de pœnit. dist. 1. neque quòd remissio pœnæ videatur nulli nocere,& alicui prodesse, quod nō videtur peccatum, argum.cap.denique.14.q.5.& cap.vlt.de postul. non inquam etiam hæc prosunt. Tum quia Iacobus laudat misericordiam iustam, qualis nō est illa, qua vtitur Iudex contra legem sui superioris, vt ait S.Ambros.in d. cap.est iniusta misericordia. Tum quia, vt ait S.Tho.2.2.q.67.art.4. ad 2.alia ratio est de Christo Deo, qui est super omnia, & contra quem principaliter delinquitur; & aliud de Iudice inferiori, qui est subiectus legibus, nec contra eum principaliter delinquitur. Tum quia, vt idem S.Tho.ibid.subdit,& probatur optimè in d.cap.est iniusta. remissio iniusta pœnæ nocet Reipub. cuius interest crimina puniri, cap.vt famæ.de sent.excomm.& l.ita vulneratus.ff.ad leg.Aquil.

100 Quartò, quòd ex eo, quod de Deo dictum est, non est inferendum Monarchas pro suo libito iustè pœnas reis remittere posse. Tum quia non sunt omnino liberi vt ille; quippè qui subiecti sunt eius legibus naturali,& diuinæ, cap.sunt quidam.25.q.1.cap.quo iure.8.dist. imo & suis proprijs, quoad vim directiuam, licèt non quoad vim coactiuam, secundum S.Thom.recep.1.2.q.96.art.5.& probatur per cap. cū omnes.de constit.& ann ot.ei præsertim per Decium. Tum quia licèt possent remittere iustè pœnas, vtendo clementia, quæ est virtus mouēs ad remittendum iusta de ratione pœnas legales, vt tradit S. Thom.2.2.q. 157.articu.2.sicut per epyciam temperatur ex æquo,& bono rigor legū scriptarum, vt dictum est supra, num.71.non tamen pro libito, & libera voluntate possunt id iustè facere in foro Dei, cui subijciuntur; licèt

facta sæpe teneant etiam quoad forum interius, vt vtiliter præ alijs declarasse mihi videor in Comment. de spolijs. super cap. non liceat. 12. q.2.§.3.nu.8.

101 Quinto, ex his inferri etiam Monarchas posse grauissimè peccare condonando delicta, præsertim absque consensu eorum, quos illa offenderunt; rogantes item eos, vt id faciāt, & alios Iudices, vt absque iusta causa pęnas à iure statutas remittant. Vnde Possidonius in vita patris nostri Augustini, fol.5.pag.1. innuit eum ab hoc abstinuisse, & rarò, & non sine causa rogare solùm sæculares potestates, quo reos absoluerēt: quem imitati non semel negauimus literas pęnarum deprecatorias ad quosdam nobis amicissimos Iudices. Qua in re multi summates & infimates grauiter peccant, obnixè rogantes, vt sui iustè vel iniustè absoluantur; cùm id sit velle, & rogare, vt Iudices peccent. quæ maximè non solum iudicum, sed etiam aliorum Confessariis sunt memoranda.

102 Sexto loco aliquot alia me addere volentem interrupit febris à nonnullis pro vltima in me atropi catapulta æstimata, à qua iam liber id tantùm admonebo, quòd non leuis fomes est furiarum, quæ iam pridem orbem Christianum vexant, iudicare multa esse iusta, eo præcipuè, quòd nobis, aut nostris amicis, vel heris, quibus à consilijs, & ministerijs sumus expediant; cùm semper meminisse oporteat, in extraiudicialiter iudicando & deliberando tria per ordinem esse consideranda, secundum Innocen. in cap. magnæ. de voto. nempe, *An liceat secundum æquitatem, an deceat secundum honestatem, an expediat secundum vtilitatem*. Ita quòd si non liceat, vel deceat, non est vltra progrediendum, esto expediat: si autem liceat & deceat, tunc demum deliberandum, an expediat. Qua in re grauiter Deum offendimus, qui pro affectu potiùs, quàm pro ratione iustum iudicamus quicquid nobis, vel prædictis expedire videmus; idque quod peius est ardenter fieri cupimus, & consulimus, & in id opitulamur. Equidem, vt alia taceam, vidi mea ætate tam in Hispanijs, quàm in Gallijs plurimos etiam eruditos, & egregiè pios sibi, & suę genti, suisque Regibus, & dominis adeò affectos, vt nil dubitarent in fauorē eorum, nonnulla falsa & iniusta pro veris & iustis, & multa incomperta pro compertis asserere; vtque illis ea euenirent, vehementer cupere, & ad opitulandum pro virili paratos se præstare, & quamlibet iustè contradicentibus vehementer irasci. Vidi etiam, &, proh dolor, video, vnius monarchię, & gentis homines aliarum monarchiarum & gentium subditos, eo solo quòd illius vel illius gentis sint, odisse, turpisque notæ nominibus appellare. Et adeò quidem vt ab hinc circiter quadraginta annis in Enchiridio de oratione super cap. quando. de cō-

secr.

103 sect. distinc. 1. notab. 19. nu. 91. scripserimus vereri nos, ne Deus Opt. Max. negaret Christianismo pacem ob ea sola peccata; quæ subditi Cæsaris in Francum, & subditos eius, & contra subditi huius in illũ, & subditos eius, malè volendo, conuiciando, & dira imprecando, peccabant; parùm considerantes illud, Pauli ad Galat. 5. *Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicem consumemini*. nec illud Pet. Act. 10. relat. in cap. ad decorem. de instit. *In omni gente qui facit iustitiam, acceptus est Deo*. neque quòd duo tantum sunt Duces, nempe Christus Rex Regum, Apocal. 19. cuius signa omnes & soli, cuiuscunque sint gentis boni, sequuntur: & Beemoth Cacodęmonum Princeps, cuius meminit Iob 42. & cap. principium. de pęnit. distin. 2. cuius signa omnes, & soli cuiuscunque gentis mali mortali peccato infecti, sequũtur. Quę si consideraremus, facile iudicaremus multos nostrę gentis esse peiores aliquot aliarum gentium, & aliquot illarum meliores aliquot nostrę; & ita neminem eo solo, quòd sit illius, vel illius gentis, oderimus, & damnaremus. quod maximè deberent concionantes & confessarij persuadere, simul deterrere ab orando Deum, cum vulgo, vt quoquo modo hostes perimantur, & eorum ciuitates diripiantur, incendanturque; sed potiùs, vt resipiscant, malè ablata restituant, pro iniurijs illatis satisfaciant, pacemque piam æquis conditionibus dent, & accipiant; vt quos vnum baptisma, vna fides, & vna spes in vna, eademque Ecclesia Romana coniungit, vna etiam charitas vinciat, & in gloriam deducat æternam, Amen.

FINIS.

SVMMARIVM.

104 VT satisfiat Typographo nolenti, quòd vllæ paginę maneāt albę, quęritur circa ea, quę proximè de bello & discordia sunt tacta, an Confessarij absoluere possint indifferenter indicentes bella, & bellantes; nisi destiterint, & satisfecerint? Pro cuius resolutione præsuppono primo, quòd bellum iustū duo requirit, secundum Innocen. receptum in cap. olim. 1. de restitut. spoliat. nempe, vt indicatur à non recognoscente superiorē: & ꝙ subsit causa iusta indicendi, puta ultio iniuriarū, vel repetitio rerū ablatarū; vt colligitur ex S. Aug. in lib. 83. q. relat. à Gratiano in cap. Dominus. 23. q. 2. aut religionis conseruatio, cap. omni. 23. q. 8. aut sui, suorūq; defensio, cap. scite. eadē causa, & q. Quod est verū de bello accepto propriè, vt ait Innocen. in d. cap. olim, num. 8. siue specialiter de bello, quod fit pro Repub. in non subditos: nā ad iustitiam eius, quod fit pro re priuata, vel publica in subditos, sufficit potestas legitima iuris naturalis, diuini, vel humani ad id faciendum; quale est bellū, quo quis se, vel sua iustè defendit cum moderamine inculpatę tutelę, iuxta d. cap. olim. & l. 1. C. unde vi. quale item est id, quod iudex inferior indicit dānatis à se iuxta leges sui territorij instar dispositionis cap. 1. de homicid. lib. 6. vel faciendo facultatem occidendi lictori damnatum à se, vel capiendi delinquentem, & percutiendi, & occidendi eum, si restiterit. Quibus addit tertium requisitum S Thom. 2. 2. quæst. 40. artic. 1. videlicet rectam intentionem ad promouendum bonum, vel vitandum malum.

105 Secundo pręsuppono, quòd multum refert, an bellum sit iniustū ex defectu duarum priorum causarum, an ex defectu tertiæ, scilicet rectæ intentionis: nam si est iniustum ex aliqua illarum, indicens, & bellans non solùm peccant mortiferè, sed etiam tenentur damna data restituere: si autem solùm est iniustum ex defectu rectæ intentionis; peccant quidem etiam mortiferè, sed non tenentur restituere, si bellum alioqui

fuerit

fuerit iustum, vt vtiliter annotauit Caietan. in d. artic. 1. Vnde lictor occidens mala intentione hominem iustè damnatum à Iudice, licèt peccet, non tamen tenetur ad restituendum vestes occisi, quas ex officio lucratur, vt idem ibidem dixit: cuius, quæ quotidiana est, decisionis Caietani ratio, quam ille non reddit, illa est, quòd illa sola peccata, quę fiunt contra leges iustitię specialis, obligant peccantem ad restituendum; non autem illa, quę solùm violant leges charitatis, & aliarum virtutum, vt diximus in tract. de red. eccl. quęst. 2. monit. 7. post Alex. Halen. Adrian. & alios ibidem citatos, & etiam in cap. inter verba. 11. quęst. 3. concl. 6. num. 714. & in Manual. nostro confessariorum capit. 24. num. 7. Et qui bellans peccat ob solā malā intentionē animi non peccat cōtra leges iustitię specialis, quę uersatur specialiter circa actus exteriores, & in reddendo debitum æquale, ut copiosè colligitur ex prędicto tracta. de redditibus & prędicta Apologia quęst. 2. monit. 1. & 2.

106 Quibus pręsuppositis, respondeo ad quęstionem primò, quòd confessarius non potest iustè absoluere indicentem bellum iniustum defectu authoritatis, vel iustę causę, nec bellantē in eo; nisi destiterit, & damna restituerit; vel nisi iusta ignorantia excusetur: quia uenia non datur nisi correcto, cap. venia. de reg. iur. lib. 6. nec nisi restituenti, cap. peccatum. eodem tit. nec ignorantia, nisi iusta excusat, 1. quęst. 4. §. notandum. & cap. ignorantia. cum ei notatis. de reg. iur. lib. 6. Dixi, iniustum defectu authoritatis uel causę: quia si esset iniustum solo defectu rectę intentionis, sufficit etiam rectificare, per dicta in secundo præsupposito.

Secundo, quòd superior indicens bellum non excusatur eo solo, quòd credat esse iustum, ut exertè eruditissimus Franciscus à Victoria in relect. de iure belli, num. 22. ait; quia, ut ille ibi probat, oportet eū diligenter examinare iustitiam belli, audiendo rationes aduersarij, & cum eo ęqua offerente conueniendo, consultis in id uiris probis & sapientibus, & ab odio, ira, & cupiditate liberis.

Tertio, quòd, ut idem ibidem ait, Senatores, & alij subditi ad deliberandum de bello uocati, non excusantur, nisi diligēter iustitiam belli expendant, & suas sententias liberè dicant. Tum quia, ut ipse sentit, periculum esset Reipub. ut solus Rex, qui potest errare, id definiat. Tum quia, ut ait Innoc. receptus in cap. 1. nu. 4. de his quę fiūt à maiore parte cap. habens uocem in Capitulo non solùm potest, sed tenetur cōtradicere alijs, qui iniusta decernunt.

Quarto, quòd nec præfati subditi maiores, nec alij minores scientes bellum indictum esse iniustum, excusantur à peccato, & restitutione, si nauent ei operam, ut exertè definit præfatus à Victoria, ubi supra nu. 22. & ante illum Ioan. Maior in 4. dist. 15. q. 15. col. 6. & 7. & probatur eo, quòd contrauenieus conscientiæ peccat, cap. fin. de pręscript.

Quinto,

Quinto, quòd alij subditi minores excusantur, credendo bellum à suo superiore indictum esse iustum: quia non tenentur ad discutiendas causas iustitię belli à superiore indicti, per rationes quas idem à Victoria subdit. Pro quibus est casus in cap. quid culpatur. 23. q. 1. quatenus habet, quòd subditus iubente superiore potest rectè bellare; si non est ei certum id, quod iubetur, esse contra legem Dei; licèt non sit certum esse secundum eius legem. per quem contextum probatur etiam id, quod supra dictum est, subditum, qui scit bellum indictum à superiore esse iniustum, non excusari à peccato, si eum iuuet: quia peccanti consentit & opitulatur, cõsequenter peccat, cap. 1. ad Roman. & cap. 1. de offi. deleg. Quod ipsum ait dicendum idem à Victoria de his, qui per ignorantiam affectatam, vel crassam ignorant iniustitiam belli, & credunt esse iustum: alioqui enim subditi Regum infidelium pugnantes contra nos excusarentur, & milites crucifigentes Christum Pilato suo superiore iubente; & populus Iudæorum, qui persuasus à maioribus, clamabat: *Tolle, tolle crucifige, &c.* fuissent excusati: quod est contra omnium sententiam.

107 Sexto ex his inferri illud quotidianum Ioan. Maio. vbi supra, scilicet non excusari eos, qui militant Principi alieno, indiscussa causa belli: quia cessat in eo ratio obedientiæ, quæ excusat subditum obediendo in dubio, per prædictum cap. quid culpatur. & trad. à S. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. Inter prædictum tamen à Victoria, & Adrian. quolib. 2. quæst. 2. videtur dissentio quotidiana de subdito dubitante de iustitia belli à suo superiore indicti, & bellante: Adrianus enim ait, peccare: quia non solùm peccat faciens contra conscientiam certam, sed etiam contra conscientiam dubiam, cap. si quis autem 2. de pœniten. distin. 7. adiunctis multis quæ ibi à num. 81. adducimus: à Victoria verò dicit, non peccare, eo quòd licèt dubitet de iustitia belli, certus est tamen, quòd debet in dubio superiori obedire. Nobis videtur difficile posse quem dubitare de iustitia præcepti superioris, & non dubitare de obedientia ei debita, quoad illud. Quarè arbitramur Confessarium debere dicere eiusmodi subdito, vt deponat dubietatem de iniustitia belli, credendo esse iustum, eo quòd nescit, nec tenetur scire esse iniustum, & potest probabiliter credere esse iustum propter authoritatem superioris, & id credendo iustè bellare per supradicta.

Septimo, quòd circa dicta præfati à Victoria dubitari potest, quòd in aliquot locis præsupponit non licere occidere iustè pugnantes, & in num. 32. concedit, quòd licèt non possit esse bellum iustum ex vtraque parte, seclusa ignorantia probabili: per eam tamen fieri potest, quòd sit verè iustum quoad vnam partem, & probabiliter credatur esse tale, quoad alteram, quo casu vtriusque exercitus iustè pugnat, & vtrique licet alterius milites iustè occidere. Quarè arbitror dicta viri vndequaque

dequaque doctissimi ita cōcilianda esse; vt non liceat occidi iustè pugnantes àb his, qui sciunt, vel debent scire eos iustè pugnare. sed sic ab eis, qui nesciunt eos iustè pugnare, imò probabiliter credunt eos iniustè id facere.

Octauo, quòd ex differentia posita supra inter bellum iniustum ratione defectus iustæ causæ, vel authoritatis, siue potestatis, & inter iniustum ex defectu rectæ intentionis, & ratione reddita pro illa; scilicet, quòd defectus rectæ intentionis non facit actum esse contra legem iustitiæ, sed contra leges alterius virtutis; infertur primo, quòd sicut bellum iniustum solo defectu rectę intentionis in bellando non obligat ad restitutionem: ita nec bellum iniustum defectu aliarum circunstantiarum, modò adsint potestas, & causa legitima bellandi. Tum quia, cùm defectus rectæ intentionis non faciat, vt actus sit contra leges iustitiæ specialis, minùs id facient aliæ circunstantiæ præsupposita potestate, & causa legitima: quia circunstantia finis est potior alijs, iuxta S. Thom. recept. in 1.2. quæst. 7. art. 4. & q. 18. art. 4. & 6. Tum quia defectus circunstantiæ personæ ad iustè bellandum, non efficit, vt quis bellans in bello alioqui iusto incurrat eam irregularitatem, quam incurreret si bellum alioqui esset iniustum, vt probat cap. penult. de homicid. inductum sic. Certum est, quòd omnis bellans, & fauens bello iniusto fit irregularis, si quis occidatur in eo, etiam ab alio; & etiamsi ipse non percusserit, vt ait Innocen. recept. in d. cap. penult. per cap. sicut dignū, §. fin. eodem tit. At præfatum cap. penult. probat clericum, cui ob circunstantiam personæ non licet pugnare manu propria, etiam in bello iusto, non incurrere irregularitatem, si bellum erat contra infideles inuadentes; licèt multi occidantur, & ipse pugnet manu propria, & percutiat aliquos, modò neminem occidat; & non alia ratione, quàm quia licèt bellum esset iniustum ob circunstantiam personæ, erat tamen iustum ex causa, & legibus iustitiæ specialis. ergo propositum.

108 Quæ inductio visa fuit placere admodum Illustri eidemque eruditissimo, integerrimoque viro, D. Ioanni Facchinetto de Nuce, Neocastrensi Præsuli Reuerendissimo, multisq; nominibus mihi suspiciendo, cùm eam coram D. eius Reuerendissima in quendam scopum collimassem, qui paulopost hæc scripta assumptus fuit in patriarcham Constantinopolitanum, & nuper exaltatus ad supremum Illustriss. Cardinaliū collegium in magnum ornamentum eius, & gloriam S. D. N. Gregorij xiij. qui assumpsit eum cum magno totius vrbis, & vt credimus, orbis consensu.

109 Secundò infertur conclusio maximi ponderis, & quotidiana; nempè quòd homicidium voluntarium factum authoritate legitima, & iusta de causa, non parit irregularitatem indispensabilem, de qua in cap. miror. 50. distin. & cap. 5. de reform. sess. 25. Concil. Trident. licèt sit iniustum defectu rectæ intentionis, vel alicuius alius circunstantiæ per-

ſonæ,loci,temporis, modi,&c. præfatum enim cap. penult. probat iuſtam cauſam occidendi concurrente authoritate legitima id faciendi, plurimum excuſare ab irregularitate opitulantem occidere etiam iniuſtè ob circunſtantiam perſonæ: adeò quidem,quòd per opitulationem etiam percutiendo, eam non incurrit. Deinde quòd per ſuperiùs dicta probatur huiuſmodi homicidium non eſſe iniuſtum legibus iuſtitiæ ſpecialis, nec obligare ad reſtitutionem. Tertio, quòd ſicut non contrahitur irregularitas, niſi in caſibus expreſſis à iure, cap. is qui, de ſenten.excomm.lib.6.ita a ſimili videtur,quòd irregularitas indiſpenſabilis non contrahitur,niſi in caſibus expreſſis à iure. At nullo iure exprimitur irregularitatem indiſpenſabilem oriri ex homicidio iniuſto ob defectum circunſtantiæ finis perſonæ,vel alius, modò authoritas, & iuſta cauſa occidendi ſubſint. Poſtremò,quòd tam facile, & gratiosè fœ.recor.Pius V.diſpenſabat cum multis presbyteris conſtitutis in ſacris etiam religioſis,qui in illa fœliciſſima contra Turcas habita victoria anno 1571.occiderunt aliquos eorum;ea ratione, quòd licèt contra leges ſuorum ordinum & religionum peccaſſent manibus propriis occidendo;& ita incurriſſent irregularitatem, iuxta cap.penult.de homicid.non tamen incurrerunt præfatam indiſpenſabilem: quia ſuberat authoritas,& cauſa legitima. Quem in hoc imitatur S. D. N. Gregorius XIII. diſpenſando ſæpè cum his, qui in bellis iuſtis hæreticos, vel alios occiderunt.

Tertio infertur rectè reſponſum eſſe de ſubdiacono, qui Iudicem criminalem agens, rectè quoad leges iuſtitiæ ſpecialis condemnauit quoſdam ad mortem, incurriſſe quidem irregularitatem;ſed non præfatam indiſpenſabilem: quia licèt occidiſſet iniuſtè ob circunſtantiam perſonæ, non tamen ob defectum authoritatis, vel cauſæ iuſtè occidendi.

Quarto, quòd qui inuaſus non potens mortem aliter vitare, occidit inuaſorem,mala intentione, & ad vindictam; ſed aliàs cum moderamine inculpatæ tutelæ,licèt peccet mortiferè; non tamen incurrit irregularitatem, neque obligationem ad reſtituendum damnum:quia non occidit illum contra leges iuſtitiæ ſpecialis; imo ſecundum illas. l.vt vim.ff.de iuſt.& iure. adiuncta clemen.1.de homicid. & l.1. C.vnde vi. Quibus conſequens eſt, eum qui iuuit iuuaſum occidentem inuaſorem, qui aliter non potuit mortem euadere,non fuiſſe factum irregularem;ſi ipſe non occidit eum, etiamſi percuſſit per d. cap. penult. de homic.neque ſi ipſe occidiſſet,incurriſſet præfatam irregularitatem indiſpenſabilem; licèt ſic diſpenſabilem, argu.gloſſ.ſingul.clemen.1.de homicid.

Quinto, rectè reſponſum fuiſſe illi, qui comitatus fuit lictores miſſos à prætore ad capiendum,& occidendum bannitos;quòd nullam incurrit